

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Diplomová práce

Bc. Kryštof Holanec

Haškovy Osudy dobrého vojáka Švejka v italských překladech

Italian versions of Hašek's novel Osudy dobrého vojáka Švejka

Praha 2021

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jiří Pelán, Ph.D.

Poděkování

Chtěl bych poděkovat vedoucímu své diplomové práce prof. PhDr. Jiřímu Pelánovi, Ph.D. za podporu, podněty a hlavně za cenné rady při psaní této práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne

Bc. Kryštof Holanec

.....

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá italskými překlady českého románu *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* spisovatele Jaroslava Haška. Cílem práce je provést analýzu, srovnání a hodnocení čtyř různých překladů, které vyšly v Itálii mezi lety 1951–2016. Jedná se o dva starší překlady Venosty Vorlíčka (1951-1952) a překladatelské dvojice Renata Poggioliho a Bruna Meriggiho (1961-1966) a o dva novější překlady Giuseppa Dierny (2010) a Annalisy Cosentino (2014).

V rámci analýzy jednotlivých překladů je věnována pozornost jazykovým prvkům na úrovni lexikální, frazeologické a stylistické. Srovnání překladatelských řešení je provedeno formou tabulkových přehledů s komentáři a hodnocením.

Kvalita a přínos jednotlivých překladů jsou posuzovány zejména z hlediska jejich věrnosti vůči originálu a zároveň funkčnosti v cílovém prostředí. Závěrečné hodnocení uvádí, do jaké míry se jednotlivým překladatelům podařilo se s těmito požadavky vyrovnat, a zda jsou jejich překlady spíše věrné nebo spíše volnější.

Klíčová slova: Jaroslav Hašek, Švejk, překlad, italské překlady

Abstract (english)

This thesis deals with Italian translations of the Czech novel "*The Good Soldier Švejk*" by Jaroslav Hašek. The aim of the thesis is to analyze, compare and evaluate four different translations published in Italy in the period 1951-2016, namely two older translations by Venosto Vorlíček (1951-1952) and Renato Poggioli in collaboration with Bruno Meriggi (1961-1966), and two more recent translations by Giuseppe Dierna (2010) and Annalisa Cosentino (2014).

In the analysis, I focused on the language elements on the lexical, phraseological and stylistic level. The comparison of the translational solutions is carried out in the form of well-arranged tables with comments and evaluations.

The quality and contribution of individual translations are assessed in terms of their fidelity to the original as well as the functionality in the target environment, Italy.

In conclusion, I try to summarize how much the individual translators succeeded in meeting these requirements and whether their translations are more literal or rather free.

Key words: Jaroslav Hašek, Švejk, translation, italian versions

Obsah

1.	Úvod	8
2.	Jaroslav Hašek a jeho Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války	9
2.1	Jaroslav Hašek: Život a dílo	9
2.2	Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války	14
2.2.1	Děj románu	15
2.2.2	Zrození literárního postavy Josefa Švejka	18
2.2.3	Původ jména literární postavy Josefa Švejka	18
2.2.4	Nesrovnalosti ohledně otce Josefa Švejka	20
2.2.5	Sluha nadporučíka Lukáše František Strašlipka	21
2.2.6	Styl psaní Jaroslava Haška	22
3.	Italské překlady Haškova Švejka	24
3.1	Překlad Venosty Vorlíčka	24
3.2	Překlad Renata Poggioliho a Bruna Meriggiho	26
3.3	Překlad Giuseppe Dierny	28
3.4	Překlad Annalisy Cosentino	29
4.	Teorie překladu	31
4.1	Hodnocení kvality překladu	32
4.2	Metoda analýzy překladů	33
5.	Lexikální analýza	36
5.1	Překlad vlastních jmen	36
5.1.1	Antroponyma	37
5.1.2	Zoonyma	43
5.1.3	Toponyma	48
5.2	Reálie	56
5.2.1	Jídla a nápoje	58
5.2.2	Vojenské hodnosti	64
5.2.3	Povolání, organizace, instituce a spolky	68
5.2.4	Nadávky	70
5.3	Zastaralé výrazy a cizí slova	73
6.	Frazeologická analýza	78
6.1	Přirovnání	79
6.2	Ustálená rčení	84
6.3	Příслови	85
7.	Stylistická analýza	88
7.1	Dobový česko-německý kontext v textu Haškova Švejka	89

7.2	Haškův smysl pro humor	93
7.3	Opilecký výstup polního kuráta Otty Katze	97
7.4	Vulgarismy	100
7.5	Hovorové fráze	104
8.	Závěr	107
9.	Resumé	112
10.	Riassunto	114
11.	Seznam použité literatury	116

Seznam zkratk

VV	Překlad Venosty Vorlíčka
PM	Překlad Renata Poggioliho a Bruna Meriggiho
GD	Překlad Giuseppeho Dierni
AC	Překlad Annalisi Cosentino
O	Český originál (1975)

1. Úvod

Tato diplomová práce se zabývá italskými překlady *Osudů dobrého vojáka Švejka za světové války*, které napsal český spisovatel a humorista Jaroslav Hašek mezi lety 1921-1923. Cílem této diplomové práce je porovnat a následně analyzovat italské překlady tohoto Haškova díla. V Itálii vyšly mezi lety 1951-2014 celkem čtyři italské překlady *Osudů dobrého vojáka Švejka za světové války*. Prvním vydaným byl překlad Venosty Vorlíčka v roce 1951, poté následoval překlad překladatelské dvojice Renata Poggioliho a Bruna Meriggiho, který vyšel v kompletním vydání v roce 1966. Dvou novějších překladů se italští čtenáři dočkali až v posledním desetiletí, kdy vyšel nejprve překlad Giuseppa Dierny (2010) následovaný překladem Annalisy Cosentino v roce 2014. Tyto italské překlady porovnáám s českým originálem z roku 1975. V úvodních kapitolách bude nejprve představen autor Jaroslav Hašek a jeho dílo. V následující kapitole se pokusím vypátrat, jestli literární postava Josefa Švejka měla živý předobraz. Po krátkém představení Haškova stylu psaní budou představeni italští překladatelé jeho románu (Venosto Vorlíček, Renato Poggioli, Bruno Meriggi, Giuseppe Dierna a Annalisa Cosentino) a jejich překlady. Další kapitola je věnována teoriím překladu autorů Jiřího Levého, Gideona Touryho a Lawrence Venutiho, které budou následně použity pro hodnocení překladů.

Těžištěm práce je srovnávací analýza čtyř italských překladů Haškova románu a dále porovnání jejich překladatelských řešení s originálním textem. Srovnávací analýza bude provedena na úrovni lexikální, frazeologické a stylistické. Okomentovány budou nesrovnalosti či závažné odchylky a chyby v italských překladech. V těchto případech bude příp. uveden i vlastní návrh překladu. Analýza překladů bude podrobena hodnocení s použitím metod výše zmíněných teoretiků překladu. Kvalita překladatelských řešení bude hodnocena z hlediska jejich funkčnosti v cílovém prostředí a působení na cílového čtenáře, zároveň bude hodnocena i jejich adekvátnost vůči originálu. V hodnocení překladů se tedy bude tato práce pohybovat na ose přijatelnosti a adekvátnosti překladu.

V závěru zhodnotím, jestli se jednotlivé překlady přiklánějí spíše k adekvátnosti vůči originálu či naopak k přijatelnosti v cílové kultuře a vůči cílovému čtenáři.

2. Jaroslav Hašek a jeho Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války

2.1 Jaroslav Hašek: Život a dílo

Jaroslav Hašek se narodil 30. dubna 1883 v Praze na Novém Městě jako syn Josefa Haška, učitele matematiky a fyziky na soukromém gymnáziu, a Kateřiny Haškové rozené Jarešové. Otec Josef Hašek později opouští místo učitele a nastupuje v roce 1890 jako úředník do pojišťovny Slavia. V roce 1896 narušila rodinnou idylu smrt otce, který umírá na intoxikaci alkoholem, kterým se už delší čas snažil otupit bolest způsobenou nemocí. Rodina se ocitá bez jakýchkoliv finančních prostředků pouze s částečnou kompenzací od otcova zaměstnavatele a je nucena se znovu přestěhovat. Tato situace Haška silně poznamená a jeho prospěch coby studenta gymnázia se rychle zhoršuje a v roce 1898 Hašek studia na gymnáziu opouští. Částečný vliv na to mohla mít i jeho účast na pouličních výtržnostech v souvislosti s vydáním Badeniho jazykového nařízení.¹

Poté co se neúspěšně ucházel o místo v tiskařství Haas, nastoupil Jaroslav Hašek do učení k drogistovi Kokoškovi v Praze na Starém Městě. Poté odešel do učení k drogistovi Průšovi, který měl obchod v Praze na Novém Městě. Se jmény obou drogistů se později setkáváme u postav v Haškově románu o Švejkovi. V roce 1899 Jaroslav Hašek začal znovu studovat - nastoupil na Československou obchodní akademii v Praze. Na této škole se Haškovi dostalo obchodního, ale i jazykového vzdělání. Naučil se dobře rusky, německy, francouzsky a maďarsky. Během studií začal Jaroslav Hašek putovat pěšky spolu s bratrem Bohuslavem nejdříve po Čechách a Moravě a poté navštívil další součásti tehdejší rakousko-uherské monarchie, dnešní Slovensko a Maďarsko. Vášeň pro cestování měl Jaroslav Hašek v sobě už od dětských let. Jelikož pocházel z nemajetné rodiny, tak se od mala potuloval uličkami Prahy a poznával nové lidi². Takto nasbírané životní zkušenosti mohl poté využít při psaní svých děl.

Po úspěšném složení maturity v roce 1902 nastoupil Jaroslav Hašek do pojišťovny Slavia, kde dříve pracoval jeho otec. Současně se začal věnovat i spisovatelské činnosti a začal vydávat články a povídky ze svých cest, které byly tištěny v *Národních listech*. Kombinace jeho vášně pro cestování a neschopnost snášet každodenní pracovní rutinu měla za následek další pěší výpravu, a tak na jaře roku 1903 vyráží spontánně, bez jakéhokoliv ohlášení zaměstnavateli, na další tuláckou výpravu po východní Evropě. Nežádoucím, leč nepřekvapivým, důsledkem

¹ NIKOL'SKIJ, Sergej Vasil'jevič. *V Haškových stopách za Josefem Švejkem*. Vyd. 1. České Budějovice: Společnost pro kulturní dějiny ve spolupráci s Novou tiskárnou Pelhřimov, 2012. s.11.

² NIKOL'SKIJ, Sergej Vasil'jevič. Cit. d., s. 10.

této neohlášené půlroční výpravy bylo Haškovo propuštění z pojišťovny Slavie. Ve stejném roce vydává společně s přítelem Ladislav Hájkem Domažlickým své první dílo, básnickou sbírku *Májové výkřiky*.³

Od roku 1904 a neměl Jaroslav Hašek stálou práci ani bydlení. Jeho problémy s alkoholem a působení v anarchistických časopisech jako *Omladina*, *Chud'as a Komuna* měly za následek časté potyčky s policií zakončené pokutou či vězením. V roce 1906 se seznámil s Jarmilou Mayerovou. Přátelství později přerostlo v lásku, které ale bránila dívčina rodina, neboť jí vadily Haškovy problémy s alkoholem a zákonem. V roce 1907 začaly vycházet v časopise *Veselá Praha* povídky později vydané v roce 1912 pod názvem *Trampoty pana Tenkráta*. V stejném roce také strávil měsíc ve vězení kvůli napadení příslušníka policie během prvomájové demonstrace.⁴

Pro získání sympatií Jarmiliny rodiny se Hašek rozhodl skoncovat s anarchistickými časopisy a pokusil se najít si stálou práci. Po několika neúspěších nachází místo v časopise *Ženský obzor*. Jeho tulácký způsob života ale dál přetrvává. Poté co se odstěhoval od matky, bydlel u přátel, stálý byt nikdy neměl, pouze poslední 3 měsíce před smrtí bydlel ve vlastním domku.⁵ V roce 1909 se stal redaktorem časopisu *Svět zvířat*. Tento fakt konečně obměkčil Jarmiliny rodiče, kteří svolili k sňatku, který se konal 23. května 1910 v kostele sv. Ludmily na Vinohradech.⁶ Společně s manželkou se později pokusit o vlastní podnikání, jejich obchod se psy, ale neměl dlouhé trvání. Tuto zkušenost později Hašek zúročil v Osudech dobrého vojáka Švejka

V únoru 1911 byl Jaroslav Hašek hospitalizován v psychiatrické léčebně poté, co se údajně pokusil o sebevraždu, když chtěl skočit z Karlova mostu do Vltavy. Případ přibližuje článek v novinách *České slovo* pod titulkem „Zabráněná sebevražda“.⁷ Zda šlo skutečně o pokus o sebevraždu či o nepovedený žert, není jisté, víme pouze, že v tomto období byl Hašek v těžké životní situaci, s manželkou čekal dítě a nebyl schopen nalézt práci, která by rodinu uživila.⁸ Tehdy spatřila světlo světa jeho první povídka s postavou Josefa Švejka. V roce 1912 vydal v nakladatelství Hejda a Tuček knihu *Dobrý voják Švejk a jiné podivné historky* a v nakladatelství Vilímek druhý díl knihy *Trampoty pana Tenkráta*. V dubnu 1912 se Haškovým narodil syn Richard, ale Jarmila s dítětem žila u rodičů, protože Hašek nebyl

³ HAŠEK, Jaroslav. *Opere*. Milano: Mondadori, 2014. s. CXVIII.

⁴ NIKOL'SKIJ, Sergej Vasil'jevič. Cit. d., s. 13.

⁵ Tamtéž., s. 9. (Takto i nadále, po prvním uvedení neopakovat celý bibl. údaj!)

⁶ HAŠEK, Jaroslav. *Opere*. Cit. d., s. CXXIV.

⁷ HAŠEK, Jaroslav. *Křížem krájem Evropou*. Praha: Emporius, 2019. s.156.

⁸ NIKOL'SKIJ, Sergej Vasil'jevič. Cit. d., s. 27.

schopen uživit rodinu. Po tomto rodinném rozkolu žije Hašek opět nezřízeným životem a bydlí u přátel.

V předválečném období vedl Jaroslav Hašek bohémský život, charakterizovaný opět vymetáním pražských pivnic a hospod a pobyty u přátel, často u Josefa Lady, se kterým se seznámil již v roce 1907 v časopise *Nová Omladina*. Jaroslav Hašek pobýval střídavě u Josefa Lady až do narukování do rakousko-uherské armády. Josef Lada vzpomíná na Jaroslava Haška jako na člověka, který vzhledem připomínal spíše naivního primána než geniálního satirika, vše se ale změnilo v okamžiku, když Hašek promluvil a každý hned věděl, že má za ušima.⁹ Když pobýval Jaroslav Hašek u Josefa Lady, spával u něj v pokoji v poněkud provizorních podmínkách na zemi na dvou kobercích, na které si natolik zvykl, že když pak spal na návštěvě u jednoho důlního inženýra, odmítl spát v posteli, a nakonec mu ustali na perských kobercích. Přesto nemohl usnout, protože koberce nebyly cítit zacherlinem (přípravek proti hubení hmyzu), našťastí inženýr doma zacherlin měl a po posypání koberců po chvíli Hašek spal jako dudek.¹⁰

Toto období přerušilo vypuknutí první světové války. Válka se pro Rakousko-Uhersko příliš dobře nevyvíjela, a bylo nutno povolat do činné služby vojenské zálohy. Jaroslav Hašek byl povolán k 91. pěšímu pluku do Českých Budějovic, kde pobýval několik měsíců před odchodem na frontu. Jelikož měl středoškolské vzdělání, byl poslán do školy pro důstojníky, odkud byl ale brzy vyloučen a v císařské armádě poté sloužil jako ordonanc (vojenský posel). Prostředí kasáren a místní vojenské autority posloužily Haškovi jako inspirace pro postavy jeho románu.

Dne 30. června roku 1915 odchází Jaroslav Hašek s 11. rotou 11. pochodového praporu 91. pěšího pluku na srbskou frontu se zastávkou na cvičišti v Brucku nad Litavou na hranicích mezi Rakouskem a Maďarskem. Do prvního boje se rota dostala 25. července 1915, a poté co úspěšně zahнала ruské jednotky, byl Jaroslav Hašek spolu s dalšími vojáky roty vyznamenán stříbrnou medailí za statečnost II. třídy a povýšen na svobodníka.¹¹ Později 24. září 1915 během bojů u vesnice Chorupany rotu přepadla ruská armáda a Jaroslav Hašek skončil v ruském zajetí. I v tomto případě panují spekulace, jestli byl Jaroslav Hašek skutečně zajat v boji nebo zběhl z boje a dobrovolně se vzdal ruským jednotkám. Hašek se dostal do zajateckého tábora v Dárnici u Kyjeva. Poté následoval pochod do tábora u Totskoje. V roce

⁹ LADA, Josef. *Kronika mého života*. 6. vyd., v Čs. spis. 4. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1986. s. 357-361

¹⁰ Tamtéž, s. 368

¹¹ František Strašlipka. *Spolek Jednadvadesátníci* [online]. 2016 [cit. 2021-7-4]. Dostupné z: <https://www.ir91.cz/clanky/pripad-svejk/frantisek-straslipka.html>

1916 mu bylo umožněno vstoupit do československého pluku, který byl vytvořen se souhlasem ruského cara, spoléhajícího na pomoc českých vojáků v boji proti Rakousku Uhersku. Zde působil jako písař. Začal také spolupracovat s časopisem *Čechoslovan*: zde později vydával své povídky, ale i politické články a v roce 1917 zde vydal povídku *Dobryj voják Švejk v zajetí* v nakladatelství Slovanské vydavatelství. Po říjnové revoluci v Rusku Hašek opustil jak časopis *Čechoslovan*, tak Československé legie a vstoupil do Sociálně demokratické strany. Odešel do Moskvy a později vstoupil do Rudé Armády, načež byl poslán do Samary. Když bylo toto město dobyto českými legionáři, byl nucen se 4 měsíce skrývat, protože byl považován za zrádce. Poté se opět připojil k sovětské armádě a byl poslán do Bugulmy. Zde byl jmenován zástupcem velitele pro tuto oblast. Později, v roce 1918, byl v nově vzniklém Československu, kde se o Haškovi nic nevědělo, prohlášen za mrtvého. Ve skutečnosti se v tomto období Hašek nacházel v Ufě, kde působil jako armádní ředitel tiskárny.

V roce 1919 onemocněl Hašek již podruhé tyfem. Starala se o něj Alexandra Grigorjevna Lvova, zvaná Šura, tiskařská dělnice, s kterou se později oženil, přestože jeho sňatek s Jarmilou Mayerovou nebyl anulován. Na podzim roku 1920 se Hašek rozhodl vrátit do vlasti spolu s manželkou Šurou za podpory ruské komunistické strany s cílem propagovat komunismus v Čechách. Po několikaměsíční cestě v prosinci 1920 dorazil do Prahy. Jeho návrat do vlasti nebyl ale doprovázen ovacemi, jeho přátelé i veřejnost se rozdělily na dvě skupiny, pro jedny byl zrádce a kolaborant, pro druhé hrdina. Unikl soudu za zběhnutí z armády a kupodivu díky zmatkům v ruském úředním systému i soudu za mnohoženství. V únoru roku 1921 se naplno pustil do psaní prvního dílu svého životního díla *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*. Později v srpnu téhož roku se rozhodl opustit Prahu a přestěhoval se do Lipnice nad Sázavou, kde pokračoval v psaní druhého dílu svého románu. Ohlas od čtenářů na tento román byl čím dál větší a konečně se začaly objevovat i pozitivní recenze. V roce 1922 zahájil Hašek psaní třetího dílu jeho románu, toto období slávy je ale poznamenáno jeho neustále se zhoršujícím zdravotním stavem. Výtěžek z jeho díla mu dovolil pořídit si svůj první vlastní dům v životě v Lipnici nad Sázavou. Mezitím vychází třetí díl románu, ale zdravotní stav Haška se neustále zhoršuje a nakladatel na něj naléhá, aby dílo dokončil co nejrychleji. Hašek proto každý den posílá stránku po stránce další části čtvrtého dílu románu, nechává si pouze poslední list, aby věděl, kde skončil předchozí den.¹² Což vypovídá o genialitě autora, neuvěřitelné paměti a představivosti.

¹² HAŠEK, Jaroslav. Cit., d., s. CXXXII – CXLV.

Na podzim roku 1922 se jeho zdravotní stav zhoršil natolik, že není schopen sám pokračovat v psaní románu, trápilo ho revma a onemocnění dýchacího traktu, byl tedy nucen své dílo diktovat svému sekretáři Klimentu Štěpánkovi, a to až do konce prosince téhož roku. Poslední dny života Hašek bojoval se zápallem plic, 2. ledna 1923 vypadala jeho zdravotní situace bezvýchodná, a tak Hašek povolal notáře a nechal sepsat poslední závěť, ve které své dědictví odkázal manželce Šuře. Zemřel druhý den ráno 3. ledna 1923 ve své posteli v Lipnici nad Sázavou. Po jeho smrti v roce 1923 vycházely posmrtně části posledního nedokončeného čtvrtého dílu románu *Osudy dobrého vojáka Švejka*, které diktoval, jak už bylo zmíněno výše svému sekretáři.

2.2 Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války

Haškovy Osudy dobrého vojáka Švejka se staly nejprekládanějším románem moderní české literatury. Román byl podle největšího českého švejkologa Radka Pytlíka přeložen do 58 jazyků.¹³ Byl přeložen do nejrozmanitějších a nejexotičtějších jazyků, které si vůbec dokážeme představit. V roce 1926 jen pár let po českém vydání, byl přeložen do němčiny a poté do ruštiny, ale brzy se objevily další překlady. V roce 1927 byl přeložen do lotyštiny, v roce 1928 do estonštiny, jidiš a slovinštiny. O rok později přibyla nizozemština, polština a srbochorvatština. Ve třicátých letech pak angličtina, finština, maďarština, řečtina a tatarština. Ani zde úspěch Haškova románu neskončil a postupně vycházely další a další překlady. Některé jazyky se nespokojily jen s jednou verzí překladu a vznikaly nové, jako v Itálii, kde vyšly celkem 4 různé překlady, či v polštině, kde vyšly v posledních letech dva nové překlady.¹⁴

Ale cesta ke slávě nebyla procházkou růžovým sadem. Jediným, kdo předpokládal Švejkův úspěch, byl sám autor. Jelikož byl Jaroslav Hašek dlužen řadě nakladatelství nemalé částky, rozhodl se založit vlastní nakladatelství spolu se svým přítelem a domácím Františkem Sauerem. Když se s ním sešel jednou v hospodě u Pánků, prohlásil: „Franto, mám nápad! Já jim ukážu, jaká je naše povaha a co dokáže. Napíšu Švejka – ale žádnýmu to nedám!“ a pak dodal „Švejk je velká věc!“. Dne 21. března 1921 vyšel v Neubertově tiskárně v Praze první sešit Osudů dobrého vojáka Švejka za světové války, který se skládal z 32 stran. Tím začaly novým nakladatelům starosti, tiskárna byla neodbytná a požadovala zálohu a oba nakladatelé byli švorc. Byli tak nuceni nalézt zámožnějšího společníka a tím se stal, po dlouhém hledání, fotograf Václav Čermák. Pár dní nato již slavili vznik Akciové společnosti na vydávání Osudů dobrého vojáka Švejka. Zrodila se tak legenda, která se stala klenotem české, ale i světové literatury.¹⁵

¹³ *Pro jedny moc bohém, pro jiné moc anarchista, takový byl Jaroslav Hašek* [online]. 2.1.2013 [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/literatura/vyjde-nova-kniha-o-haskovi.A130102_120305_literatura_ob

¹⁴ KOPÁČ, Radim. Svět blbců musí zaniknout aneb Josef Švejk superstar [online]. Lidové noviny. 15.3.2017 [cit. 2021-7-7]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/kultura/preklady-zname-knihy-svet-blbcu-musi-zaniknout-aneb-josef-svejk-superstar.A170315_113326_ln_kultura_jto

¹⁵ PYTLÍK, Radko. *Švejk hádankou?: pražská bohéma*. [Praha]: Emporius, [2020], ©2020. s. 8-10.

2.2.1 Děj románu

Haškův román *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* se skládá ze 4 částí, které vyšly mezi lety 1921-1923, a to: *V zázemí* (1921), *Na frontě* (1922), *Slavný výprask* (1922) a *Pokračování slavného výprasku* (1923). Jaroslav Hašek svůj román nestihl před smrtí dokončit. Pokračování Haškova románu napsal Karel Vaněk, který vydal ještě pátý a šestý díl Švejkových dobrodružství.

V zázemí

První díl románu začíná okamžikem, kdy se Švejk dozvídá o atentátu v Sarajevu na arcivévodu Františka Ferdinanda d'Este od své posluhovačky paní Müllerové, která pronese nezapomenutelnou větu: „Tak nám zabili Ferdinanda“. Poté se v pražské hospodě U Kalicha setkává s tajným policistou Bretschneidrem, který se snaží dostat místní hospodskou klientelu do kriminálu provokacemi proti císařskému majestátu. Ale má smůlu: v hospodě je jen hostinský Palivec a Švejk, přesto se mu dostat jak Palivce, tak Švejka. Švejk je zatčen a odveden na policejní ředitelství, zde je pro své podivné chování označen za blázna a poslán do blázince, protože předpovídá vypuknutí války. Po vyhlášení války je povolán do činné služby i Švejk. Kvůli problémům s revmatismem ho k odvodu veze paní Müllerová na vypůjčeném kolečkovém křesle. Jak už je Švejkovým zvykem, cestou vyvolá pozdvižení. Když se dostaví k odvodové komise o berlích, je poslán do vojenské nemocnice k doktoru Grünsteinovi, který má obzvláště spadeno na simulanty. Poté, co při mši v kostele okouzlí svým náboženským zápalem polního kuráta Katze, je propuštěn z nemocnice a stává se jeho sluhou. V jeho službách ale dlouho nezůstává, protože ho jeho pán prohraje v kartách a je Švejk se stává sluhou nadporučíka Lukáše, kterému způsobí řadu problémů. Jednou mu jeho pán poručí, aby mu sehnal stájového pinče. Švejk, jak už je jeho zvykem, se s koupí neobtěžuje a požádá svého kamaráda o pomoc s krádeží cizího psa. Bohužel se ukáže, že pes patřil plukovníkovi Krausovi a nadporučík Lukáš spolu se Švejkem jsou za trest posláni do Českých Budějovic, kde se připravuje 91. pěší pluk k odjezdu na frontu.

Na frontě

Ve druhé části knihy nadporučík Lukáš se Švejkem odjíždějí vlakem do Budějovic. Cestou se ve vlaku stane Švejkovi nehoda, omylem zatáhne za ruční brzdu a způsobí zdržení vlaku. V Táboře je kvůli tomu z vlaku vyveden a odveden k výslechu. Švejkovi mezitím ujede vlak. Ocitá se bez dokladů a peníze na vlak propije v místní hospodě. Když se to dozvídá velitel nádraží, přikáže Švejkovi, aby šel do Budějovic pěšky. Švejk cestou zabloudí a vydá se

opačným směrem. Jelikož nemá doklady, je v Putimi považován místním strážmistrem za ruského špiona, nakonec se ale vše vysvětlí a Švejk je dopraven zpátky ke svému pluku do Budějovic. V Budějovicích se seznamuje s ostatními vojáky z pluku, například s účetním šikovatelem Vaňkem, jednoročním dobrovolníkem Markem, sapérem Vodičkou, kadetem Bieglerem či poručíkem Dubem. Pluk je záhy odvelen na rakousko-uherské pomezí. Švejk se zde opět dostává do nesnází kvůli pletkám nadporučíka Lukáše s jednou z místních paniček. Švejk se sapérem Vodičkou se dostanou s manželem oné paní do potyčky, která přeroste v pouliční rvačku, a oba jsou poté zatčeni. Mezitím má nadporučík Lukáš problémy se svým novým věčně hladovým sluhou Balounem, který sní, na co přijde. Po propuštění z vězení je Švejk povýšen na ordonance.

Slavný výprask

Ve třetí části je celý pluk znovu naložen do vlaku a poslán do Haliče na ruskou frontu. Cesta vlakem probíhá v neustálém vojenském zmatku, Nikdo o ničem neví, v zastávkách není připravena menáž, depeše z velitelství po dešifraci nedávají smysl a nadporučík Lukáš má neustále problémy se svým sluhou Balounem. Kadet Biegler se cestou opije koňakem a ve spánku si nadělá do kalhot. Aby se pluk vyhnul ostudě, je spící poslán do vojenské nemocnice s podezřením na úplavici. Cestu na frontu celému pluku ztrpčuje poručík Dub, který byl v civilu učitelem češtiny a sebemenší porušení morálky přísně trestá. Švejkovo chování ho přirozeně přivádí k šílenství a řada potyček eskaluje, dojde k vyhrožování nabitým revolverem. V cílové stanici v Sanoku, se poručík Dub rozhodne, že osobně prověří všechny bordely, jestli se zde nenachází žádný voják od roty, protože prý všechny místní prostitutky jsou od Rusů nakažené pohlavními chorobami. Poručík Dub při své inspekci nakonec nedopatřením sám skončí opilý na pokoji s jednou z nich a Švejk ho musí najít a dostat zpátky k pluku. Poté už začíná pěší pochod na bojiště. Švejk je vyslán jako ubytovatel, aby zajistil nocleh pro svůj pluk ve Felštýně. Cestou potká u potoka ruského zajatce na útěku, kterého nahého vyděsí a ten se dá na útěk. Švejk nemá lepší nápad než si vyzkoušet jeho ruskou uniformu, jestli by mu slušela. Když ho v ní objeví maďarská patrola, je odveden do rakouského zajateckého tábora.

Pokračování slavného výprasku

V poslední části románu rakouské velení zajateckého tábora zjistí, že Švejk je Čech a nikoli Rus, a je považován za zběha. Poté se koná polní soud, kde je Švejk odsouzen k trestu smrti.

Dostává duchovní útěchu před popravou, ale nakonec se poprava nekoná. Švejk je zachráněn v poslední chvíli, kdy přijde potvrzení od jeho pluku, že se ztratil a nezběhl. Švejk se opět vrací ke svému pluku a tím Haškův román končí.

Na tuto část, jak už bylo zmíněno výše, později navázal humorista Karel Vaněk, který napsal na popud vydavatele Adolfa Synka další pokračování Švejkových dobrodružství, a to na základě vlastních zkušeností z ruského zajetí. Vaňkovo pokračování, popisující Švejkův pobyt na ruské frontě a návrat do Čech, není předmětem této práce, ale zajímavostí je, že až do roku 1947 bylo vydáváno v jedné edici společně s Haškovým originálem. Poté bylo Vaňkovo pokračování románu komunistickým režimem zakázáno, protože „nevhodně“ popisovalo dění v Rusku za první světové války.¹⁶

¹⁶ PODSKALSKÁ, Jana. *Haškův Švejk má kompletní vydání* [online]. 2019 [cit. 2021-7-8]. Dostupné z: <https://www.denik.cz/knihy/haskuv-svejk-ma-kompletni-vydani20091106.html>

2.2.2 Zrození literární postavy Josefa Švejka

S Haškovou postavou Josefem Švejkem se poprvé setkáváme v pěti povídkách vydaných mezi 22. květnem a 28. červencem 1911. První tři povídky vyšly v národněsocialistickém časopise *Karikatury*, další dvě pak v časopise *Dobrá kopa*. V časopise *Karikatury* působil Jaroslav Hašek spolu s Josefem Ladou, který ve svých pamětech *Kronika mého života* uvedl, že jim Hašek provedl žertík: třetí povídku vydal nejen v časopise *Karikatury*, ale i v časopise *Dobrá kopa*, což Josefa Ladu naštvalo a rozhodl se mu žertík oplatit. Než se o Švejka dělit s jinou redakcí, rozhodl se ve čtvrtém pokračování Švejka popravit. Nechal proto vytvořit padělané čtvrté pokračování, které vydal v časopise *Karikatury*.¹⁷

Zrození Josefa Švejka, jako literární postavy je zahalena tajemstvím. Haškova manželka Jarmila údajně našla papírek s poznámkami, kde byla poprvé nastíněna tato postava a vyzvala Haška, aby ze Švejka udělal vojáka.¹⁸ Zrod tohoto nápadu popsala Jarmila Hašková takto: "Jednoho květnového večera se vrátil Hašek domů značně zmožen, ale měl ještě tolik síly a vůle, aby si několika slovy načrtl tvůrčí nápad, který ho stále pronásledoval. Sotva se ráno vzbudil, hned se sháněl po malém kousku papíru, na němž, jak tvrdil, měl zaznamenaný geniální nápad, který však ke své hrůze do rána zapomněl. Mezitím jsem papírek hodila do smetí. Hašek se jal onen záznam hledat a byl nesmírně rád, když pomačkaný papír našel. Opatrně jej zvedl, přečetl si obsah a opět jej zmačkal a zahodil. Papírek jsem znovu zvedla a uschovala. Na osmerce je zřetelně napsán a podškrtnut nadpis povídky: Pitomec u kumpanie. Pod tím je věta, kterou lze přečíst: Dal se sám vyzkoušet, že jest schopen, aby vystupoval jako pořádný vojín. Potom následuje několik nečitelných slov."¹⁹

2.2.3 Původ jména literární postavy Josefa Švejka

Většina postav Haškova románu má svůj reálný základ v osobách, se kterými se Jaroslav Hašek osobně setkal nebo je dokonce dlouhodobě znal a přátelil se s nimi. Šlo o náhodné známé ze setkání v hostincích, osoby žijící nedaleko jeho bydliště nebo spolubojovníků z války. Po vydání *Osudů dobrého vojáka Švejka* se stala řada těchto osob téměř celebritami např. nadporučík Lukáš, kadet Biegler nebo drogist Vaněk. Z výše uvedeného by se dalo usuzovat, že i postava Josefa Švejka má reálný základ. Je pravděpodobné, že tomu tak skutečně bylo, ale kdo byl ten ve skutečnosti ten „pravý“ Josef Švejk a odkud a zda ho

¹⁷ LADA, Josef. Cit. d., s. 297

¹⁸ HAŠEK, Jaroslav. Cit. d., s. CXXV.

¹⁹ HAŠEK, Jaroslav. *Křížem kráčem Evropou*. Praha: Emporijs, 2019. s.160.

skutečně osobně Jaroslav Hašek znal, není jisté. Existuje o tom několik různých teorií, na několika skutečnostech se však švejkológové shodují.

Za nejméně věrohodné je považováno líčení okolností seznámení a vztahu Jaroslava Haška s reálným Josefem Švejkem v podání Jaroslava R. Veselého (mimochodem ohledně jeho identity panují spekulace, někteří jméno tohoto jinak neznámého autora považují za pseudonym). Ten v článku vydaném v časopise Květy v roce 1968 tvrdí, že Jaroslav Hašek se seznámil s Josefem Švejkem v květnu roku 1911, poté co se náhodně setkal se Švejkovým otcem v hospodě u Kalicha. Tam Jaroslav Hašek původně přišel kvůli schůzce Zdeňkem Matějem Kudějem, který ale bohužel nedorazil, a Hašek neměl na útratu. Jeho soused od protějšího stolu se nabídl, že za něj účet zaplatí a pozval ho k sobě domů, protože bydlel ve vedlejším domě. Zde se měl Hašek poprvé setkat s jeho synem Josefem Švejkem mladším. Podle Veselého se od té doby Hašek s Josefem Švejkem přátelil a setkali se opakovaně i během době války - v rakousko-uherské armádě, v ruském zajetí v Dárnici u Kyjeva. Během působení v československých legiích se jejich cesty rozešli a znovu se setkali až při bojích o Samaru, každý ale na jiné straně barikády, Hašek coby komisař Rudé armády a Švejk jako voják československých legií, který měl zatknout skrývajícího se Haška pro velezradu, díky Švejkovu varování se Haškovi ale podařilo uniknout. Podle Veselého se Jaroslav Hašek a Josef Švejk potkali znovu až po válce v roce 1921. Veselý dále dodává, že Josef Švejk nikdy netoužil po publicitě, a proto volil život v anonymitě a po Haškově smrti se k němu ani „jeho“ Švejkovi nehlásil., proto prý byl dosud Josef Švejk, Haškův přítel a inspirace k hlavní postavě Haškova románu (alespoň podle jména), veřejnosti neznámý. Kvůli zachování anonymity vyšel Veselého článek až po smrti Josefa Švejka, který zemřel v roce 1965.²⁰

Tento výklad považuje většina haškologů za nereálný. Sergej Nikolskij se rozhodl tvrzení Veselého ověřit ve své knize *V Haškových stopách za Josefem Švejkem*. Vydal se tedy do Vojenského historického archivu v Praze, kde skutečně našel kartu vojína Josefa Švejka narozeného 22. listopadu 1892, s posledním známým bydlištěm v Praze 2 v ulici Bojiště 463, který se podle záznamů účastnil bitvy u Zborova, za kterou byl dokonce dvakrát vyznamenán (v letech 1924 a 1947), dále našel potvrzení o jeho vstoupení do československých legií a také o jeho účasti na vojenských operacích v okolí Kyjeva. Dále se z dokumentů dozvídáme, že někdy mezi lety 1917-1918 působil Josef Švejk jako člen samarské

²⁰ VESELÝ, Jaroslav. Haškův přítel Josef Švejk. *Květy* [online]. Praha: Rudé právo, 1968, 7. 9. 1968, 18(35), s. 26-28 [cit. 2021-7-12]. Dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/view/uuid:b69d2520-7a93-11e3-989f-5ef3fc9bb22f?page=uuid:806b4c30-7c45-11e3-a80c-005056825209>

kontrarozvědky a poté patřil k výzvědné službě československé armády. V roce 1919 byl pak poslán coby invalida zpět do vlasti. Zprávy o jeho dalším životě v poválečném Československu nejsou v kartotéce uvedeny. Z výše uvedeného vyplývá, že článek J. R. Veselého se zakládá do jisté míry na faktech ze svědectví Josefa Švejka, která byla, alespoň pokud jde o jeho vojenské působení, potvrzen archivními dokumenty. Důkazy o tom, zda Jaroslav Hašek skutečně znal Josefa Švejka již od roku 1911 a navázal s ním dlouhotrvající přátelství, se zatím nalézt nepodařilo. Řada tvrzení z článku J. R. Veselého byla již vyvrácena (jako nejzávažnější se jeví fakt, že Josef Švejk byl nemanželským synem svobodné Kateřiny Švejkové, takže přítomnost jeho otce „Josefa Švejka staršího“ v hostinci U kalicha v roce 1911 je vyloučena), zda šlo o chybnou interpretaci, záměr, selhání paměti či prostou neznalost nahrazenou fabulací je obtížné rozhodnout. Na základě shromážděných faktů lze říct, že cesty Jaroslava Haška a Josefa Švejka bitevním polem v době první světové války se protínaly a možnost jejich setkání není vyloučena²¹

2.2.4 Nesrovnalosti ohledně otce Josefa Švejka

Případ pravé identity Josefa Švejka mě natolik zaujal, že jsem se pokusil ověřit zpochybňované skutečnosti z článku J. R. Veselého, které jsou zčásti rovněž uvedeny na pravou míru na webových stránkách J. Šeráka (www.svejkmuzeum.cz). Při svém výzkumu dostupných archivních pramenů jsem se zaměřil na údajné setkání otce Josefa Švejka čili Josefa Švejka staršího s Jaroslavem Haškem v roce 1911. Ověřil jsem v online dostupných v matrikách základní údaje – zápisy o narození Josefa Švejka²² v roce 1892 v Dubí a jeho matky Kateřiny Švejkové v roce 1853 v Žiželicích.²³ Dále jsem rozšířil své pátrání na Josefovy sourozence, děti Kateřiny Švejkové, a zjistil jsem, že v roce 1887 se v Zemské porodnici u sv. Apolináře v Praze narodila dcera Pavlína (později provdaná za Rudolfa Jandu, Jandovi po svatbě bydleli v Praze).²⁴ V roce 1894 se stále svobodné Kateřině Švejkové narodil v Dubí syn Stanislav Švejk²⁵ (vrchní číšník, v roce 1918 uzavřel sňatek s Annou Roskovcovou, vdovou po Josefu Roskovcovi, který byl jeho bratrancem a majitelem domu

²¹ NIKOL'SKIJ, Sergej Vasil'jevič. Cit. d., s. 78-92

²² SOA Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, Středočeský kraj (1573 – 1949), Vrapice N 1885 - 1892, f. 297. [online], [cit. 2021-7-5]. Dostupné z: <http://ebadatelna.soapraha.cz/d/7688/302>

²³ SOA Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, Středočeský kraj (1573 – 1949), Žiželice N 1853 - 1860, f. 6. [online], [cit. 2021-7-5]. Dostupné z: <http://ebadatelna.soapraha.cz/d/10058/7>

²⁴ SOA Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, Středočeský kraj (1573 – 1949), Vrapice O 1903 - 1912, f. 96. [online], [cit. 2021-7-5]. Dostupné z: <http://ebadatelna.soapraha.cz/d/7702/98>

²⁵ SOA Sběrka matrik a průvodní listinný materiál, Středočeský kraj (1573 – 1949), Vrapice N 1892 - 1899, f. 73. [online], [cit. 2021-7-5]. Dostupné z: <https://ebadatelna.soapraha.cz/d/7689/76>

v ulici Bojiště č. 463). V roce 1896 se Kateřině Švejkové v Dubí narodil syn Jindřich Švejk²⁶. Pražská policejní přihláška z roku 1912 uvádí, že Kateřina Švejková bydlela nejpozději od roku 1912 v Praze Na Bojišti 463/2 se syny Josefem narozeným 1892 a synem Jindřichem narozeným 1896.²⁷ Kateřina Švejková tedy bydlela v domě hned vedle hospody U Kalicha, kde mělo dojít k osudovému setkání s Jaroslavem Haškem. Bydliště Kateřiny Švejkové a jejích synů v těsné blízkosti hospody U Kalicha není náhodné, nejpozději od roku 1908 byl majitelem domu č. 463/II Josef Roskovec, manžel Kateřininy starší sestry Marie Švejkové (nar. 1843 v Přelouči). Po jeho smrti dům zdědil starší syn František Roskovec, první manžel výše uvedené Anny, rozené Pluhařové, po jeho brzké smrti se s vdovou Annou oženil Františkov mladší bratr Josef, a po jeho smrti se stala v roce 1918 dvojnásobná vdova Anna Roskovcová manželkou Stanislava Švejka, bratrance Františka a Josefa Roskovcových.

Jedinou nesrovnalostí nadále zůstává osoba Josefa Švejka staršího, údajného otce Josefa Švejka. Zajímavé je, že ve vojenských dokumentech uvádí Josef Švejk i jeho bratr Jindřich jméno svého otce, a to „Josef“, v případě Josefa Švejka je navíc uvedeno, že již zemřel. Pokud se tedy podle zprávy J. R. Veselého Jaroslav Hašek v hostinci U Kalicha v roce 1911 setkal s „otcem“ Josefa Švejka, se muselo jednat pouze o přítele matky Kateřiny Švejkové, který se mohl jmenovat Josef, ale je nepravděpodobné, že by jeho příjmení bylo Švejk. Počet Kateřininy nemanželských dětí a frekvence jejich narození (cca po 2 letech) odpovídá spíše trvalému soužití rodičů, jakkoli by v tomto případě nebyli oddáni. Haškologové resp. švejkologové se shodují v tom, že, a to i v případě jiných kandidátů na jméno hlavní postavy Haškova románu (další skuteční nositelé jména „Josef Švejk“), se jedná pouze o přenesení jména na hlavní postavu románu, nikoli přímo o vyličení „osudů“ skutečné osoby.

2.2.5 Sluha nadporučíka Lukáše František Strašlipka

Pravděpodobnou inspirací pro literární postavu Josefa Švejka byly osudy Františka Strašlipky (1890-1949), který sloužil u 91. pěšího pluku stejně jako Jaroslav Hašek, a to jako sluha nadporučíka Rudolfa Lukáše (či Lukase). Strašlipka se údajně znal s Haškem již z předválečné doby, určitě se však setkali v 11. pochodové rotě 91. pěšího pluku, která

²⁶ SOA Sbírka matrik a průvodní listinný materiál, Středočeský kraj (1573 – 1949), Vrapice N 1892 - 1899, f. 135. [online], [cit. 2021-7-5]. Dostupné z: <https://ebadatelna.soapraha.cz/d/7689/140>

²⁷ NA ČR Policejní ředitelství I, konskripce, karton 638, obraz 341 [online], [cit. 2021-7-5]. Dostupné z: <http://digi.nacr.cz/prihlasky2/index.php?action=link&ref=czarch:CZ-100000010:874&karton=638&folium=341>

vyrazila 30. června 1915 z Budějovic směrem na ruskou frontu.²⁸ Společně byli zajati 24. září 1915 nedaleko osady Chorupany,²⁹ poté se jejich cesty rozešly. Strašlipka byl převezen do zajateckého tábora v Dárnici u Kyjeva. Strašlipka coby znalec zemědělských strojů byl zaměstnán při polních pracích na ruském venkově jako strojník u mlátičky. Později, v roce 1916, když probíhala výměna zajatců, se rozhodl vrátit domů, zakrátko a byl však poslán na italskou frontu ve funkci topiče v odvlivovací oddělení. Později dezertoval a z Itálie přešel vlakem do Prahy. Zde se v roce 1918 oženil. A po válce pracoval jako topič u státních drah František Strašlipka zemřel v roce 1949 ve Veselí nad Lužnicí. Strašlipka byl veselá kopa, plný humoru a s manýrami komika. V každé situaci měl připravené nějaké přirovnání, tím silně inspiroval Haškova Švejka, a to hlavně svým oblíbeným: „Já jsem znal jednoho ...“³⁰

2.2.6 Styl psaní Jaroslava Haška

Během pobytu u Josefa Lada byl Haškův denní rozvrh velmi striktní a přesně rozvržený, ve svých pamětech na něj vzpomíná Josef Lada. Hašek spal do jedné hodiny dopoledne, poté od jedné hodiny do čtyř se věnoval duševní zábavě, zpíval a vyprávěl humorné příhody. Poté psal od čtvrté hodiny odpolední. Povídku měl buď předem vymyšlenou nebo se chvíli zapřemýšlel a pak začal psát. Psal rychle, ale velmi úhledně, kolem šesté většinou povídku dokončil a utíkal ji směřovat k nakladateli nebo do redakce za peníze rovnou na ruku.³¹

Ale nemusel psát jen doma, mohl psát kdekoli, v tramvaji, kavárně, v pastýřské salaši, v redakci, ve vězení, v kasárnách. Nejradši psal v hospodě, kde bavil svými povídkami početné osazenstvo a byl se schopen vsadit o pivo, že napíše na počkání povídku na dané téma, či že už do hotové povídky vloží libovolné jméno postavy. Nepotřeboval psací stroj ani psací stůl, stačila mu tužka a papír. Pro Haška byl literární text většinou zábava, žert, nikoliv seriózní dílo. Poté co svou povídku dokončil, vždy ji přečetl nahlas posluchačům a nepřestával se přitom smát a vybuchovat smíchy nad svými nápaditými zápletkami a žerty uvnitř povídek. Inspirací pro jeho povídky byl jeho divoký každodenní život. Stýkal se s nejrůznějšími lidmi a nechával si vyprávět příhody, které mu později posloužily jako inspirace pro jeho díla.³²

Jaroslav Hašek nebyl jen pasivním pozorovatelem, ale měl neuvěřitelnou schopnost rychle zhodnotit probíhající situaci a sám se do ní zapojit. Vzhledem k tomu situace popisované

²⁸ František Strašlipka. *Spolek Jednadvadesátníci* [online]. 2016 [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: <https://www.ir91.cz/clanky/pripad-svejk/frantisek-straslipka.html>

²⁹ NIKOL'SKIJ, Sergej Vasil'jevič. Cit. d., s. 97.

³⁰ František Strašlipka. Cit. d.

³¹ LADA, Josef. Cit. d., s. 370-371.

³² NIKOL'SKIJ, Sergej Vasil'jevič. Cit. d., s. 9-10.

v jeho dílech nebyly čistě literárního rázu, ale Hašek svá díla skutečně prožíval. Hašek měl velmi výbušnou povahu a dokázal vyvolat hádku, urazit, a nakonec se vysmát. Ale dokázal se i obětovat pro druhé. Manželka Jarmila mu proto říkala Richard Lví Srdce³³. Ve svých dílech nepopisoval pouze svět bezprostředně kolem sebe, ale vnímal také celosvětovou situaci, a hlavně postavení Slovanů v rakousko-uherské monarchii. Jeho pohrdání císařským majestátem je v jeho díle velmi silně zastoupeno, ale jedná se vždy o pečlivě vystavěnou satiru plnou dvojsmyslů.

³³ NIKOL'SKIJ, Sergej Vasil'jevič. cit. d., s. 14-16.

3. Italské překlady Haškova Švejka

Román Jaroslava Haška *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* se proslavil po celém světě a ani v Itálii tomu nebylo jinak. Ačkoliv již ve 20. letech 20. století vyšly první studie o Haškově románu, na první ucelený překlad si museli italští čtenáři počkat až do roku 1951, kdy román přeložil v Itálii zcela neznámý Venosto Vorlíček. Román vyšel pod názvem *Le avventure del buon soldato Svejk* ve 4 svazcích. Nový překlad Renata Poggioliho a Bruna Meriggiho vyšel letech 1961-1966 pod názvem *Il buon soldato Sc'veik*. Pro zajímavost zde uvádím i v roce 1975 vydaný překlad pouze první kapitoly Haškova románu, který vytvořil významný italský bohemista Sergio Corduas a publikoval ho v knize *Švejk contro l'Italia*³⁴. V posledních letech byly vydány další dva nové překlady, a to překlad Giuseppa Dierny pod názvem *Le vicende del bravo soldato Švejk durante la guerra mondiale* (2010) a překlad Annalisy Cosentino pod názvem *Le avventure del bravo soldato Švejk nella grande guerra* (2016).

3.1 Překlad Venosty Vorlíčka

První překlad románu *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* do italštiny vyšel v roce 1951 v Miláně v nakladatelství Universale Economica. Šlo o první svazek s názvem *Le avventure del buon soldato Svejk. Svejk va soldato*.³⁵ Jeho autorem byl jak v Čechách, tak v Itálii zcela neznámý překladatel Venosto Vorlíček. V následujícím roce vyšly ve stejném nakladatelství postupně další 3 svazky, a to: *Le avventure del buon soldato Svejk., Svejk attendente*³⁶, *Le avventure del buon soldato Svejk. Svejk cerca il reggimento*³⁷ a *Le avventure del buon soldato Svejk. Svejk verso il fronte*.³⁸ Jedná se ale pouze o částečný překlad, protože čtvrtý svazek Vorlíčkova překladu končí zhruba v polovině Haškova původního románu, přesněji čtvrtou kapitolou „Do Brucku nad Litavou“, druhého dílu („Na frontě“) Haškových *Osudů dobrého vojáka Švejka za světové války*. Na skutečnost, že se jedná pouze o částečný překlad, není čtenář nikde v textu upozorněn. Ve čtvrté kapitole se Švejk spolu se sapérem Vodičkou dostanou do rvačky kvůli jedné známosti nadporučíka Lukáše, která přeroste

³⁴ Hašek, Jaroslav. *Svejk contro l'Italia racconta 1904-1923*, Materiale raccolto, trad. e note Corduas, S., Milano: Garzanti, 1975, s. 421-430

³⁵ HAŠEK, Jaroslav. *Le avventure del buon soldato Svejk. [Vol.] 1, Svejk va soldato*. Milano: Universale economica, 1951. 130 s.

³⁶ HAŠEK, Jaroslav. *Le avventure del buon soldato Svejk. [Vol.] 2. Svejk attendente* Milano: Universale Economica, 1952. 155 s.

³⁷ HAŠEK, Jaroslav. *Le avventure del buon soldato Svejk. [Vol.] 3. Svejk cerca il reggimento*. Milano: Universale Economica, 1952. 120 s.

³⁸ HAŠEK, Jaroslav. *Le avventure del buon soldato Svejk. [Vol.] 4. Svejk verso il fronte*. Milano: Universale Economica, 1952. 117 s.

v pouliční rvačku s maďarskými vojáky, a oba jsou poté zatčeni. Po propuštění se spolu loučí, jelikož je každý z nich odváděn ke svému útvaru. A domlouvají se, že po válce se sejdou v hospodě U Kalicha. Po této pasáži následuje pouze konstatování překladatele, že se jedná o konec čtvrtého a posledního dílu bez jakékoliv zmínky, že Haškův originál pokračuje na dalších minimálně 400 stranách. Tuto skutečnost považují za velmi podivnou a neuspokojivou.

Vorlíčkův překlad vyšel s úvodem Luigiho Salviniho, významného italského slavisty, kritika a překladatele. Zákulisí vydání tohoto překladu částečně odhaluje Giuseppe Dell'Agata ve své knize o Luigi Salvinim. Podle Dell'Agaty se k Salviniho iniciativě připojil Luigi Diemoz, redaktor nakladatelství Universale economica, a svoji podporu projektu vyjádřilo i Československé velvyslanectví. Salvini doporučil jako překladatele svého benátského přítele Venostu Vorlíčka.³⁹ Ačkoli se jedná o první překlad Haškova románu, tento překlad upadl v Itálii v zapomnění a nebyl nikdy znovu vydán, neboť byl brzy zastíněn novějším překladem (1961-1966) Renata Poggioliho a Bruna Meriggiho, jejichž překlad nakladatelství Feltrinelli vydává opakovaně každých několik let v nové edici. Záhadou zůstával i samotný překladatel Venosto Vorlíček, o kterém se mi nepodařilo z dostupných zdrojů získat ani základní biografické údaje. Jediné dostupné informace pocházejí opět z knihy Dell'Agaty, kde hovoří o Venostovi Vorlíčkovi jako o mladém benátském příteli Luigiho Salviniho, který měl české kořeny, a jehož předkové se živili pěstováním cukrové řepy. Venosto Vorlíček pracoval jako chemik v italském cukrovaru. Dell'Agaty dále uvádí, že překlad dal Vorlíčkovi zabrat, a jak říká italské přísloví „ha sudato sette camicie“ (česky „propotil sedm košil“). S překladem mu pomáhali Luigi Salvini a Luigi Diemoz, který působil jako redaktor v nakladatelství Universale Economica. Oba se snažili pomoci mladému překladateli, který měl problémy hlavně s Haškovou poněmčenou pražštinou. Překladatelská nezkušenost je bohužel v jeho překladu patrná, stejně tak některé jazykové problémy s českým originálem vzbuzují pochybnosti, jakou jazykovou znalost češtiny překladatel měl a jestli nepatřil k druhé či třetí generaci Čechů usazených v Itálii, což by vysvětlovalo nedostatečnou znalost českého jazyka.

Během svého studijního pobytu v Padově jsem se setkal s profesorem Alessandrem Catalanem, který se v jednom svém článku zabýval historií překladů Haškova románu. Profesor Catalano mi sdělil, že se před lety setkal se synem Venosty Vorlíčka, Pierem Andreou Vorlickem, který žije poblíž Padovy, v Este. Během krátkého setkání mu Pier Andrea sdělil, že jeho otec odešel z Čech do Itálie, aby zde provozoval cukrovarnickou

³⁹ DELL'AGATA, Giuseppe. *Luigi Salvini (1910-1957): Studioso ed interprete di letterature e culture d'Europa*. 2. Pisa: Tipografia Editrice Pisana, 2000. s. 50.

činnost a z vlastního zájmu přeložil Haškův román do italštiny. Slíbil mu také zaslat další biografické údaje o svém otci, bohužel se ho však dosud nepodařilo znovu kontaktovat.

3.2 Překlad Renata Poggioliho a Bruna Meriggiho

Jedná se o druhý italský překlad Haškova románu, který vyšel po ve 3 svazcích v letech 1961-1966. Jedná se o první kompletní překlad Haškova románu v podání překladatelské dvojice Renata Poggioliho a Bruna Meriggiho. První část románu přeložil Renato Poggioli pro nakladatelství Vallecchi již v roce 1933, ale kvůli fašistické cenzuře k jeho vydání v té době nedošlo. V období fašistické diktatury neměl v Itálii román představující typický příklad antimilitarismu šanci. První přeložená část Haškova románu tak sklízela úspěch jen za zavřenými dveřmi u Poggioliho blízkých přátel. Renato Poggioli se v roce 1938 odstěhoval do USA a jeho překlad musel čekat na vydání až do šedesátých let.⁴⁰

Zbylé části díla přeložil Bruno Meriggi, protože Renato Poggioli v roce 1963 zemřel. Dá se předpokládat, že na překladu románu až do své smrti s B. Meriggim spolupracoval, či mu alespoň poskytl součinnost. Ve své práci proto uvádím jejich překlad pod společným označením překlad PM. První část románu vyšla v nakladatelství Feltrinelli v roce 1961 pod názvem: *Il buon soldato Sc'veik, 1. parte*⁴¹, druhá část v roce 1963 - *Il buon soldato Sc'veik, 2. parte. Al fronte*⁴². Celý cyklus uzavřel 3. svazek v roce 1966 - *Il buon soldato Sc'veik, 3-4. parte, Botte da orbi e Ancora botte da orbi*⁴³. Ve stejném roce vyšlo i kompletní vydání v jednom svazku *Il buon soldato Sc'veik*⁴⁴, poté následovala reedice v roce 1968⁴⁵ a další vydání v letech 1971⁴⁶, 1981⁴⁷ a 1988⁴⁸, která vyšla ve dvou svazcích. V roce 2013 vyšlo zatím nejnovější vydání v jednom svazku v nakladatelství Feltrinelli⁴⁹. Přesto, že toto dílo vychází neustále v nových vydáních, podle dostupných informací neprošlo za celou dobu žádnou novější jazykovou korekturou a je tedy přetiskován původní text tak, jak vyšel poprvé v 60. letech. Tento postup považuji za nesprávný, protože v textu se nachází celá řada chyb

⁴⁰ CATALANO, Alessandro. Italská recepcce Švejka ve světle nového překladu. *Ústav pro českou literaturu* [online], [cit. 2021-7-6]. Dostupné z: <http://www.ucl.cas.cz/cs/casopis-ceska-literatura/ceska-literatura-v-siti/2188-italska-recepcce-svejka-ve-svetle-noveho-prekladu>

⁴¹ HAŠEK, Jaroslav. *Il buon soldato Sc'veik: Romanzo. 1. parte*. 1. edizione dell'Universale Economica. Milano: Feltrinelli editore, 1961. 276 s.

⁴² HAŠEK, Jaroslav. *Il buon soldato Sc'veik: Romanzo. 2. parte, Al fronte*. [1. vyd.]. Milano: Feltrinelli editore, 1963. 267 s.

⁴³ HAŠEK, Jaroslav. *Il buon soldato Sc'veik. 3-4 parte, Botte da orbi e Ancora botte da orbi. Romanzo*. 1. edizione. Milano: Feltrinelli editore, 1966. 358 s.

⁴⁴ HAŠEK, Jaroslav. *Il buon soldato Sc'veik: Romanzo*. 1. edizione negli Astri. Milano: Feltrinelli editore, 1966. 847 s.

⁴⁵ HAŠEK, Jaroslav. *Il buon soldato Sc'veik: Romanzo*. 2. edizione negli Astri. Milano: Feltrinelli editore, 1968. 848 s.

⁴⁶ HAŠEK, Jaroslav. *Il buon soldato Sc'veik: Romanzo*. 3 edizione negli Astri. Milano: Feltrinelli editore, 1971. 2 voll. 847 s.

⁴⁷ HAŠEK, Jaroslav. *Il buon soldato Sc'veik: Romanzo*. Torino: UTET, 1981. 2 voll.

⁴⁸ HAŠEK, Jaroslav. *Il buon soldato Sc'veik. Parte 1 a 2, Nelle retrovie-al fronte*. 4. ed. Milano: Feltrinelli, 1988. 490 s. Universale economica; HAŠEK, Jaroslav. *Il buon soldato Sc'veik. Parte 3 e 4, Botte da orbi. Ancora botte da orbi*. 4. ed. Milano: Feltrinelli, 1988. s. 495-847. Universale economica.

⁴⁹ HAŠEK, Jaroslav. *Il buon soldato Sc'veik*. Prima edizione in un unico volume. Milano: Feltrinelli, 2013. 848 s.

a nesrovnalostí, jak bude uvedeno v následujících kapitolách této práce, a překladu by tato redakční i jazyková korektura rozhodně prospěla.

Renato Poggioli (16. dubna 1907 Galuzzo, Firenze) – 3. května 1963 Crescent City) byl slavista, italský literární kritik, který se zabýval hlavně ruskou literaturou a její kritikou. Vystudoval na univerzitě ve Florencii, kde studia zakončil prací o ruském básníkovi Alexandru Blokov a jeho *Verších o krásné dámě*. Ve třicátých letech se seznámil s Luigim Bertim, s nímž v roce 1946 založil časopis *Inventario*. Dále také přispíval do časopisu *Rivista di letteratura slave* a spolupracoval s řadou prestižních časopisů jeho doby jako *Circoli*, *Italia letteraria*, *Solaria*, *Letteratura* či *Convegno*.⁵⁰ V těchto letech se Renato Poggioli soustředil na ruskou literaturu a zvyšoval povědomí o ní na italské půdě. Zabýval se převážně autory dvacátého století, jako byli již dříve zmíněný Aleksandr Blok, Sergej Jesenin či Osip Mandeštam. Věnoval se také překladatelské činnosti, a to hlavně ruské poezii. Přeložil například báseň Aleksandra Bloka *Nočnaja fialka*, v Itálii známou jako *La violetta notturna*. Překládal také z češtiny, a to autory jako Jiří Wolker a Otokar Březina a psal rovněž články o českém divadle a literatuře⁵¹

V letech 1931-32 pobýval jako student v Praze, po návratu do Itálie působil na katedře slavistiky na Univerzitě ve Florencii. O rok později se vrátil do Prahy a nastoupil do sekretariátu Italského kulturního institutu v Praze. V letech 1935-36 pracoval jako italský lektor na univerzitě ve Vilniusu, v letech 1936-38 přešel na stejnou pozici na univerzitě ve Varšavě, ale po uzavření Mnichovské dohody v roce 1938 byl nucen se vrátit zpět do Itálie. Jelikož byl smýšlením antifašista, odešel v roce 1938 spolu s manželkou Renatou Nordio do USA, kde působil v letech 1938-1963 jako profesor italské literatury na univerzitách Smith College, Brown University a Harvard University. Ve Spojených státech amerických se angažoval také v největší antifašistické organizaci *Società Mazzini*. Renato Poggioli zemřel na jaře roku 1963 v nemocnici v Crescent City, kde podlehl zraněním, která utrpěl při dopravní nehodě.⁵²

Bruno Meriggi (4. ledna 1927 Orvieto – 7. listopadu 1970 Milano) byl italským literárním historikem, překladatelem, akademikem, slavistou a odborníkem na slovanskou literaturu. Promoval na římské univerzitě La Sapienza, kde vystudoval polskou literaturu. Od roku 1955 byl lektorem češtiny na univerzitě ve Florencii. Od roku 1963 vyučoval na univerzitě

⁵⁰ DE MICHELIS, Cesare G. POGGIOLI, Renato. *Treccani Enciclopedia* [online]. 2015 [cit. 2021-7-6]. Dostupné z: https://www.treccani.it/enciclopedia/renato-poggioli_%28Dizionario-Biografico%29/

⁵¹ PELÁN, Jiří et al. *Slovník italských spisovatelů*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. s. 588

⁵² DE MICHELIS, Cesare G. POGGIOLI, Renato. *Treccani Enciclopedia* [online]. 2015 [cit. 2021-7-6]. Dostupné z: https://www.treccani.it/enciclopedia/renato-poggioli_%28Dizionario-Biografico%29/

v Miláně slovanskou filologii.⁵³ Bruno Meriggi se zabýval hlavně slovanskou literární historií a publikoval na toto téma několik knih, a to v roce 1958 *Storia della letteratura ceca e slovacca*, v roce 1961 *Storia della letteratura slovena* a v roce 1970 *Le letterature della Jugoslavia*. Zabýval se také překladem děl slovanských autorů, jako byli například Ivo Andrić, Boris Pasternak, Karel Čapek, Ivan Olbracht a další.⁵⁴

3.3 Překlad Giuseppe Dierny

Třetím a zároveň prvním „moderním“ překladem je překlad od italského bohemisty Giuseppe Dierny, který přeložil Haškovy *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* pro italské nakladatelství Einaudi v roce 2010 pod názvem *Le vicende del bravo soldato Švejk durante la guerra mondiale*⁵⁵, v nakladatelství Einaudi vyšla reedice v roce 2013⁵⁶. Na rozdíl od „starších“ překladů se tento překlad snaží co nejvíce respektovat Haškův originál. Projevuje se zde tedy spíše prosazování výchozího textu v cílové kultuře, tedy metoda foreignizace. Bohužel v některých částech překladu chybí autorovi jistá důslednost v této snaze.

Giuseppe Dierna (*1954) je italský bohemista a překladatel. Narodil se na severu Itálie poblíž Benátek, ve vesnici při hranicích s Rakouskem. Ve čtyřech letech se rodina přestěhovala do Říma. Po studiích na gymnáziu se rozhodl studovat inženýrství na stavební fakultě. Během tříletého studia se nadchl pro českou, ruskou a polskou literaturu. Zanechal proto stavební fakulty a rozhodl se pro studia na římské univerzitě na fakultě cizích jazyků, kde vystudoval češtinu a ruštinu. Prvním českým dílem, které přeložil ještě během vysokoškolských studií, byly *Pražské legendy* od Františka Langra. Poprvé se ocitl v Čechách v roce 1977 na letní škole a poté v roce 1978, když se rozhodl psát diplomovou práci o díle Bohumila Hrabala. V Praze se seznámil s Bohumilem Hrabalem, s kterým se pravidelně scházel v pražském hostinci U tygra až do Hrabalovy smrti v roce 1997.⁵⁷ Giuseppe Dierna postupně přeložil do italštiny značnou část Hrabalova díla jako například: *Ho servito re d'Inghilterra* (1986), *La tonsura* (1987), *Spazi vuoti* (2010) *Lezioni di ballo per anziani e progrediti* (2018). Dále se věnoval překladům děl autorů jako Josef Škvorecký, Milan Kundera, Vladislav Vančura, Vítězslav Nezval či Jaroslav Hašek.

⁵³ PELÁN, Jiří et al. *Cit. d.*, s. 490

⁵⁴ DE MICHELIS, Cesare G. MERIGGI, Bruno. *Treccani Enciclopedia* [online]. 1979 [cit. 2021-7-6]. Dostupné z: https://www.treccani.it/enciclopedia/bruno-meriggi_%28Enciclopedia-Italiana%29/

⁵⁵ Hašek, Jaroslav. *Le vicende del bravo soldato Švejk durante la guerra mondiale*, a cura di Giuseppe Dierna, illustrazioni di Josef Lada Torino: Einaudi, 2010, 1002 p.

⁵⁶ Hašek, Jaroslav. *Le vicende del bravo soldato Švejk durante la guerra mondiale*, a cura di Giuseppe Dierna, Torino: Einaudi, 2013, 1006 p.

⁵⁷ CHMEL DENČEVOVÁ, Ivana. Host: italský bohemista Giuseppe Dierna. In: Hovory [rozhlasový pořad]. Český rozhlas Plus, 10. 1. 2019. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/host-italsky-bohemista-giuseppe-dierna-7723356>.

3.4 Překlad Annalisy Cosentino

Nejnovějším překladem je překlad italské bohemistky a překladatelky Annalisy Cosentino, která vydala v roce 2014 souhrnné dílo Jaroslava Haška pod názvem *Opere*⁵⁸ v nakladatelství Mondadori. Svazek obsahuje detailní životopis Jaroslava Haška, dále řadu Haškových povídek a dalších textů, a rovněž překlad *Osudů dobrého vojáka Švejka za světové války*. V roce 2016 vyšel ve stejném nakladatelství tento překlad samostatně pod názvem *Le avventure del bravo soldato Švejk nella grande guerra*⁵⁹. V tomto nejnovějším překladu Haškova Švejka je vidět snaha autorky o co nejpřesnější a nejvěrnější vyjádření původního textu a zároveň přivedení italského čtenáře co nejbližší k Haškovu originálu a k rakousko-uherskému dobovému a kulturními zázemí výchozího textu. Je zde tedy nejčastěji aplikována metoda foreignizace, která ale nebrání italskému čtenáři v pochopení textu. Tomu jistě pomohl také fakt, že díky novodobé masové turistice jsou kontakty mezi Českou republikou a Itálií velmi časté a obě kultury se navzájem se obohacují.

Annalisa Cosentino (*1964 Řím) je italskou bohemistkou a překladatelkou. Univerzitní studia zahájila na římské univerzitě La Sapienza, kde studovala na fakultě cizích jazyků obor český a ruský jazyk a literatura. Ve studiích pokračovala a doktorát získala v roce 1994 na filozofické fakultě univerzity v Miláně v oboru srovnávací slovanské literatury. V následujícím roce působila jako lektorka českého jazyka na Letní škole slovanských studií Univerzity Karlovy. Mezi lety 1996-2001 působila jako odborná asistentka na Filozofické fakultě univerzity v Udine a od roku 2001 zde vyučuje český jazyk a literaturu. Od roku 2009 působí rovněž jako profesorka na římské univerzitě La Sapienza, kde vyučuje český a slovenský jazyk a literaturu. Spolupracuje s bohemistickými a slavistickými časopisy jako *Česká literatura a Slovo a smysl* a s italskými nakladatelstvími jako Forum, Marsilio či Mondadori. V roce 2006 získala stříbrnou medaili českého Ministerstva zahraničí za rozvoj italsko-českých vztahů a za propagaci České republiky v Itálii a v roce 2019 cenu Premia Bohemica za mimořádný přínos pro českou literaturu v zahraničí. V roce 2003 se podílela spolu se Sergiem Corduasem na vydání souhrnného díla Bohumila Hrabala pod názvem *Opere scelte*, které vyšlo v nakladatelství Mondadori. V roce 2014 vydala *Opere* Jaroslava

⁵⁸ Hašek, Jaroslav. *Opere*, a cura e con un saggio introduttivo di Annalisa Cosentino, Milano: Mondadori, 2014, 1401 p.

⁵⁹ HAŠEK, Jaroslav. *Le avventure del bravo soldato Švejk nella grande guerra*, a cura di Annalisa Cosentino. Mondadori: Milano, 2016, 864 p.

Haška v nakladatelství Mondadori.⁶⁰ Zabývá se překlady českých autorů jako Bohumil Hrabal, Jaroslav Hašek, Václav Havel či Jan Neruda.

⁶⁰ COSENTINO, Annalisa, KUBÍČEK, Tomáš a WIENDL, Jan. *Annalisa Cosentino*. 1. vydání. V Brně: Moravská zemská knihovna, 2020. s. 7-13. Premia Bohemica.

4. Teorie překladu

Hlavní význam překladu pro společnost spočívá ve zprostředkování mezikulturní komunikace a udržování jazykové a kulturní různorodosti, která se vlivem globalizace stává stále oceňovanější hodnotou. Překladatel přímo ovlivňuje, s jakou intenzitou vnikají do mateřského jazyka cizí slova prostřednictvím překladů a odborné literatury informující o cizím životním stylu. Překladatel vytváří symbiózu mezi dvěma odlišnými světy, a to mezi výchozí a cílovou kulturou. Výsledný překlad totiž do značné míry ovlivňuje to, co si bude čtenář o tomto pro něj cizím světě myslet, pokud si z důvodu jazykové bariéry není sám schopen zjistit konkrétní informace.⁶¹

Aby tato symbióza zůstala neporušena podle Jiřího Levého, by měl každý překladatel znát: 1. jazyk, ze kterého překládá, 2. jazyk, do kterého překládá, 3. věcný obsah překládaného textu (tj. dobové a místní reálie, různé zvláštnosti autorovy tvorby).⁶² V následujících kapitolách se pokusím mimo jiné zjistit, jestli překladatelé Haškova románu tyto předpoklady a znalosti měli (a do jaké míry) příp. zda měli možnost je zjistit. Z tohoto úhlu pohledu jsou určitě starší překlady v nevýhodě, a to hlavně kvůli neexistenci internetu v době vydání překladů Venosty Vorlíčka a Renata Poggoliho a Bruna Meriggiho v 2. pol. 20. století. Ale ani v této době tento úkol nebyl nemožný a řada věcí se dala nalézt v klasických tištěných zdrojích např. v Ottově slovníku naučném.

Podle Levého dobrý překladatel musí být hlavně dobrý čtenář. Překladatelská práce má tři fáze: 1. pochopení předlohy (od překladatele žádáme pochopení, porozumění dílu – k omylům může vést mnohovýznamovost slov či mylné asociace vyvolané jazykovým materiálem), 2. interpretace předlohy (při nesouměrnosti mezi překladem a předlohou, když není možná úplná významová shoda, je nutná interpretace; tato situace nastává, když mateřský jazyk překladatele není schopen významově tak širokého a mnohoznačného výrazu, jaký je v originálu; překladatel pak musí význam specifikovat, rozhodnout se pro jeden z užších významů, a k tomu potřebuje znát skutečnost, která se za textem skrývá), 3. přestylizování předlohy (od překladatele žádáme hodnotné přestylizování předlohy; svůj talent může překladatel uplatnit především při jazykové stylizaci, proto potřebuje v první řadě nadání stylistické).⁶³

⁶¹ ZEHNALOVÁ, Jitka a kol. *Kvalita a hodnocení překladu: modely a aplikace*. První vydání. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2015. s.7.

⁶² LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Překlad Karel Hausenblas. Vyd. 3., upr. a rozš. verze 2. Praha: Ivo Železný, 1998. s.17

⁶³ LEVÝ, Jiří. *Cit. d.*, s. 50-64.

4.1 Hodnocení kvality překladu

Na rozdíl od původního díla není překlad umělecký fakt samostatný, má být reprodukcí cizího díla, a právě vztah k předloze je jeho nejpodstatnějším rysem. Cílem práce překladatele je zachovat, vystihnout a sdělit původní dílo, nikoliv vytvořit dílo nové. Kvalitu překladu tedy obecně hodnotíme podle jeho vztahu k předloze. Podle Levého rozlišujeme dvě metody překladu, a to překlad „věrný“ a překlad „volný“. S tím je spojena překladatelská problematika dialektiky „obecného“ a „zvláštního“. O překladu v pravém slova smyslu můžeme mluvit v oblasti obecného tedy čistě pojmového významu, v oblasti zvláštního tedy při těsné závislosti na jazykovém materiálu a národním prostředí dochází v překladu buď k substituci (tedy k náhradě domácí analogií, která je potřeba tam kde se uplatňuje obecný význam) nebo k transkripci (tedy k přepisu, který je nutný tam kde obecný činitel mizí a objevuje se význam zvláštní) Věrný překlad se zaměřuje na momenty zvláštní a volný překlad se zaměřuje na obecné momenty.⁶⁴ Tyto dvě metody se pro zjednodušení dají rozlišit jako překlad „slovo za slovo“ tedy překlad „doslovný“, „věrný“ překlad a překlad „myšlenky za myšlenku“ tedy překlad „volný“.⁶⁵

Obdobně k teorii překladu přistupuje Gideon Toury. Ten pohlíží na překladovou literaturu jako na systém fungující v širších společenských, literárních a historických systémech cílové kultury. Toury tvrdí, že bychom měli zkoumat normy ovlivňující překladatelský proces. Tyto normy lze definovat jako „převedení obecných hodnot a představ, které určité jazykové společenství sdílí – o tom, co je správně a co špatně, co je adekvátní a neadekvátní“. Toury vychází z takzvané „výchozí normy“, tedy z výchozího jazyku překladu. Překladatel při překladu převádí výchozí text do cílového jazyka pro cílového čtenáře. Překladatel, který takto činí, se musí rozhodnout, jestli při překladu dodrží „normu zdrojové kultury“ nebo „normu cílové kultury“. V prvním případě vznikne tzv. „adekvátní překlad“ a ve druhém případě „přijatelný překlad“. Toury se tedy pohybuje při hodnocení překladu na ose adekvátnosti a přijatelnosti překladu.⁶⁶

Jak Jiří Levý, tak Gideon Toury se ve svých teoriích shodují v tom, že ideální překlad vznikne kombinací obou typů překladatelských přístupů, ideál se tedy nachází někde uprostřed.

⁶⁴ LEVÝ, Jiří. Cit. d., s. 103-105.

⁶⁵ ZEHNALOVÁ, Jitka a kol. Cit. d., s. 18.

⁶⁶ Tamtéž, s. 27.

Teoretik Lawrence Venuti používá v souvislosti s překlady termíny domestikace neboli překlad domestikující a foreignizace čili překlad foreignizující.⁶⁷ V prvním případě se jedná o přizpůsobení překladu cílovému jazyku, a to pomocí adaptačního překladu. Překladatel tedy překlad přizpůsobuje cílovému čtenáři a jeho kultuře. O foreignizaci se jedná v případě, kdy překladatel zachová v podstatné míře jazykové i kulturní prvky výchozího čili původního jazyka autora jako například vlastní jména, názvy měst, jídel, nápojů atd. (překlad antroponym, toponym a zejména reálií). O tomto problému hovoří i Jiří Levý, který používá termínů exotizace a naturalizace. Exotizací rozumí co možná největší zachování cizích reálií a naturalizací pak jejich přizpůsobení realitě cílové kultury, a to často i ve smyslu funkčního ekvivalentu. Jako doporučené postupy při překladu se pak nabízí převod opisem, funkčním ekvivalentem (ve smyslu naturalizace) či lexikální výpůjčkou / přejímkou (ve smyslu exotizace).⁶⁸ K tomu, jak se zachovat při překladu reálií, Levý dodává, že v některých situacích čtenář chce mít povědomí o tom, že čte překlad a můžeme mu to umožnit právě tím, že ponecháme v překladu cizí jména a názvy. Úplnější či méně úplné zachování národních zvláštností díla si překladatel může dovolit podle toho, jakou informovanost o cizí kultuře může u svého čtenáře předpokládat; zároveň však má možnost si čtenáře vychovávat k lepšímu pochopení cizí kultury.⁶⁹

4.2 Metoda analýzy překladů

Jiří Levý popisuje, jak by správně měl postupovat literární kritik při hodnocení překladu. Nejdříve by si měl zjistit všechny tzv. opěrné body, například jaký text byl překladateli předlohou, protože dříve bylo zcela běžné překládat z druhé ruky čili překládat nikoli z originálního jazyka do cílového, ale jako výchozí text použít již vytvořený překlad z jiného jazyka, což vedlo k řadě chyb a nejasností, protože se jednalo o překlad překladu. Pro hodnocení překladatelského přínosu je rovněž důležité zjistit překladatelův vztah k dřívějším překladům téhož díla, protože každý překladatel přihlíží k přechozímu překladatelskému řešení v okamžiku, kdy se potýká s obtížně přeložitelným místem výchozího textu. Má-li literární historik zjištěny tyto opěrné body, z kterých překladatel vycházel, může přejít k rozboru a analýze pracovních postupů překladatele, tedy překladatelských metod a koncepcí.

⁶⁷ GARAJOVÁ, Kateřina. Problematika italských překladů Devatera pohádek Karla Čapka [online]. Brno, 2013 [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/tfldn/>. Disertační práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. s. 30.

⁶⁸ HRDINOVÁ, Eva Maria. *Kultura v procesu překladu*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2017. s.16.

⁶⁹ LEVÝ, Jiří. *Cit. d.*, s. 90-91.

Dále Jiří Levý konstatuje, že analýza překladu musí začít jemným srovnáváním převodu s předlohou a hromaděním detailních odchylek, které zjistíme. Jisté procento odchylek bude náhodné, ale část jich bude příznačná pro poměr překladatelova osobního i dobového stylu ke stylu předlohy i pro poměr jeho názoru na dílo k jeho objektivní ideji.⁷⁰ Při dostatečně jemném rozboru lze v každém překladu zjistit, jak si překladatel vykládal předlohu, jaký byl jeho estetický názor, charakteristický rytmus jeho verše či intonace jeho prozaické věty a ke kterým hodnotám je zvláště vnímavý.⁷¹

Zároveň ale Jiří Levý dodává, že tvůrčí postup je obtížnější postihnout u překladatele než u původního autora, protože jeho stopy máme jen v jazykovém výrazu, obvykle v jemných významových odstínech, a právě do stylizace mnohdy zasahuje kromě překladatele i odpovědný redaktor či nakladatelství.⁷² Na druhou stranu by tyto zásahy, pokud jsou provedeny kvalitně, měly do jisté míry eliminovat chybovost překladatele a vylepšit výsledný překlad.

Na základě výše uvedeného tedy ve své práci provedu vzájemné detailní srovnání čtyř italských překladů *Osudů dobrého vojáka Švejka za světové války* a porovnám je poté ještě s českým originálem. Hodnocení překladů provedu podle výše zmíněného modelu Gideona Touryho, tedy na základě jejich funkce v cílové kultuře. Pokusím se tedy zhodnotit překlady z hlediska jejich funkčnosti a působení na cílového italského čtenáře. Na základě porovnání s originálem se dále pokusím zjistit, jestli tyto italské překlady zachovávají původní Haškův styl a jestli jsou tedy nejen „přijatelné“ z hlediska cílové kultury, ale jestli jsou rovněž „adekvátní“ vůči originálu.

Svoji analýzu překladů provedu postupně od jednoduchých jazykových prvků až po složitější jazykové jevy. Budu postupovat od lexikální analýzy, přes analýzu frazeologickou a nakonec provedu stylistickou analýzu překladů.

Na rozdíl od tvůrčího činu původního umělce je překladatelská reprodukce činnost opakovaná, proto se u větších děl, která se překládají častěji, vytvoří interpretační tradice. V překladatelství tedy každý interpret navazuje na dílo interpretů předchozích, poučuje se na jejich zkušenostech, případně podléhá jejich omylům.⁷³ V následujících kapitolách je možné se o tom přesvědčit.

⁷⁰ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Překlad Karel Hausenblas. Vyd. 3., upr. a rozš. verze 2. Praha: Ivo Železný, 1998. s. 199-204

⁷¹ LEVÝ, Jiří. *Cit. d.*, s. 192.

⁷² LEVÝ, Jiří. *Cit. d.*, s. 181.

⁷³ LEVÝ, Jiří. *Cit. d.*, s. 96.

Zároveň není v překladu možné vždy zachovat vše, co se nachází v originálu. Překladatel, který tedy někde překlad ochudí, by měl naopak text jinde zase obohatit, aby tak překlad vyvážil. Druhým dechem však Levý dodává, že tato metoda svádí k zneužití.⁷⁴ Jiří Pechar k tomu dodává, že při hodnocení překladu nejde vždy jen o posouzení věcné správnosti, která je dána schopností překladatele rozpoznat a posoudit danou situaci v originálu a najít způsob, jak tuto situaci zachovat v překladu, a to hlavně v případech, kdy překladatel nemá dostatek informací, aby v případě víceznačnosti slov v originálu dokázal rozhodnout o správné alternativě překladu. V překladu je třeba přihlížet i k emočním asociacím slov, které často nelze na daném místě zachovat. Pechar se poté opět vrací k tomu, co zmiňuje už Levý a dále tuto myšlenku rozvíjí takto: aby nedošlo k ochuzení překladu, měl by překladatel toto ochuzení kompenzovat například tak, že slovo emočně zabarvené užije jinde v překladu místo slova neutrálního. Překladatelská řešení takových situací se tak budou nezbytně lišit.⁷⁵

⁷⁴ LEVÝ, Jiří. Cit. d., s. 120.

⁷⁵ PECHAR, Jiří. *Interpretace a analýza literárního díla*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2002. s. 224.

5. Lexikální analýza

V lexikální analýze se zaměřím na překlad vlastních jmen (antroponym, zoonym a toponym) a dále na překlad reálií (jídla, nápoje, vojenské hodnosti, povolání, organizace a nadávky) a překlad zastaralých a cizích slov. Pro větší přehlednost jsem se rozhodl pro prezentaci formou tabulek, po nichž bude vždy následovat komentář k jednotlivým překladatelským řešením. V případě, že se překlad originálního výrazu v překladu nevyskytuje, je v tabulce uvedeno „vynecháno“. V případě překladu VV, který končí zhruba v polovině Haškova originálu, je v tabulce uvedeno „chybí“.

Ve svém hodnocení se zaměřím na objektivní hodnocení překladatelských řešení ve smyslu výše uvedených teorií překladu. Při překladu vlastních jmen a reálií se musí překladatel rozhodnout, jestli zvolí při překladu metodu domestikace nebo foreignizace, tedy jestli vlastní jména a reálie převede do cílové kultury a jazyka a čtenáře, tak do jisté míry ochudí, nebo jestli ponechá výrazy výchozího jazyka (zcela či do určité míry nezměněné) a pokusí se přivést čtenáře k cizí kultuře a jazyku a tím ho obohatit o nové znalosti.

5.1 Překlad vlastních jmen

Vlastními jmény v literárních dílech se zabývá tzv. literární onomastika. Onomastika vychází zejména od tzv. bionym (tj. jmen živých organismů nebo organismů, které si člověk představoval jako živé). Bionyma se dělí na podskupiny, kterými jsou antroponyma pravá a nepravá a zoonyma pravá a nepravá. Pravá antroponyma označují vlastní jména jednotlivých lidí nebo skupin lidí (např. Josef, Franta, Jindřich), antroponyma nepravá označují jména bytostí, které si člověk představoval jako lidem podobná. Jedná se hlavně fiktivní jména označující mytologické a pohádkové postavy (např. Sněhurka, Ferda mravenec). Zoonyma označují vlastní jména živočichů (např. vlčák, foxteriér, ratlík), nepravá zoonyma pak jména živočichů, kteří prakticky neexistují. Jedná se tedy opět o fiktivní jména v tomto případě zvířat (např. ořešník, jalovník).⁷⁶ Dále rozlišujeme geonyma, tedy objekty, které se nacházejí v krajinách a jsou zaznamenány v mapách, podskupinou geonym jsou toponyma.⁷⁷ Toponyma označují vlastní jména neživých objektů, a to jak těch člověkem vytvořených, tak objektů přírodních. Ve své práci provedu nejprve rozbor pravých a nepravých antroponym, poté pravých a nepravých zoonym a nakonec pravých toponym.

⁷⁶ DVOŘÁKOVÁ, Žaneta. *Literární onomastika: antroponyma*. Vydání první. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2017. s. 48-49.

⁷⁷ KANTNEROVÁ, Dana. *K otázce antroponym*. České Budějovice, 2015. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta. s. 10-12.

5.1.1 Antroponyma

V následujících tabulkách jsou uvedeny přehledy pravých a nepravých antroponym v překladech Haškova románu. Pro větší přehlednost jsem se rozhodl rozdělit tabulku s překlady pravých antroponym na dvě části, a to na překlad jednoslovných jmen nejčastěji křestních jmen a na překlad víceslovných jmen tedy nejčastěji kombinace křestního jména a příjmení. Až na jedinou výjimku se v Haškově románu nevyskytují nepravá antroponyma. Tento jediný případ je zmíněn níže.

Tabulka č. 1 – Pravá antroponyma

Překlad VV	Překlad PM	Překlad GD	Překlad AC	Originál
Svejk	Sc`veik	Švejk	Švejk	Švejk
Maria	Maria	Mařena	Mařena	Mařena
Maria	Marianna	Mařka	Mařka	Mařka
Tonino	Tonino	Toník	Toník	Toník
Tonino	Toníček	Toníček	Toníček	Toníček
Checco	Cecco	Franta	Franta	Franta
Cesco	Franta	Franta	Franta	Franta
Enrico	Enrico	Jindřich	Heinrich	Jindřich
Antonio	Anton	Anton	Anton	Anton
Cristiano	Kristián	Kristián	Kristián	Kristián
Rosetta	Ruženka	Růženka	Růženka	Růženka
Adalberto	Adalberto	Adalberto	Adalberto	Vojtěch

V této tabulce jasně vidíme, že překladatel VV uplatňuje ve svém překladu metodu domestikace, tedy převod původního českého vlastního jména na odpovídající italský ekvivalent. „Jindřich“ (O) je tedy „Enrico“ (VV), „Kristián“ (O) – „Cristiano“ (VV), „Vojtěch“ (O) – „Adalberto“ (O) a tak dále. Česká jména převádí včetně všemožných zdrobnělin, které šikovně převádí na italské zdrobněliny. Z „Franty“ (O) se tak stává „Checco“ (VV) či „Cesco“ (VV), tedy zdrobněliny italského „Francesco“, z „Toníka“ (O) či „Toníčka“ (O) je „Tonino“ (VV) čili zdrobnělina italského „Antonio“.

Překlad PM působí polovičatě některá jména, jsou domestikována, tedy převedena na italské ekvivalenty jako „Enrico“ (PM) či „Marianna“ (PM) jiná zůstávají ponechána ve své původní podobě jako „Kristián“ (PM), „Ruženka“ (PM) či „Toníček“ (PM). Je zde tedy vidět tendence překládat do italštiny pouze nezdrobnělá česká vlastní jména, která mají pouze jednoznačný italský ekvivalent. Obecně lze tedy říct, že dva starší překlady VV a PM se kloní spíše k domestikaci českých vlastních jmen.

Naopak dva novější překlady GD a AC až na výjimky ponechávají v textu výchozí česká vlastní jména a volí tedy metodu foreignizace čili ponechání původních „výchozích“ vlastních jmen. Výše zmíněnými výjimkami je podle mne bezdůvodný překlad českého jména

„Vojtěch“ (O) na italský ekvivalent Adalberto (GD i AC) v obou překladech. A poté chybný překlad AC českého jména „Jindřich“ (O) na jeho německý ekvivalent „Heinrich“ (AC), který se v textu nachází v části, kde k nadporučíkovi Lukášovi, přijíždí mladá vdaná panička, který utíká před svým manželem a u Lukáše se snaží najít útočiště. Tato dáma (Katy) mu píše německy dopis, který je uveden oslovením „Lieber Heinrich“ (O), ve kterém ho žádá o azyl v jeho domě. Překlad AC zní „Caro Heinrich“ (AC). Ve své česky psané odpovědi se nadporučík Lukáš podepisuje jako „Tvůj Jindřich“ (O), v překladu AC jako „Tuo Heinrich“ (AC). Tuto změnu oproti originálu považuji za chybu, jelikož i přes německé kořeny o sobě vždy nadporučík Lukáš mluví jako o nadporučíku „Jindřichu“ Lukášovi nikoli Heinrichovi, protože se považuje za Čecha. Rovněž v překladu následujícího textu v originále „Milý Jindřich byl určitě v ošklivé situaci“⁷⁸ (O), AC opět překládá vlastní jméno „Jindřich“ do němčiny, tedy „Il caro Heinrich si trovava senza dubbio in una brutta situazione.“⁷⁹ (AC). Tuto volbu adaptačního rázu považuji za překladatelskou chybu.

Na závěr této podkapitoly bych se ještě chtěl krátce zmínit o italském překladu příjmení „Švejk“, které většina překladatelů nechala v nezměněné podobě (VV ponechává bez diakritiky jako „Svejk“). Výjimkou je překlad PM, který používá tvar „Sc'veik“. Tento překlad, který působí vizuálně velmi zvláště, představuje pokus o usnadnění a přiblížení výslovnosti příjmení italskému čtenáři. Jedná se prakticky o fonetický přepis jelikož „sc“ se v italštině vyslovuje jako „š“ a „i“ jako „j“. Tento způsob překladu jména použili překladatelé PM pouze u hlavní postavy románu. Ozřejmit výslovnost ostatních vlastních jmen a názvů má italskému čtenáři tabulka výslovnosti jednotlivých českých vokálů a konsonantů, která je uvedena na začátku překladu.

⁷⁸ HAŠEK, Jaroslav. *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války. I. [díl], V zázemí*. 29. vyd., v Čs. spis. 4. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1975. s. 228-230.

⁷⁹ Hašek, Jaroslav. *Opere*, a cura e con un saggio introduttivo di Annalisa Cosentino, Milano: Mondadori, 2014, p. 198-199

Tabulka č. 2 – Pravá antroponyma

Překlad VV	Překlad PM	Překlad GD	Překlad AC	Originál
Fernando Kokoska	Ferdinando Kókoška	Ferdinando Kokoška	Ferdinand Kokoška	Ferdinand Kokoška
Ludovico Bretislav	Luigi Břetislav	Břetislav Ludvík	Břetislav Ludvík	Břetislav Ludvík
Giovanni Ort	Giovanni Orth	Giovanni Orth	Johann Orth	Jan Ort
Giuseppe Marek	Giuseppe Máreček	Josef Mareček	Josef Mareček	Josef Mareček
Giuseppe Koudel	Giuseppe Koudela	Josef Koudela	Josef Koudela	Josef Koudela
Alexsander Batek	Alessandri Bat'k	Alexandr Batěk	Alexander Batěk	Alexandr Batěk
Francesco Snor	Franta Šnor	Franta Šnor	Franta Šnor	Franta Šnor
Mlicek Francesco	Mlíček František	Mlíček František	Mlíček František	Mlíček František
Giuseppe Vojnov	Josef Vojna	Josef Vojna	Josef Vojna	Josef Vojna
Francesco Materna	Materna František	Materna František	Materna František	Materna František
Friedrich Kraus	Federico Kraus	Friedrich Kraus	Friedrich Kraus	Bedřich Kraus
artigliere Jaburk	cannoniere Jaburka	cannoniere Jabůrek	artigliere Jabůrek	kanonýr Jabůrek
signora Kejrova	signora Kèir	signora Kejřová	signora Kejřová	paní Kejřová
droghiere Prus	droghiere Prušy	droghiere Pruša	droghiere Průša	drogista Průša
pasticcieri Belcicky	pasticcieri Bělčíky	pasticcieri Bělčický	pasticcieri Bělčický	cukrář Bělčický
Tonino Masch	Toníček Mašek	Toníček Mašek	Toníček della famiglia Mašek	Toníček Mašků
Cesco Hibs	Franta Hybeš	Franta Hybš	Franta Hybš	Franta Hybšů
Peppino Sevlavic	Peppino Ševlovic	Pepík Šavle	Pepík della famiglia Šavle	Pepík Šavlovic
Jares	Járeše degli stagni di Ražichij	Jareš del presidio di Ražice	Jareš, il guardiano della peschiera di Ražice	porybný Jareš z ražické bašty
un tale di Liben	un ragazzaccio della periferia	uno di Libeň	un tale di Libeň	Libeňák

V tabulce víceslovných vlastních jmen je vidět, že překlad VV silně aplikuje metodu domestikace, přičemž si můžeme povšimnout, že místy dochází dokonce k adaptaci výchozího textu. Například z Břetislava Ludvíka (O) se stává „Ludovico Bretislav“ (VV) snad pouze proto, aby bylo možné přeložit křestní jméno této postavy a zachovat tak tendenci překládat křestní jména v překladu VV.

V překladu VV je však patrná i jistá nedůslednost, při které je „Franta Šnor“ (O) přeložen jako „Francesco Šnor“ (VV) a nikoli použitím vhodné italské zdvořiliny jako „Cesco“ či „Checco“ (viz tabulka č. 1 výše). V jiných případech překladatel VV použil italské zdvořiliny např. „Franta Hybšů“ (O) je „Cesco Hibs“ (VV) či „Pepík Šavlovic“ (O) je

„Peppino Sevlavic“ (VV). Chyby v překladu příjmení budou okomentovány v dalším textu. Dalším problémem, který se projevil v překladech VV i PM je patrně nedostatečná znalost českého pádového systému. Jelikož italština pádový systém skloňování ztratila, je nutné všechna česká slova z různých pádů převádět v překladu do výchozího italského pádu, tedy do pádu prvního. To se ukázalo v překladech VV i PM jako problematické. Konkrétně v překladu VV je například „Josef Koudela“ (O) přeložen jako „Giuseppe Koudel“ (VV), „Josef Vojna“ (O) jako „Giuseppe Vojnov“ (VV), „drogista Průša“ (O) jako „droghiere Prus“ (VV) či „kanonýr Jabůrek“ (O) jako „artigliere Jaburk“ (VV). Stejný problém můžeme pozorovat i u překladu PM, kde můžeme najít výraz „paní Kejřová“ (O) jako „signora Kéir“ (PM). Zde je vidět opět pokus o usnadnění výslovnosti což, ale nemění nic na faktu, že 1. pád je špatně, dále „drogista Průša“ (O) jako „droghiere Prušy“ (PM) nebo „cukrář Bělčický“ (O) jako „pasticciere Bělčíky“ (PM). Tyto příjmení jsem v tabulkách záměrně nechal i s jejich zaměstnáním či oslovením, aby typy překladové chyby lépe vynikly. V některých případech samozřejmě nelze vyloučit tiskové chyby, ale vzhledem k frekvenci výskytu chybového jevu, je zjevný problém na straně překladatelů VV i PM.

Dva novější překlady GD a AC se až na výjimky drží výchozího textu a problémy spojené s českým pádovým systémem se zde nevyskytují. To svědčí o větších jazykových znalostech těchto překladatelů či o dobré jazykové korektuře odbornou redakcí. Dostupnost internetu, jak pro přístup k elektronickým informačním zdrojům tak i pro snadnou a rychlou komunikaci, hraje samozřejmě velkou roli v usnadnění překladatelské práce – v případě nejasností či nejistoty lze většinou odpověď, informaci či radu nalézt v řádech minut či hodin – toto usnadnění však nesnižuje nároky na jazykové znalosti překladatelů. Základním kvalifikačním předpokladem pro překladatelskou práci je dostatečná znalost výchozího i cílového jazyka.

Z několika málo chyb v novějších překladech mohu uvést například překlad „Jana Orta“ (O) v překladu GD jako „Giovanni Orth“ (GD) a v překladu AC „Johann Orth“ (AC). Jedná se o osobu Jana Nepomuka Salvátora Toskánského, který náležel k rakousko-uherské dynastii, ale rozešel se s ní kvůli politickým neshodám, odešel do Čech a jako prostý občan přijal jméno „Jan Orth“.⁸⁰ Proto nevidím důvod, proč neponechat i toto jméno v původním znění. Překlad GD jako „Giovanni Orth“ (GD) považuji za zcela zbytečný a nesystematický případ domestikace, protože až na výjimky ponechává GD vlastní jména v původním znění. Překlad AC „Johann Orth“ odkazuje k jeho známějšímu německému znění jména, jelikož pocházel

⁸⁰ ŠERÁK, Jaroslav. Orth Jan. *Virtuální muzeum Jaroslava Haška & Josefa Švejka* [online]. [cit. 2021-7-13]. Dostupné z: https://svejkmuseum.cz/new/slovník/r_orth.htm

z německy mluvící habsburské dynastie, proto byl asi pod tímto jménem známější. Celkově je v překladu AC vidět tendence převádět českoněmecká jména z výchozího textu na čistě německá jména. Dalším příkladem této tendence může být „Bedřich Kraus“ (O), v překladu AC a GD, ale i VV „Friedrich Kraus“ (AC, GD i VV).

Posledním jevem, o kterém zde chci pojednat, je problematický překlad vlastních jmen typu „Franta Hybšů“ (O), „Toníček Mašků“ (O), či „Pepík Šavlovic“ (O), tedy jména s formou přídavného jména přivlastňovacího. Příjmení těchto postav je vyjádřeno ve formě nesklonného genetivu plurálu. Určit první pád těchto příjmení může být nelehké jak pro překladatele, tak i pro rodilého mluvčího. V překladech se tak setkáváme s různými variantami. V prvním případě s „Cesco Hibs“ (VV), „Franta Hybeš“ (PM) či „Franta Hybš“ (GD i AC), přičemž správnou variantou je nepochybně „Hybš“. V druhém případě se překladatelé PM a GD správně shodují na variantě „Toníček Mašek“ (PM a GD), překladatel VV volí adaptační překlad „Tonino Masch“ (VV). Za originální nápad, jak zachovat tato jména v duchu originálu, tedy zachovat adekvátnost vůči výchozímu textu považují překlad AC „Toníček della famiglia Mašek“ (AC) (v doslovném překladu „Toníček z rodiny Mašků“). Ve třetím případě se opět setkáváme s různými variantami jako „Peppino Sevlavic“ (VV), „Peppino Ševlovic“ (PM), či „Pepík Šavle“ (GD), překlad AC opět používá již výše zmíněnou metodu a uvádí „Pepík della famiglia Šavle“ (AC). Správnou variantou by měl být nejspíše překlad „Pepík Šavel“⁸¹, možná je ale i varianta „Pepík Šavle“ (takové příjmení dnes neexistuje).

Tabulka č. 3 – Nepravá antroponyma

Překlad VV	Překlad PM	Překlad GD	Překlad AC	Originál
chybí	Babbo Natale	gigante Krakonoš	Krakonoš	Krakonoš

Jak už bylo zmíněno výše, až na jednu výjimku se v románu nepravá antroponyma nevyskytují, přesto tento jeden příklad stojí za zmínku, jelikož se jedná alespoň v překladu PM o pěkný příklad adaptace. Strážce a duch českých Krkonoš, který se jmenuje „Krakonoš“, je zde převeden jako „Babbo Natale“ (PM) čili v překladu na „vánočního dědečka“, který v italské kultuře zastupuje místo amerického „Santa Clause“. Je zde tedy alespoň zachována představa záhadného zarostlého muže, který vykonává kouzelné skutky. Překlad GD překládá

⁸¹ ŠERÁK, Jaroslav. Pepík Šavlovic. *Virtuální muzeum Jaroslava Haška & Josefa Švejka* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: https://svejkmuzeum.cz/new/slovník/r_savlovic_pepik.htm

jako „gigante Krakonoš“ (GD) a odkazuje tedy na jednu možnou podobu „Krakonoše“, který se podle pověsti zjevoval jako starý muž, mnich, obr či dokonce démon větru.⁸² Toto mírné odchýlení od originálu považuji za užitečné pro italského čtenáře, kterému pomůže pochopit význam českého originálu „Krakonoš“. Naopak překlad AC ponechává původní výraz z výchozího textu „Krakonoš“ (AC) s vysvětlivkou.

⁸² FIALOVÁ, Zuzana. Krakonoš a jeho proměny. *Český rozhlas Plus* [online]. 24. září 2010 [cit. 2021-7-13]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/krakonos-a-jeho-promeny-6646731>

5.1.2 Zoonyma

Haškova obliba zvířat, zejména psů, je všeobecně známa. Tato vlastnost jej provázela celý život. S obchodním podnikáním v oboru kynologickém se Hašek seznámil u vydavatele časopisu *Svět zvířat* Václava Fuchse, který provozoval psinec Canisport. V roce 1910 založil Hašek konkurenční podnik s honosným názvem „Kynologický ústav“. Obchod záhy skončil v úpadku, Hašek z něj však těžil alespoň literárně - stejnojmennou povídkou (později vydanou pod názvem *Můj obchod se psy*). Jeho zájem o zvířata se projevil i v dalších literárních dílech, román *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* nevyjímaje.

Do časopisu *Svět zvířat* nastoupil Hašek na podzim roku 1908 na doporučení přítele Ladislava Hájka. Z občasného přispěvovatele se vypracoval až na stálého redaktora. Hašek zpestřoval rubriku *Zajímavosti ze života zvířat*, oživil beletristickou část „zvířecími“ humoreskami a založil *Veselý koutek zvířat*. Zpočátku Hašek psal o různých reálných přírodovědných zajímavostech, ale časem, nejspíše kvůli rutinní a nudné práci (o řadě běžných zvířat se v časopise již opakovaně pojednávalo), začal z recese čtenářům podsouvat vlastní obratně konstruované mystifikace. Hašek uváděl do života nové druhy zvířat a jeho mystifikace, týkající se jejich vzhledu, životních podmínek a schopností, neznala mezí. Tyto „nové“ zvířecí druhy samozřejmě opatřoval i náležitými odbornými jmény. Věrohodnost jeho článků dodávala obvykle přesná lokace výskytu a další přesvědčivá faktografie. Ačkoliv většina čtenářů, kteří se rekrutovali převážně z řad drobných chovatelů zvířat, byla patrně novým směřováním časopisu překvapena, o pravdivosti tištěného slova většinou nepochybovali. Zcela jinak se k Haškovým mystifikacím stavěla odborná přírodovědná veřejnost, která se proti takovému způsobu prezentace oboru ostře ohradila, a Hašek byl z redakce zanedlouho vyhozen.⁸³ Jeho jazykové kreace na téma zvířecích druhů se objevily i v jeho nejslavnějším románu. Příklady pravých i nepravých zoonym jsou v jednotlivých překladech uvedeny v následujících tabulkách.

⁸³ PYTLÍK, Radko. Ze Světa zvířat do Českého slova a naopak. *Radko Pytlík* [online]. [cit. 2021-7-12]. Dostupné z: http://radkopytlík.sweb.cz/hasek_ke_n.html

Tabulka č. 4 - Pravá zoonyma – Psí rasy

Překlad VV	Překlad PM	Překlad GD	Překlad AC	Originál
cane lupo	lupacchiotto	cane lupo	cane lupo	vlčák
bassotto	cane da sorci	pincher	pinscher	ratlíček
spinone	volpino	volpino	spitz	špic
peloso cane da pastore	cagnetto di Vérscliovize	volpino	spitz di Vršovice	vršovický špic
S. Bernardo	San Bernardo	sanbernardo	Sanbernardo	bernardýn
leoncino	mastino	leonberger	leonberger	leonberger
fox-terrier	fox-terrier	fox-terrier	fox-terrier	foxteriér
dog	bulldog	alano	molosso	doga
bastardo peloso	can da pagliaio neanche di sangue puro	barbone bastardo	barboncino bastardo	nečistokrevný pudl
cane da pagliaio	can barbone	schnauzer	pinscher da pastore	stájový pinč
certo cane americano	cagnetti tosati d' America	cagnolini tosati americani	cani nudi americani	naháč americký
randagio	cagnetta da strada	cagnaccio di strada	botolo randagio	pouliční čokl
bastardo	cagnaccio di sobborgo	bastardello di Košire	bastardino di Košire	košířský voříšek

Tato tabulka ukazuje Haškovu vášeň pro psy. Čtenář neznalý nejrůznějších psích plemen je prakticky donucen otevřít si atlas psů, pokud chce rozšifrovat všechny zde uvedené druhy psů, a stejně tak musel postupovat i překladatel. V Haškově podání se nejedná vždy o přesné označení konkrétního plemene, ale o jeho „hovorový“ ekvivalent často při překladu dochází ke zmatení překladatele a ke vzniku překladových chyb nebo se naopak objevuje dvojznačnost originálu a překladateli nezbyvá než zvolit jednu z možných variant. Překladatelů většinou volí při překladu psích ras metodu domestikace, a to pomocí užití italských či jiných cizojazyčných výrazů používaných v Itálii pro označení rasy z výchozího textu. Objevuje se zde i opisný překlad či adaptační překlad.

Při překladu psích plemen můžeme opět nalézt nejvíce chyb a adaptačního či opisného překladu ve dvou „starších“ překladech VV a PM. Například „vlčák“ (O) tedy pes, který vznikl zkřížením psa a vlka (existuje několik druhů jako „saarloosův vlčák“ či „československý vlčák“) je v překladu PM přeložen jako „lupacchiotto“ (PM) (česky „vlčík“ či „vlče“), tedy jako zdobnělina od italského „lupo“ (česky „vlk“). Jedná se tedy o adaptační překlad.

Problematický je překlad českého „hovorového“ výrazu „ratlík“ (O). „Ratlík“ z německého „Rattler“ (česky „krysa“) označuje malé plemeno psa, které se v minulosti ve střední Evropě

používalo na chytání krys v domácnostech, v Čechách označovaný jako „Pražský krysařík“.⁸⁴ Synonymem pro „ratlíka“ je „pinč“ z německého „pinscher“, zde se jedná o prakticky totožné německé psí plemeno rovněž vyšlechtěné pro „lov hlodavců“. V tomto případě se může jednat buď o „německého pinče“ nebo o „trpasličího pinče“,⁸⁵ pro zástupce tohoto plemene se rovněž používá „hovorové“ označení „ratlík“. Překlad VV na základě výše zmíněného považují tedy za chybný, jelikož použil „bassotto“ (česky „jezevčík“) tedy zcela jiné plemeno, které se shoduje s výchozím označením pouze v tom, že je rovněž malé. Překlad PM používá výraz „cane da sorci“ (PM), jehož etymologie vychází z „sorcio“ (česky „myš“), jedná se tedy o „psa na myši“. Překladatel tedy nepoužil německé slovo „rattler“ (česky „krysařík“), ale použil opisný překlad. Německý ekvivalent českého „pinče“ používají novější překlady GD a AC - „pincher“ (GD) a „pinscher“ (AC).

Dva následující výrazy v tabulce se týkají „špice“. Překlady PM a GD, používají při překladu výrazu „špic“ (O) (plemeno „německý špic“⁸⁶ z německého slova „Spitz“) metody domestikace a používají výraz „volpino“ (PM a GD). V tomto případě se jedná o italské psí plemeno, jehož příbuznými jsou evropští špicové. Naopak překlad AC ponechává německý název „spitz“ (AC). Překlad VV překládá „špice“ (O) volně výrazem „spinone“ (VV), který označuje zcela jiné plemeno italského původu či jako „peloso cane da pastore“ (VV) (česky „chlupatý pastýřský pes“). I v tomto případě se jedná o volný překlad.

S volným překladem se setkáváme i u překladatelů PM, kteří psí plemeno „leonberger“ (O) odkazující k německému městu Leonberg, kde byl tento pes vyšlechtěn se záměrem vyšlechtit psa podobající se lvovi,⁸⁷ překládá jako „mastino“ (PM). Zde se jedná o zcela odlišné domácí italské plemeno, příbuzné s dogou. Naopak překlad VV užívá adaptačního překladu a překládá leonbergra (O) jako „leoncino“ (česky „lvíček“), jedná se tedy o deminutivum od italského „leone“ (česky „lev“). Je zde tedy použita metoda adaptace založená na podobnosti „leonbergra“ se „lvem“, i když vzhledem k mohutnosti tohoto plemene je použití zdvořiliny „leoncino“ poněkud zavádějící.

V překladu VV se vyskytla překladová chyba, kdy překladatel špatně pochopil výraz „doga“ (O) (velké psí plemeno jako například „německá doga“ či „argentinská doga“) a přeložil tento výraz pouze jako „dog“ (anglický výraz pro „psa“). Tedy místo konkrétního psího plemene použil anglické hyperonymum „pes“. Ostatní překladatelé PM, GD a AC

⁸⁴ Pražský krysařík. *PESWEB* [online]. [cit. 2021-7-22]. Dostupné z: <https://www.pesweb.cz/cz/prazsky-krysaarik>

⁸⁵ Německý pinč. *PESWEB* [online]. [cit. 2021-7-22]. Dostupné z: <https://www.pesweb.cz/cz/nemecky-pinc>

⁸⁶ Německý špic. *PESWEB* [online]. [cit. 2021-7-22]. Dostupné z: <https://www.pesweb.cz/cz/nemecky-spice>

⁸⁷ Leonberger. *PESWEB* [online]. [cit. 2021-7-22]. Dostupné z: <https://www.pesweb.cz/cz/leonberge>

správně identifikovali plemeno spadající do kategorie „molossoidní“ čili „dogovití“ psy, kam patří všechny jimi užitě překlady v uvedené tabulce.

Posledním výrazem, kterému zde chci věnovat pozornost, je „stájový pinč“ (O). Pod tímto názvem autor uvádí psí plemeno „knírač“ nejspíše „knírač střední“.⁸⁸ Jedná se o německé psí plemeno (v němčině „Schnauzer“). Tento německý výraz odkazuje na jeho zvláštní neforemný čenich). Knírač byl v minulosti používán k hlídání dvorů venkovských stavení a k lovení hlodavců ve stájích a chlívech.⁸⁹ Překlad GD používá originální německé pojmenování „schnauzer“ (GD), naopak překlad AC používá adaptaci „pinscher da pastore“ (AC) (česky „pastevecký pinč“), takové plemeno, ale neexistuje. PM překládá volně jako „can barbone“ (PM) („pudl“), tedy jako zcela jiné plemeno, než je pinč. Také VV překládá volně jako „cane da pagliaio“ (VV), toto slovní spojení označuje psa, který „štěká, ale nekouše“. Odkazuje tak na zvyk, kdy býval jako hlídač vybírán malý štěkající nečistokrevný pes, který štěkáním vyhrožoval, ale neútočil.⁹⁰

Závěrem mohu konstatovat, že dva novější překlady jsou při překladu psích plemen věrnější originálu, oba starší“ překlady užívají spíše metodu domestikace či volný překlad.

⁸⁸ ŠERÁK, Jaroslav. stájový pinč | Lux | Fox | Max. *Virtuální muzeum Jaroslava Haška & Josefa Švejka* [online]. [cit. 2021-7-22]. Dostupné z: https://www.svejk-museum.cz/new/slovník/r_stajovy_pinc.htm

⁸⁹ DORNIČOVÁ, Pavla. *Malý, střední nebo velký? To všechno je knírač!* [online]. 2.3.2019 [cit. 2021-7-22]. Dostupné z: https://www.ecanis.cz/clanky/maly-stredni-nebo-velky-to-vsechno-je-knirac-_1127.html

⁹⁰ RASO, Fausto. Essere un cane da pagliaio. *Dizionario Italiano* [online]. 2018 [cit. 2021-7-22]. Dostupné z: <https://www.dizionario-italiano.it/linguamadre/articolo.php?art=1595>

Tabulka č.5 - Nepravá zoonyma

Překlad VV	Překlad PM	Překlad GD	Překlad AC	Originál
porco marino	maiale di mare	scrofa di mare	maiale marino	mořské prase
strana balena, balena-merluzzo	balena della pancia sulfurea	balena dal ventre sulfureo	balena zolfopanciuta	velryba sírobřichá
pipistrello lontanante	pipistrello remoto	pipistrello remoto	pipistrello remoto	netopýr vzdálený
gatto-cervo selvaggio	gatto-cervo collerico	patchoulla cervina irritabile	gatto-cervo collerico	pačucha jelení dráždivá
vynecháno	astuto	beatitudo scaltra	beatolino scafato	blahník prohnáný
vynecháno	bue mangereccio	bue mangereccio	bue edulis	vůl jedlý
vynecháno	vibrione seppiale	infusorio sepiato	infusorio sepiato	nálevník sépiový
roveraiolo	nociaiolo	nocciolaia	nociaiolo	ořešník
ginepraiolo	gineprino	ginepraio	gineprino	jalovník

V této kategorii může překladatel projevit svoji jazykovou tvořivost a invenci. Jelikož se jedná o vymyšlená zvířata, není možné najít v italštině existující ekvivalent. Překladatel je tedy nucen překládat adaptačně či volně, ale v duchu originálu.

V této podkapitole bych chtěl upozornit na některé zvláštní případy překladů. Například na překlad VV, který překládá Haškovu „velrybu sírobřichou“ (O) jako „strana balena“ (VV), (česky „podivná velryba“) či dále v textu jako „balena-merluzzo“ (VV) (česky „velrybotreska“). Tento překlad považuji za nenápaditý, odkazující pouze na to, že se autor v textu zmiňuje o tom, že šlo o velrybu velikosti „tresky“.

Za překladatelskou výzvu považuji překlad výrazu „pačucha jelení dráždivá“ (O), kterou si asi těžko někdo dokáže představit. Naštěstí Jaroslav Hašek, ke svým vymyšleným zvířatům podává alespoň obecný popis. V případě „pačuchy“ se podle něj jedná o domácí kočku pocházející z vrcholku hory Kilimandžáro, proto tedy překladatelé překládají jako „gatto-cervo“ (VV, PM a AC) (česky „kočkojelen“). Překladatel GD se pokusil o italský ekvivalent „pačuchy“ a vytvořením „patchoulla“ (GD). To považuji za velmi dobré překladatelské řešení.

Dalším zajímavým výrazem je „blahník prohnáný“ (O), podle autora „savec z rodu klokanů“. V tomto případě překlady GD a AC vycházejí z českého slova „blaho“ či „blažený“ a jeho italského ekvivalentu „beato“ „beatitudine“ a vytvářejí nová italská slova „beatitudo“ (GD) a „beatolino“ (AC), které doplňují italskými ekvivalenty pro český výraz „prohnáný“. Tyto překlady považuji za velmi originální řešení respektující výchozí text. Překlad PM užívá „astuto“ (PM) (česky „prohnáný“) a překládá druhové označení imaginárního zvířete jako by se jednalo o jméno rodové. Tento překlad považuji za nedostatečný.

Překlad VV bohužel řadu těchto vymyšlených Haškových zvířat v překladu zcela vynechává, čímž podle mého názoru čtenáře výrazně ochuzuje. Jinde však VV bezdůvodně pozměňuje význam výchozího textu volným překladem. Jako v případě výrazu „orešník“ (O), o kterém autor říká, že tak pojmenoval ptáčka, který seděl na ořechu. Překlad VV mění celý text a mluví o ptáčkovi, který seděl na „dubu“ (italsky „rovere“) a překládá tedy „orešníka“ (O) jako „roveraiolo“ (VV) (česky „dubovník“). Ostatní překlady se v tomto případě věrně drží výchozího textu a překládají „nociailo“ (PM i AC) či nocciolaia (GD) podle „noce“ (česky „ořech“).

5.1.3 Toponyma

Následující tabulky uvádějí příklady překladů pravých toponym, konkrétně: názvy měst a obcí, ulic, náměstí a městských částí, místní označení a názvy kaváren, restaurací a hostinců. Nepravá toponyma se v Haškově románu nevyskytují.

Tabulka č. 6 Toponyma – Názvy měst a obcí

Překlad VV	Překlad PM	Překlad GD	Překlad AC	Originál
Zliva	Zliva	Zliv	Zliv	Zliv
Jaromer	Iaroměrice	Jaroměř	Jaroměř	Jaroměř
Podmokli	Pódmorkli	Podmokle	Podmoklí	Podmoklí
Zbraslava	Sbráslav	Zbraslav	Zbraslav	Zbraslav
Zhore	Zhorja	Zhoř	Zhoř	Zhoř
Pelhrimov	Pilgram	Pelhřimov	Pelhřimov	Pelhřimov
Vodnan	Vodnany	Vodňany	Vodňany	Vodňany (z Vodňan)
Protivín	Prótvim	Protivím	Protivím	Protivín
Razice	Ražic	Ražice	Ražice	Ražice (z Ražic)
Krce	Kerc'	Krč	Krč	Krč (z Krče)
Kosír	Košíř	Košíře	Košíře	Košíře (z Košíř)
Brno	Bruna	Brno	Brno	Brno
a Hodkovice	a Hodkovickách	di Hodkovičky	di Hodkovičky	Hodkovičky (v Hodkovickách)
al n. 5 di Straskove	del numero 6 di Strašk	della Straškova n. 5	di Straškov numero 5	Straškov (v Straškově číslo 5)
bagni di Piestany	acque di Pistany	terme di Piešťany	acque di Piešťany	Píšťany
Solnohrad	Salisburgo	Salisburgo	Salisburgo	Solnohrad
Marburgo	Marburgo	Maribor	Maribor	Maribor

Obecně lze říct, že při překladu názvů českých měst, ve většině případů překladatelé volí metodu foreignizace, tedy ponechání názvů měst a obcí výchozího jazyka. Ostatní případy jsou okomentovány níže.

V tabulce jsou opět patrné jazykové nesnáze, které přinesly překlady českých měst a obcí překladatelům ve dvou starších překladech VV a PM. Znovu se zde objevují problémy

spojené s nedostatečnou znalostí českého pádového systému. Pro objasnění původu těchto jazykových chyb v překladech VV a PM jsem v tabulce kromě názvu města či obce v 1. pádě uvedl v závorce i slovní tvar z originálu. V překladech VV a PM se část jedná o pouhé převzetí slovního tvaru z originálu - např. Ražice v překladu PM mají podobu „Ražic“ (PM) podle slovního tvaru z originálu „z Ražic“ (O); Krč v překladu VV „Krče“ (VV) podle slovního tvaru „z Krče“ (O) či Hodkovičky v překladu PM „Hodkovičkách“ (PM) podle slovního tvaru „v Hodkovičkách“ (O). Tyto překladatelské chyby se v moderních překladech GD a AC nevyskytují.

V překladu PM se objevují i zastaralé italské názvy pro česká města jako „Bruna“ (PM), pocházející z německého „Brünn“⁹¹ označující moravské město „Brno“ (O) či „Pilgram“ (PM) z německého „Pilgrams“ označující moravské město „Pelhřimov“ (O). Tuto adaptační metodu považuji za chybnou a za zcela nefunkční v cílovém prostředí, jelikož italština v době vydání překlady tyto termíny nepoužívala, a pro italského čtenáře tak byly matoucí, jelikož odkazují spíše na německá města.

Problémy s překladem se objevují i u překladu názvu obce „Podmoklí“ (O). Jedná se o dnešní obec Podmokly u Děčína (dřívější název Podmoklí).⁹² V překladu se můžeme setkat s chybnými variantami jako „Pódmorkli“ (PM) či „Podmokle“ (GD). První případ považuji spíše za tiskovou chybu. V druhém případě se jedná pravděpodobně o chybu překladatele.

Věcná chyba v překladu názvu obce „Straškov“ (O), se vyskytuje nejen ve starším překladu VV, ale objevila se i v moderním překladu GD. Jde o záměnu obce „Straškov“ za ulici „Straškovu“. Haškův originál zní: „Tak vida, tenhle Čimper v Straškově č. 5, pošta Račiněves, prodá hospodářství s třinácti korci vlastních polí, škola a dráha na místě.“⁹³ To, co je pro překladatele matoucí, je patrně kombinace názvu obce a domovního čísla (tj. čísla popisného v obci, kde nejsou ulice s čísly orientačními), protože ve městech se obvykle číslo domu (tj. číslo orientační) připojuje k názvu ulice. Při pohledu do mapy je ovšem jasné, že v Račiněvsi býval příslušný poštovní úřad i pro nedalekou obec Straškov.

Za nesmyslnou adaptaci či spíše za překladatelskou chybu považuji záměnu města „Jaroměř“ (O) za „Iaroměrice“ v překladu PM, přičemž „I“ na začátku tohoto názvu má čtenáři usnadnit výslovnost.

⁹¹ JENSOVSKÝ, Bedrich, Carlo BATTISTI a Bindo CHIURLO. BRUNA. *Treccani Enciclopedia Italiana* [online]. 1930 [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: https://www.treccani.it/enciclopedia/bruna_%28Enciclopedia-Italiana%29/

⁹² *Ottiv slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. V Praze: J. Otto, 1902. sv. 19, s. 1020. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:c1a10ec0-04ce-11e5-91f2-005056825209>

⁹³ HAŠEK, Jaroslav. *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války. I. [díl], V zázemí*. 29. vyd., v Čs. spis. 4. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1975. s. 62.

Tabulka č. 7 Toponyma – Názvy ulic

Překlad VV	Překlad PM	Překlad GD	Překlad AC	Originál
in via Retezova	in via delle Catene	nella Řetězová	in via Řetězová	v Řetězové ulici
via Salmova	via della Salma	Salmova ulice	via Salmova	Salmova ulice
via Jecna	via dello Strillo	Ječná	via Ječná	Ječná ulice
via Spalená	via Bruciata	Spalená	via Spálená	Spálená ulice
via Cracovia	via Cracovia	Krakovská	via Krakovská	Krakovská ulice
via Vodickova	via dell'Acquetta	Vodičkova	via Vodičkova	Vodičkova ulice
Královská třída	Corso del Re	Královská třída	via Královská	Královská třída
Dlouhá třída	via Lunga	sulla Dlouhá třída	via Dlouhá	Dlouhá třída
via Myslivec	via Mýslíkova	la Myslíkova	via Myslíkova	Myslíkova ulice
via Vojtesnká	Via Adalberto	Vojtěšská	via Vojtěšská	Vojtěšská ulice
via Bredovsky	via Brédovska	Bredovská	via Bredovská	Bredovská ulice
vynecháno	via Enrico	Jindřišská	Jindřišská	Jindřišská
via Příkopy	via del Fosso	Na příkopě	Na Příkopech	na Příkopy
via Pauská	via dei Signori	della Panská	via Panská	Panská ulice
via Spálená	via Bruciata	nella Spalená	via Spálená	Spálená ulice
via Havlíček	piazza Havlíček	Havlíčková třída	corso Havlíček	Havlíčková třída
via Taborska	via Taborská	Táborská	via Táborská	Táborská ulice
vynecháno	Via Carolina	nella Karlova	via Karlova	Karlova ulice
vynecháno	via Vávrova	Vávrova ulice	via Vávrova	Vávrova ulice
vynecháno	via Božetěchova	nella Božetěchova	via Božetěchova	Božetěchova ulice
chybí	via Kramerius	Krameriova ulice	via Krameriova	Krameriova ulice
chybí	via Čelakovský	via Čelakovský	via Čelakovský	Čelakovského ulice
chybí	piazza della Corona	Korunní třída	via Korunní	Korunní třída

Tabulkový přehled umožňuje rychlý přehled o tom, jak jednotliví překladatelé přistupují k překladu názvů českých ulic. U staršího překladu VV je zřejmé, že překladatel zvolil metodu foreignizace a názvy ulic tedy až na pár výjimek ponechal ve výchozím jazyce originálu. Správně také převedl český výraz „ulice“ na italský výraz „via“ a ozřejmil tak čtenáři, že pro něj „cizí“ název je názvem ulice. Bohužel se zde vyskytují i chyby jako „via Vojtesnká“ (VV), „via Pauská“ (VV), spíše se ale jedná o chyby tiskové než nepozornost překladatele. Nesprávně je přeložena „Myslíkova ulice“ (pojmenovaná po pražském měšťanu Myslíkovi) jako „via Myslivec“. Překladatel VV také často názvy ulic v textu vynechává.

Druhý ze starších překladů PM naopak volí metodu domestikace názvů českých ulic. Můžeme se tak setkat s názvy jako „via Bruciata“ (PM), „via dell'Acquetta“ (PM), „Corso del Re“ a další. Jelikož se všechny názvy ulic nedají přeložit, jako například názvy obsahující vlastní jména jako například „via Havlíček“ (PM), vzniká tak do jisté míry, nesystematický překlad. Názvy ulic by se z tohoto důvodu zásadně neměly překládat, navíc ponechání názvů ve výchozím jazyce napomáhá vytvoření iluze cizího prostředí a kultury.

Dva novější překlady GD a AC tuto zásadu dodržují a ponechávají originální názvy ulic. Za nesystematický a chybný považují překlad názvů ulic překladatele GD, který ve většině případů vynechává překlad slova „ulice“ naznačující, že se jedná o ulici. V překladu se tak setkáme s překlady jako „Vojtěšská“ (GD), „Vodičková“ (GD), Bredovská (GD), „Krakovská“ (GD) a další. Tuto absenci se někde snaží nahradit vložení předložky. Například „nella Spálená“ (GD) či „della Panská“ (GD). Přesto si podle mého názoru čtenář jen těžko představí, že se jedná o ulici, tedy o konkrétní místní označení. Skutečnost, že se v případě „ulice“ jedná o italský ekvivalent „via“ je překladatelem vysvětleno pouze na konci knihy „ve slovníčku“. Překladatelka AC se všem výše uvedeným chybám vyhýbá, její překlad hodnotím ho jako dobře provedenou foreignizaci názvů ulic. Přesto se i v jejím překladu vyskytuje určitá nepřesnost a nesystematičnost, a to při překladu českého výrazu „třída“, který označuje nejčastěji velké, široké ulice v centru města. Přestože v italštině můžeme najít ekvivalent v podobě výrazu „corso“, přeložila AC „třidu“ někdy pouze jako „via“ např. „Dlouhá třída“(O) jako „via Dlouhá“ (AC), „Královská třída“ (O) jako „via Královská“ (AC) či „Korunní třída“ (O) jako „via Korunní“ (AC), v jiných případech ovšem „Havlíčková třída“ (O) jako „Corso Havlíček“ (AC).

Tabulka č. 8 Toponyma – Názvy náměstí a městských částí

Překlad VV	Překlad PM	Překlad GD	Překlad AC	Originál
chybí	piazza Loreto	piazza di Loreto	Loretánské náměstí	Loretánské náměstí
via Havlíček	piazza Hávliček	Havlíčkovovo náměstí	piazza Havlíček	Havlíčkovovo náměstí
piazza S. Venceslao	piazza Venceslao	piazza Venceslao	piazza Venceslao	Václavské náměstí
piazza S. Carlo	Ponte Carlo	piazza Carlo	piazza Carlo	Karlovo náměstí
vynecháno	Isola dei Tiratori	Isola dei tiratori	Isola dei Tiratori	Střelecký ostrov
Malá Strana	Piccola Parte	Malá Strana	Malá Strana	Malá Strana

Tato tabulka, ač obsahuje jen několik příkladů, opět ukazuje nesystematičnost překladu VV, který většinu názvů domestikuje s výjimkou posledního výrazu „Malá Strana“ (VV), který ponechává beze změny v originálním znění. V překladu PM je použita ve všech názvech metoda domestikace, ale vyskytuje se zde překladová chyba. V Haškově originálu stojí: „To prosím nemám, jen jednou málem byl by mne zachvátil nějaký automobil **na Karlově náměstí**, ale to už je řada let.“⁹⁴ V překladu PM se naopak píše: „Questo poi no. Una volta soltanto fu investito da una automobile sul **Ponte Carlo**, ma è già qualche annetto.“⁹⁵ Jestli se jedná o adaptaci či chybu je těžké posoudit. Jelikož zde nevidím žádný důvod, proč uvést

⁹⁴ HAŠEK, Jaroslav. *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války. I. [díl], V zázemí*. 29. vyd., v Čs. spis. 4. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1975. s.36.

⁹⁵ HAŠEK, Jaroslav. *Il buon soldato Sc'vèik*. Prima edizione in un unico volume. Milano: Feltrinelli, 2013. s. 35.

„Karlův most“ místo „Karlovo náměstí“ přikláním se spíše k druhé variantě, nejspíše se tedy jedná o nepozornost překladatele.

Ve všech překladech překladatelé volí metodu převodu názvů z výchozího textu do cílového textu, tedy metodu domestikace, v překladech názvů jako „Václavské náměstí“ (O), „Karlovo náměstí“ (O) či „Střelecký ostrov“ (O) tedy můžeme najít „piazza Venceslao“ (GD i AC), „piazza Carlo“ (GD i AC), „Isola dei Tiratori“ (PM, GD i AC). Činí tak nejspíše proto, že se jedná o nejznámější pražská místa, a v italštině je běžné používat jejich „domácí“ italskou variantu.

Tabulka č. 9 Toponyma – Místní označení

Překlad VV	Překlad PM	Překlad GD	Překlad AC	Originál
Krkonosice	Montagne dei Giganti	Montagne dei Giganti	monti Krkonoše	Krkonoše
di Hradec Kralové	nella città di Cortereale	nella regione di Hradec Králové	nella zona di Hradec Králové	na Královehradecku
paesaggio del Sahara	paesaggio della valle della Sásava	regione lungo il corso della Sázava	paesaggio lungo la Sázava	krajinka z Posázaví
altopiano boemo-moravo	altipiano boemo-moravo	Vysočina	Altipiano ceco-moravo	Českomoravská vysočina
scala dei Fabbri	scalinata che conduce al Castello	Scale del Castello	Scale del Castello	Zámecké schody
manicomio	alle Kateřinky	fra gli matti nel vecchio convento di santa Caterina	in manicomio alle Kateřinky	do Kateřinek

Na základě této tabulky by chtěl krátce okomentovat překlad místních označení v Haškově románu. V případě překladu názvu českého pohoří „Krkonoše“ (O) zvolili překladatelé PM a GD domestikující italskou variantu „Montagne dei Giganti“ (PM i GD) pocházející z německého „Riesengebirge“ (česky „obří hory“).⁹⁶ V překladu AC je užito věrně „monti Krkonoše“ (AC) s doplněním že se jedná o „monti“ (česky „hory“). V překladu VV je chybně použito označení „Krkonosice“ (VV), která svojí koncovkou odkazuje spíše na název nějaké vesnice. Žádná taková vesnice či město, ale v Čechách neexistuje, překlad tedy považuji za chybný.

Metoda adaptace je použita v překladu VV u označení „krajinka z Posázaví“ (O), která je přeložena jako „paesaggio del Sahara“ (VV), důvodem tohoto adaptačního překladu je nejspíše snaha vyhnout se překladu českého výrazu „Posázaví“ (O), který označuje „území podél toku řeky Sázavy“ - tento opis v překladu použili ostatní překladatelé. Nevhodná

⁹⁶ Monti dei Giganti. *Treccani Enciclopedia online* [online]. [cit. 2021-7-14]. Dostupné z: <https://www.treccani.it/enciclopedia/monti-dei-giganti/>

adaptace v překladu VV, v níž je vodou oplývající Posázaví zaměněno za suchou a nehostinnou Saharu, možná vznikla v důsledku zmatení překladatele tím, že v bezprostředně předcházejícím textu originálu je zmíněn „loupežník Divokého západu“. Vzhledem k tomu, že „krajinka z Posázaví“ je popisem výrazně barevného a jinak nečitelného oltářního obrazu, záměna barevně jednotvárné krajiny Sahary za pestrnou krajinu v okolí řeky není v cílovém jazyce funkční.

Za problematický považuji dále překlad názvu „Zámecké schody“ (O). Místo jednoduchého „věrného překladu“ „Scale del Castello (GD a AC), použil VV chybný překlad „scala dei fabbri“ (VV) (česky „schody zámečníků“). Překladatelé PM použili nevhodný a zbytečný opisný překlad „scalinata che conduce al castello“ (PM).

Tabulka č. 10 Toponyma – Názvy kaváren, restaurací a hostinců

Překlad VV	Překlad PM	Překlad GD	Překlad AC	Originál
al <Calice>	Osteria del Calice	osteria Al calice	U Kalicha, e cioè Il Calice	U kalicha
caffè “Al morto”	caffè della “Morte secca”	caffè Dal cadavere	caffè U Mrtvolý cioè Il Cadavere	kavárna U mrtvolý
osteria “Alla Crocetta	Albergo della Crocetta	osteria con stallaggio Dai Křížek	locanda U Křížků	zájezdní hospoda U Křížků
altarino della Madonna	vynecháno	osteria All’immagine della Madonna	osteria Mariánský obraz	vod Mariánského obrazu
vynecháno	trattoria Nekázance	locale della Nekázanka	alla Nekázanka	Nekázanka (v Nekázance)
osteria “Il paradiso dei cani”	osteria “Al boschetto delle cagne”	osteria “Al boschetto delle cagnette”	osteria V čubčím háji ovvero Il boschetto delle troie	hospoda V čubčím háji
Gatto Nero	trattoria “Del micetto”	osteria Al gatto	osteria Na Kocourku, ovvero al Gattino	hospoda Na kocourku
al Cavallino nero	al Cavallino nero	Al cavallo nero	all’osteria U Černého koně, e cioè Il Cavallo nero	u Černého koně
Alla Rosa	ristorante Della rosa	Alla rosa	alla Růže, e cioè alla Rosa	u Růže
al Viblidka	alla Bella vista	al Belvedere	all’osteria Na Vyhlídce, ovvero Bellavista	na Vyhlídce
Al Capretto Nero	trattoria “Dell’agnello nero”	osteria All’agnello nero	osteria U Černého beránka, ovvero l’Agnello Nero	hospoda U černého beránka
da Schuha	fiaschetteria Šcuha	dagli šuhù	al bordello U Šuhù	k Šuhùm
al Banzet	all’osteria Banzet	al ristorante dei Banzet	da Banseth	u Banzetů
Dagli Stupart	casa di Štupart	Dagli Štupart	osteria U Štupartů	U Štupartů
osteria	caffè “Dei folletti”	caffè Dagli Špírek	caffè u Špírků	kavárna u Špírků

V Haškově románu se vyskytují desítky názvů českých kaváren, restaurací a hostinců. Pro Haška byla tato místa stěžejní - zde se mu nejlépe tvořilo, protože místní prostředí a nejrůznější hosté se svým vyprávěním mu byli inspirací při psaní románu.

Z tabulky je patrné, že většina překladatelů při překladu názvů kaváren, restaurací a hostinců neponechává původní názvy, jako tomu bylo například v případě názvů českých měst, ale překládají tyto názvy do italštiny. Pouze v překladu AC je většinou ponechán původní název, po kterém následuje překlad do italštiny.

Překlad VV překládá názvy kaváren, restaurací a hostinců volněji, ale opět se zde nachází i řada překladových chyb, vynechání překladu či případy pouze částečného překladu. Například hospoda „V čubčím háji“ (O) je v překladu VV uvedena jako „osteria Il paradiso dei cani“ (VV) (česky hospoda „Psí ráj“). V tomto případě vážně pochybuji o tom, že překladatel vymyslel natolik rafinovanou adaptaci, kdy „čubčí háj“ považuje za jakousi psí Valhallu. Za pravděpodobnější považuji, že se jedná o tiskovou chybu v použitém originálu (háji-ráji), či chybné čtení originálu. Dalším příkladem volnějšího překladu VV je překlad názvu hospody „Na Kocourku“ (O) v podání VV jako „Gatto Nero“ (VV) (česky „Černý kocour“), překladatel přidává zbytečně přídavné jméno „černý“ a zároveň nezachovává originální zdobnělinu. Stejný název nápaditě přeložil PM jako „trattoria del micetto“ (PM) (česky „restaurace U kocourka“). „Micetto“ či v ženském rodě „micetta“ je italská familiární zdobnělina pro domácího kocoura (kočku), je zde zřejmá jazyková souvislost s českým výrazem „míca“, který však pochází spíše z německého „Mitzi“.

VV překládá zbytečně adaptačně či dokonce chybně v případě hospody „U černého beránka“ (O), kterou uvádí jako „al Capretto nero“ (VV) a zaměňuje tak „beránka“ za „kozylika“.

V překladu VV se vyskytuje i řada tiskových chyb, typu hostinec „na Vyhlídce“ (O) jako „al Viblidka“ (VV). K zamyšlení se nabízí otázka, zda a jak byly prováděny jazykové korektury tohoto překladu.

K adaptačnímu překladu dochází i v překladu PM, který překládá „kavárnu U mrtvoly“ (O) jako „caffé della Morte secca“ (PM), jedná se o toskánský hovorový výraz pro „smrtku“⁹⁷ (česky „kavárna U smrtky“).

Zajímavé je, jak si překladatelé poradili s překladem českého slovního spojení „zájezdni hospoda u Křížků“ (O), jedná se o historické označení hospody, dříve hostince, kam přijížděli

⁹⁷ Vertova, Luisa. "La Morte Secca." *Mitteilungen Des Kunsthistorischen Institutes in Florenz* 36, no. 1/2 (1992): s. 103-128. [online]. [cit. 2021-7-19]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/27653325>.

formani s vozy, docházelo zde k přepřahání, krmení koní a také k nocování cestujících.⁹⁸ Překlad VV používá „osteria Alla Crocetta“ (VV) v tomto případě použil překlad VV zcela správný termín, protože „osteria“ sloužila coby místo pro přenocování a ustájení koní již ve středověku. Překlad PM užívá „Albergo della Crocetta“ (PM) a překlad AC „locanda uKřížků“ (AC). Oba tyto výrazy byly používány i ve významu „místa k ustájení koní a přenocování“, na rozdíl od italského „osteria“ se tyto dva výrazy používaly v Itálii v tomto významu až od 17. století.⁹⁹ Překlad GD uvádí „osteria con stallaggio Dai Křížek“ (GD) je zde tedy kromě výrazu „osteria“ zmíněného výše, ještě tento význam zesílen přidáním „stallaggio“ (česky „ustájení“). Tedy místo, kde je možné ustájit koně.

Nakonec bych chtěl ještě upozornit na jeden zajímavý překlad v podání PM, kdy překládá „kavárna U Špírků“ (O) jako „caffé Dei folletti“ (PM). Výrazem „folletto“ (česky „rarášek“, „skřítek“ či „elf“) odkazuje totiž na etymologii českého příjmení „Špírek“ z latiny spiritus (duch) > špiritus > špírek.¹⁰⁰ Tento překlad považuji za „originální“ způsob domestikace českého příjmení, jelikož si ale autor originálu patrně nebyl vědom tohoto možného skrytého významu v názvu kavárny a možná o něm nevěděl ani skutečný majitel kavárny, považuji tento adaptační překlad za zbytečný a nefunkční.

⁹⁸ Internetová jazyková příručka [online] (2008–2021). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. Cit. 19. 7. 2021. Heslo: zájezdni. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=z%C3%A1jezd%C3%AD+>.

⁹⁹ MINGAZZINI, Paolino a Francesco FORMIGARI. Osteria. *Treccani Enciclopedia online: Enciclopedia Italiana* [online]. 1935 [cit. 2021-7-16]. Dostupné z: https://www.treccani.it/enciclopedia/osteria_%28Enciclopedia-Italiana%29/

¹⁰⁰ ŠVESTKOVÁ, Ludmila. Šperky. *Naše řeč: Drobnosti* [online]. 1986, 69 (1), 53-54 [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6603>

5.2 Reálie

V této kapitole se budu věnovat převodu reálií z výchozího do cílového textu. Reálie jsou slova, která ve výchozím jazyce označují specifika určitého národa nebo státu, tedy to, čím se národ a jeho kultura vyznačuje. Přesná definice reálií neexistuje, teoretikové překladu je většinou považují za podstatnou součást obtížně přeložitelného bez ekvivalentního lexika, tedy za důležité nositele identity národní kultury, které nemají ekvivalent u kultur jiných národů.¹⁰¹ Reálie zprostředkovávají informace o životě a kulturních zvycích daného národa. Podle bulharských teoretiků překladu S. Vlachova a S. Florina se reálie dělí na základě principu předmětného, místního a časového. Reálie předmětného principu dále dělí na geografické reálie (sem řadíme například již v minulé kapitole zmíněná toponyma); etnografické reálie (například kategorie jako jídlo a nápoje, povolání, umění a kultura, míry a peníze); společenskopolitické reálie (sem patří orgány a nositelé moci, označení politických a společenských organizací a válečné reálie). Reálie místního principu závisí na národní příslušnosti referenta a na tom, jaké dva jazyky užíváme. Reálie se pak dělí podle toho, jestli se vyskytují pouze v rámci jednoho jazyka či v rámci více jazyků. A nakonec podle časového principu rozlišují reálie na historické a současné, tedy reálie současnosti a reálie minulosti, které jsou vyjadřovány pomocí historismů.¹⁰²

Překlad reálií z výchozího do cílového jazyka, jak už bylo zmíněno výše, bývá pro překladatele velmi náročný, často téměř neuskutečnitelný. Míra této obtížnosti závisí na vzdálenosti obou jazyků a na vzájemné odlišnosti výchozí a cílové kultury. Na překladatele klade vysoké nároky týkající se jeho jazykových znalostí a dovedností. Tyto dovednosti není možné získat jinak než stálým studiem cílové kultury, ať už zprostředkovaně (tištěná či digitální média) či bezprostředně (životem v dané zemi). Při překladu reálií se často projevuje umělecká hodnota překladu, protože tam, kde není možné přeložit danou reálii přímo, je třeba zapojit překladatelskou kreativitu. Překladatel se při překladu reálií rozhoduje, jestli konkrétní reálii překládat či ponechat v původním znění. Pokud se jedná o jev těžko přeložitelný, překladatel volí metodu domestikace, tedy převedení reálie z výchozího do cílového jazyka za použití adaptační metody, kdy použije místní známou reálii na místo reálie cizí (např. místo „kremrole“ volí nejbližší podobné „cannolo alla crema“). Sice je v tomto případě čtenář ochuzen o poznání specifik cizí kultury, ale je to lepší řešení než výraz v překladu zcela vynechat. K vynechání překladu reálie by měl překladatel přistupovat pouze v případě, kdy

¹⁰¹ HRDINOVÁ, Eva Maria. *Kultura v procesu překladu*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2017. s.14.

¹⁰² KRATOCHVÍLOVÁ, Hana. *Problematika překladu reálií v dramatu Antona Pavloviče Čechova Tři sestry* [online]. Olomouc, 2010 [cit. 2021-7-15]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/ljpcmy/67686-347077132.pdf?lang=en>. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. s.6-10.

daná realie nemá v cílové kultuře odpovídající ekvivalent. Dříve se místo vynechání takového výrazu často ponechal výraz v textu v původní znění a byl opatřen vysvětlením v poznámce pod čarou. Někdy ale překladatel výraz vynechá také v případě, když sám nepochopí jeho význam. Těchto případů s rostoucími kontakty mezi jednotlivými kulturami (médií, turistika, globalizace) ubývá, protože se stále rozšiřuje oblast všeobecně známých reálií.

K těmto jazykovým specifikům se vyjadřuje Jiří Levý, který říká: „V překladu má smysl zachovávat jen ty prvky specifické, které čtenář překladu může cítit jako charakteristické pro cizí prostředí, tj. jen ty, které jsou schopny být nositeli významu „národní a dobová specifická“. Všechny ostatní, které čtenář nechápe jako odraz prostředí, pozbývají obsahu a poklesají na bezobsažnou formu, protože nejsou schopny konkretizace.“¹⁰³ Dále Levý dodává: Za ty prostředky, pro které domácí jazyk nemá ekvivalenty a které v původním znění nemají schopnost vyvolat iluzi prostředí originálu, je možno substituovat domácí analogií bezpříznakovou, neutrální, která není jasně spojena s dobou a místem překladu. Nemůžeme-li zde prostředí originálu vystihnout, je nutné se vyhnout aspoň jasnému rozporu s ním.¹⁰⁴

V této kapitole se budu věnovat překladu reálií etnografických a společenskopolitických, konkrétně překladu názvů jídel a nápojů, vojenských hodností, povolání, organizací, institucí a spolků a nadávkami.

¹⁰³ LEVÝ, Jiří. Cit. d., s. 111.

¹⁰⁴ LEVÝ, Jiří. Cit. d., s. 113.

5.2.1 Jídla a nápoje

V této kategorii reálií výrazně vyniknou kulturní a jazykové odlišnosti dvou různých kultur., Bezprostřední setkání s cizí kulturou probíhá často prostřednictvím jejích tradičních specialit a tato kategorie je tak vždy nejbližší jak překladateli, tak čtenářům, kteří tato specifická jídla poznávají při cestování. Tabulka č. 11 ukazuje konkrétní případy překladu českých jídel, následující tabulka č. 12 uvádí typické české, ale i světové alkoholické nápoje a jejich překlady do italštiny.

Tabulek č. 11 Reálie –Jídla

Překlad VV	Překlad PM	Překlad GD	Překlad AC	Originál
panino con salame	panino con salsiccia	panino con würstel	panino con la salsiccia	rohlík s párkem
café con pane	caffè e panino	caffè e un panino	caffè con un panino	káva s houskou
vynecháno	vynecháno	salsa con un knedlík	salsa e knedlíky	omáčka a knedlík
carne affumicata e crauti	carne affumicata con crauti e gnocchi	carne affumicata con crauti e knedlíky	carne affumicata con crauti e knedlíky	uzené se zelím a knedlíkem
minestra	la sua farinata o minestra	purè o una minestra	purè o minestra	kaši nebo polévku
il salame ed il formaggio	il formaggio e le salsicce	i würstel e il formaggio	i würstel e i formaggi	párky a syrečky
frittata con prosciutto	frittata al prosciutto	frittatina col prosciutto	(frigga) le uova con il prosciutto	smažená vajíčka se šunkou
frittate	frittata	omelette	frittate	amolety
galletta	pagnotta	pane di munizione	galletta militare	komisárek
fritelle	biscotti	Krapfen	Krapfen	koblihy
una pentola con le patate	patate con la buccia	patate con tutta quanta la buccia	patate con la buccia	brambory na loupáčku
minestra di pollo ma coi fiocchi	brodo di gallina	brodo di gallina davvero come si deve	brodo di gallina	pořádnou polévku ze slepice
Filetto	filetto con riso	filetto con contorno di riso	filetto di pesce con il riso	filé s rýží
dolce e un vino vecchio di trent'anni	focacce con chaudeau	bignè ripieni di zabaione	dolcetti con lo zabaione	buchtíčky se šodó
chybí	filetto	filetto marinato alla panna	filetto	svíčková
chybí	pasticcini alla crema	cannoli alla crema	cannoli alla crema	kremrole
chybí	sfogliate di Linz	torta di Linz	crostate di Linz	linecké řezy
chybí	minestra di salsicce	zuppa con le salsicce di fegato	minestra di trippe	jitrnicová polévka

Ve většině případů použili překladatelé metodu domestikace. Při překladu typicky českých jídel se snažili použít domácí italský ekvivalent, který by odpovídal „duchu“ originálu.

Vyskytují se zde ale i významnější odchylky od originálu, které dále okomentuji. Typický český bufetový pokrm „rohlík s párkem“ (O), překládají překladatelé různě. Všichni se celkem správně shodují na použití italského výrazu „panino“ pro český „rohlík“, který označuje obecně jakýkoliv druh italského bílého pečiva. Rozdíl nastává při překladu „párku“, ten je zde překládán jako „salame“ (VV) (česky „salám“), „salsiccia“ (PM i AC) (česky „klobása“) či „würstel“ (GD) (v Itálii používaný název pro párek pocházející z německého slova „Wurst“). Překlad „panino con salame“ (VV) chápu tradičně jako „plněný sendvič se salámem“ a označil bych ho spíše za adaptaci. „Panino con salsiccia“ (PM i AC) považuji za mírný odklon od originálu, jelikož „klobása“ se od „párku“ liší jak velikostí, typem použitého masa i přípravou (vaření ve vodě vs opékání). Proto považuji za nejlepší překlad „panino con würstel“ (GD), který považuji za stoprocentní italský ekvivalent.

Ve starších překladech se překladatelé VV a PM vyhýbají překladu problematického českého „knedlíku“ a tento výraz zcela vynechávají, PM používá domestikaci „gnocchi“ (PM), které je možné považovat za jakési malé bramborové knedlíky. V italštině neexistuje ekvivalent „houskového knedlíku“, a to ani co se týká kombinace surovin ani velikosti a způsobu servírování. Proto starší překlady tuto realii vynechávají. V obou novějších překladech je naopak použita metoda foreignizace - je zde použit originální výraz „knedlík“ (GD i AC), v překladu AC opatřený vysvětlivkou. Tato změna přístupu je umožněna hlavně zvyšujícím se povědomím italských čtenářů o české a německé kuchyni. S variantou německého názvu „Knödel“ je možné se setkat také v severních italských příhraničních regionech jako Alto Adige, se místní varianta knedlíku označuje jako „canederlo“.

Za odklon od originálu považuji překlad českých „syrečků“ (O) ve všech překladech uvedených jako „formaggio“ (VV, PM, GD) (česky „sýr“) či „formaggi“ (AC) (česky „sýry“), jelikož zde zcela zaniká originální význam „smradlavého sýra“. Čtenář je tak ochuzen o tento význam z výchozího textu. Protože v Itálii neexistuje typ „vyzrálého tvarohového sýra“ (tedy „syrečku“) místo prostého „formaggio“, bych osobně vybral italský ekvivalent zrajícího sýra obdobného typu např. „taleggio“.

Za domestikující překlad považuji také překlad „smažených vajíček se šunkou“ (O) přeložených jako „frittata con prosciutto“ (VV, PM a GD), protože v tomto případě se jedná o italský typ „omelety“. Naopak pod „smažený vajíčky se šunkou“ si v Čechách obvykle

představíme „míchaná vajíčka se šunkou“, proto bych tento výraz přeložil do italštiny jako „uova strapazzate con prosciutto“.

Další problém s vajíčky nastává rovněž ve výrazu „amoleta“ (O), zde záleží, v jakém smyslu tento výraz autor zamýšlel, protože v moravském nářečí, ale někdy i jinde v Čechách „amoleta“ znamená „palačinka“, čili pokrm z mouky, vajec, mléka a oleje, smažený na pánvi. Ve zbytku republiky je „amoleta“ totožná s „omeletou“ a jedná se tak o pokrm z rozšlehaných vajec smažených na pánvi. V tomto druhém případě vyhovují všechna překladatelská řešení.

Za nesprávnou adaptaci považuji překlad PM v případě českého výrazu „kobliha“ (O), který místo, aby použil domácí formu „bombolone“ či zdomácnělý německý výraz „krapfen“ (GD i AC), užívá zde pouze obecného termínu „biscotti“ (PM) (česky „sušenky“). Tím překlad o tento specifický druh sladkého, plněného, smaženého pečiva ochuzuje. Překlad VV „fritelle“ považuji za dobrý pokus o domestikaci. Jedná se o malé smažené plněné kobližky, pocházející z italského regionu Veneto.

Dalším příkladem adaptačního překladu je překlad českého jídla „buchtičky se šodó“ (O). Jedná se o malé kousky pečeného kynutého těsta podávané s pěnovým krémem z bílého vína, vajec, cukru a vanilkového aroma (originální francouzské „chaudeau“). V překladu VV je toto jídlo přeloženo jako „dolce e un vino vecchio di trent’anni“(VV) (česky „zákusek s 30 let starým vínem“). Původní význam se zde tedy zcela vytrácí a zbývá zde pouze naznačení nějakého „sladkého dezertu“, který doprovází „archivní“ víno. Překlady GD a AC používají metodu domestikace a uvádějí pokrm jako „bignè ripieni di zabaione“ (GD) a „dolcetti con lo zabaione“ (AC). Zachovávají zde alespoň zčásti význam originálu, jelikož v obou případech se jedná o sladkosti s italským krémem „zabaione“, který je složením identický se „šodó“. Překlad PM zní „focacce con chaudeau“(PM) („focaccia“ je typ kynutého těsta s pивním kváskem, které se kromě tradiční slané formy pečené v peci na pizzu, připravuje i na sladký způsob). Tento překlad hodnotím jako příliš složitý, pod kterým si italský čtenář jen těžko něco představí, a který se nepoužívá ani ve výchozí ani v cílové kultuře.

Za velmi povedený domestikační překlad považuji překlad „kremrolí“ (O) jako „cannoli alla crema“ (GD i AC). Tato sicilská sladkost na prvním pohled připomíná české „kremrole“, a to hlavně shodným tvarem, náplň se v obou případech liší, ale vždy se jedná o krémem plněné trubičky.

Závěrem je možné konstatovat, že při překladech českých jídel je italskými překladateli téměř výhradně užívána metoda domestikace, tedy přizpůsobení překladu cílovému čtenáři a jeho kultuře.

Tabulka č. 12 Reálie – Alkoholické nápoje

Překlad VV	Překlad PM	Překlad GD	Překlad AC	Originál
un bicchierino di grappa	grappino	una slivovice	una slivovice	jedna slivovice
vermut	vermouth	vermuttino	vermut	vermut
rum	la grappa	alcolici	alcolici	kořalka
cognac	cognac	cognac	cognac	koňak
grappa	grappa	grappa di ginepro	distillato di ginepro	borovička
maraschino	griotta	kirsch	liquore di visciole	griotka
nocino	vermouth	nocino	nocino	ořechovka
una mistura di vino e seltz	un vinello frizzante	un semplice vinello	uno spritz	vinný střík
Risling	un vino nostrale di prima qualità	Riesling	Riesling	ryzlink
poncino al bordeaux	ponce al vino	punch col Bordeaux	ponce al Bordeaux	bordó punč
dolce liquore	grappa con lo zucchero	liquore dolciastro	liquore dolce	sladká kořalka
liquore	kontušovka	kontuszówka	kontuszówka	kontušovka
rum	rum	rum	rum	rum
vynecháno	diavolo	liquore del diavolo	liquore del diavolo	čert
vynecháno	acquivite di sorbe	grappa di sorbe	liquore di sorbe	jeřabinka
maraschino	di visciole	maraschino	maraschino	višňovka
vynecháno	žitná	acquavite	Korn	žitná

Jaroslav Hašek byl velký milovník všemožných alkoholických nápojů a strávil většinu života v pražských hospodách, proto ani v jeho románu nemohou tyto jeho oblíbené nápoje chybět. Překladatelé při překladu nápojů volí většinou jejich italské ekvivalenty. V této kapitole proto okomentuji jen odchylky v jednotlivých překladech.

V případě „slivovice“ (O), moravského destilátu ze švestek, je ve dvou starších překladech použito italského výrazu pro destilát z vína „grappa“ (VV) či „grappino“ (PM). Tyto překlady jsou tedy čistě adaptačního typu. Naopak překlad GD i AC ponechává originál „una slivovice“ (GD i AC).

Výraz „grappa“ (VV a PM) je opět využit i u překladu dalšího destilátu „borovička“ (O). Jedná se tedy opět o adaptační překlad. Překlad GD překládá jako „grappa di ginepro“ (GD), zde je vidět určitá snaha o užití italského ekvivalentu. Tento typ destilátu v Itálii existuje, ale způsob přípravy je jiný. Liší se zde výchozí surovina, kterou je v případě „grappy“ vinná réva,

naopak borovička se vyrábí destilací obilí. Za „věrný“ překlad považuji překlad AC „distilatto di ginepro“ (AC) (česky „destilát z jalovce“).

Za chybný považuji překlad českého výrazu „kořalka“ (O), označujícího obecně jakýkoliv destilát, tedy kategorii alkoholických nápojů s vysokým obsahem alkoholu, který je ve dvou starších překladech přeložen jako „rhum“ (VV) či „grappa“ (PM). Místo hyperonyma „kořalka“ je tento výraz jsou v překladech použity konkrétní typy destilátu. Naopak v překladech GD a AC je tento výraz přeložen správně jako „alcolici“ (GD i AC) (česky „alkoholické nápoje“).

Překvapivě nejvíce odlišných překladatelských řešení můžeme nalézt v překladu českého výrazu „vinný střík“ (O). Tento výraz označuje nápoj, pocházející původně z italského regionu Veneto, kde vznikl v 19. století, během rakouské nadvlády, když si rakouští vojáci stěžovali, že italská vína jsou na ně příliš silná a nechávali si je od Italů ředit vodou. Rakouští vojáci pokřikovali na Italy „spritzen“ ve významu italského „spruzzare“, tedy aby přidali do vína trochu vody. Tak se zrodil italský „spritz“. Dnešní podoba tohoto nápoje je ale zcela jiná, neboť se většinou jedná o kombinaci likéru, vína sodovky.¹⁰⁵ Původní nápoj, tedy čistě vinný střík, se významově zcela vytrácí. Proto se překladatelé, s výjimkou AC, vyhnuli překladu „spritz“ (AC), a „vinný střík“ (O) přeložili opisně ve smyslu „lehkého vína“ jako „semplice vinello“ (GD), „vinello frizzante“ (PM) či v případě VV „una mistura di vino e seltz“ (VV) (česky „směs vína a sodovky“).

Při překladu názvu českého destilátu „žitná“ (O) se vyskytují opět různá překladatelská řešení. Překladatelé PM ponechali původní název „žitná“ (PM) s vysvětlivkou, „acquavite di grano“ (česky „pálenka z obilí“). Překladatel GD použil překlad „acquavite“ (GD), tedy pouze v obecném významu „pálenka“ a překladatelka AC přeložila jako „Korn“ (AC), což je značka německého výrobce „obilné pálenky“, s vysvětlivkou, že se jedná o „acquavite di grano“. Tento překlad považuji za zbytečné užití adaptačního překladu, protože adaptační výraz je italskému čtenáři stejně neznámý jako ten ve výchozím textu. V tomto případě za nejlepší řešení považuji ponechání původního názvu „žitná“ v kombinaci s vysvětlivkou.

¹⁰⁵ La Storia dello Spritz. *Venezia e Eventi* [online]. 8. 2. 2016 [cit. 2021-7-16].

Dostupné z: https://web.archive.org/web/20160314073537if_/http://veneziaeventi.com/inviati/382-societa-e-costume/3851-la-storia-dello-spritz#.VuZp1mb7SEs

Nejvíce příkladů adaptace bylo nalezeno v překladu PM, kde je použito nejvíce opisného překladu či použití metody domestikace. Například pro překlad výraz „ryzlink“, který označuje typ odrůdy vína je použito opisného adaptačního překladu jako „un vino nostrale di alta qualità“ (PM) česky „naše víno vysoké kvality“). V menší míře je tomu i u překladů VV viz příklady výše. V obou novějších překladech je nejčastěji použito metody foreignizace či užití italského ekvivalentu.

5.2.2 Vojenské hodnosti

Tabulka č. 13 Reálie – Vojenské hodnosti

Překlad VV	Překlad PM	Překlad GD	Překlad AC	Originál
		Vojíni bez hodnosti		
capocella	capo camerata	capocamerata	Zimmer-kommandant	cimr-komandant
capo carceriere	secondino	secondino militare	secondino	profous
capocella	ispettore carcerario	capoguardia	Stabsprofos	štábsprofous
capo carceriere	capo dei gendarmi	capo delle guardie carcerarie	Stabsprofos, capo della prigione militare	štábní profous
tirapiedi	attendente	attendente	attendente	pucflek
un'ordinanza	un'ordinanza	un portaordini	un soldato con un dispacio	ordonanc
furieri della compagnia	Kompanieordonnanz	kompanieordonna	ordinanza della compagnia	kompanieordonanc
artigliere	cannoniere	cannoniere	artigliere	kanonýr
		Poddůstojníci		
caporale	caporale	caporaluccio	caporalmaggiore	frajtr
caporale	caporale	frajtr	caporalmaggiore	svobodník
caporale	caporale	caporalmaggiore	caporalmaggiore	desátník
caporale	caporale	caporalmaggiore	caporalmaggiore	kaprál
sergente	caporalmaggiore	sergente	sergente	četar
sergente	sergente	sergente maggiore	sergente maggiore	šikovatel
cadetto	allievo ufficiale	cadetto	aspirante	kadet
chybí	alfiere	portabandiera	Fähnrich	praporečník
		Nižší důstojníci		
sottotenente	sottotenente	lajtnant	Leutnant	lajtnant
tenente	colonello	obrlajtnant	Oberleutnant	obrlajtnant
tenente	tenente	obrlajtnant	Oberleutnant	obrlajtnant
		Vyšší důstojníci		
maresciallo	brigadiere	capitano dei gendarmi	Rittmeister	rytmistr
		Štábní důstojníci		
colonnello	colonnello	obršt	Oberst	obrst
		Generálové		
feldmaresciallo	generalissimo	feldmaresciallo	feldmaresciallo	polní maršálek
		Vojenští lékaři		
capitano	maggiore medico	obrarzt	Oberarzt	obrarct
un soldato	ufficiale medico	regimentarzt	Regiemntsarzt	regimentsarct
maggiore	colonello	stabartz	Stabsarzt	štábarct

Při analýze lexika z vojenského prostředí, konkrétně z označení vojenských hodností se ukazuje, že nároky na odborné, jazykové a kulturní znalosti překladatele jsou v tomto případě skutečně vysoké. Jaroslav Hašek používá nejen oficiální německé a české označení vojenských hodností, ale zhusta i česko-německou vojenskou hantýrku tj. slang, užívaný obvykle českými vojáky v rakousko-uherské armádě. Petr Peňáz ve svém článku o češtině ve

vojenském prostředí rozděluje vojenskou mluvu na vojenský spisovný jazyk a vojenskou sociální mluvu, do níž patří profesní mluva a slang. Slang je v článku charakterizován jako „soubor lexikálních a frazeologických prostředků, které nemají povahu termínů a jsou součástí jazykové hry, jíž mluvčí v určitém sociálním prostředí ozvláštňuje a specifikuje svůj vztah k vyjadřované skutečnosti“¹⁰⁶. Při překladu Haškova románu byli překladatelé postaveni před úkol, vyrovnat se všemi uvedenými kategoriemi vojenské mluvy. V rámci lexikální analýzy se budu věnovat pouze překladu označení vojenských hodností. Další zvláštnosti vojenské mluvy a jejich promítnutí do italských překladů jsou uvedeny v kapitole věnované stylistické analýze.

Pro lepší přehlednost je tabulka s označením vojenských hodností seřazena od nejnižší po nejvyšší hodnost, a nikoliv podle pořadí výskytu v originálu. V tabulce je ponecháno více variant překladu originálního výrazu, pokud se lišila překladatelská řešení i v rámci jednoho překladu.

Stejně jako v předchozích podkapitolách věnovaných lexikální analýze, i zde je z tabulky patrné, že oba starší překlady jsou méně systematické, obsahují více chyb, a vyznačují se vyšší mírou použití metody domestikace. Vzhledem k tomu, že italský systém vojenských hodností je oproti rakousko-uherskému výrazně jednodušší a má méně nižších hodností, důsledné použití domestikační metody nebylo možné. Vojenským hodnostem v Haškově románu jako jsou např. „profous“, „štábsprofous“ „pucflek“ nebo „ordonanc“ odpovídá v italské armádě hodnost „soldato“ (v překladu „voják“). Poddůstojnickým hodnostem jako je např. „svobodník“, „desátník“, „kaprál“, „četař“, „šikovatel“, „kadet“ a další¹⁰⁷ odpovídají v italské armádě pouhé čtyři poddůstojnické hodnosti „caporale“, „caporalmaggiore“, „sergente“ „sergente maggiore“. U nižších důstojnických funkcí je situace vyrovnaná, italská armáda rozlišuje hodnosti „sottotenente“, „tenente“ a „capitano“, které odpovídají rakouským hodnostem „poručík“, „nadporučík“ a „kapitán“. Také u vyšších důstojnických hodností je už situace celkem vyrovnaná a k překladatelským problémům zde nedochází.

Hodnosti jako frajtr, svobodník, desátník či kaprál jsou v překladech VV a PM uvedeny jako „caporale“ (VV a PM) (česky „desátník“, zastarale „kaprál“), tedy jako nejnižší italská hodnost hned po „soldato“ (česky „voják“), který je bez hodnosti. Překlad AC, zčásti i GD překládá tyto hodnosti jako „caporalmaggiore“ (AC) tedy jako druhou nejnižší italskou

¹⁰⁶ PEŇÁZ Petr: Poznámky k češtině ve vojenském prostředí. *Naše řeč*: 1987, 70 (3), 131 – 132 [cit. 2021-7-27]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6700>

¹⁰⁷ ŠERÁK, Jaroslav. RAKOUSKO-UHERSKÁ ARMÁDA. *Virtuální muzeum Jaroslava Haška & Josefa Švejka* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: https://www.svejkmuseum.cz/nap2_ce.htm.

hodnost tedy vyšší než „caporale“. Překladatel GD naopak nesprávně překládá výraz „frajtr“ (O) jako „caporaluccio“ (GD) (zdrobělina od „caporale“, česky „kaprálíček“) a „svobodník“ (O) jako „frajtr“ (GD), a to přesto, že se jedná o totožnou hodnost (svobodník, německy „Gefreiter“, lidově „frajtr“).

Nejvíce problematických překladů se vyskytuje ve starších“ překladech VV a PM jako příklad mohu uvést překlad německého výrazu „profous“ (O) a „štábní profous“ (O) či „štábsprofous“ (O). V prvním případě se jedná o „profouse“ čili o „vojenského vězeňského strážce“ či hovorově „bachaře“, v druhém případě jde o „velitele vojenských vězeňských strážů“. Za chybné překlady považuji překlad VV v případě „profous“ (O) jako „capo carciere“ (VV) (česky „velitel vězení“) a dále překlad PM v případě „štábsprofous“ (O) jako „ispettore carcerario“ (PM) (česky „vězeňský inspektor“) a ve stejném případě „štábní profous“ (O) jako „capo dei gendarmi“ (PM) (česky „velitel četníků“).

Dalším chybným překladem „obrlajtnant“ (O) (česky „nadporučík“) jako „colonello“ (PM) (česky „plukovník“). Jedná se o nesystematičnost v překladu, protože v dalším textu je pro stejný výraz použit správný ekvivalent „tenente“ (PM) (česky „poručík“).

Výraz „polní maršálek“ (O), označující nejvyšší vojenskou hodnost v rakousko-uherské armádě, překládá PM uveden jako „generalissimo“ (PM). Tento výraz znamená „generála generálů“ tedy nejvyššího velitele, v italské armádě se ale tento výraz jako označení nejvyšší vojenské hodnosti nepoužívá, proto považuji tento překlad za chybný. Nesprávný překlad hodností vojenských lékařů je uveden v překladu VV, týká se výrazů „obrarct“ (O) a „regimentsarct“ (O). „Obrarct“ (O) (německy „Oberarzt“, česky „vrchní lékař“) je v překladu VV přeložen pouze jako „capitano“ VV (česky „kapitán“). To znamená jen vyšší vojenskou hodnost nikoliv vojenského lékaře. Dále v překladu VV je výraz „regimentsarct“ (O) (německy „Regimentsarzt“, česky „plukovní lékař“) přeložen jako „un soldato“ Oba tyto překlady jsou chybné.

Novější překlady GD a AC přistupují k překladu vojenských hodností důsledněji. Oba překlady jsou na konci opatřeny slovníčkem, který obsahuje původní rakousko-uherské hodnosti s jejich italskými ekvivalenty, případně i s podrobnějším vysvětlením. Tyto slovníčky nejsou identické, jejich obsah se liší podle provedení překladu. Překlad GD v některých případech používá Haškovy české vojenské slangové výrazy, pocházející z němčiny, jako „lajtnant“ (O i GD), „obrlajtnant“ (O i GD) či „obršt“ (O i GD), v jiných případech naopak používá italské ekvivalenty jako „secondino militare“ (GD) pro „profouse“

(O), „capoguardia“ (GD) pro „štábsprofouse“ (O) a další. Překlad tedy opět působí polovičatě. Překlad AC ve většině případů původní české slangové výrazy nahrazuje regulárními německými výrazy např. „Leutnant“ (AC) pro „lajtnanta“ (O), „Oberleutnant“ (AC) pro „obrlajtnanta“ (O) či „Rittmeister“ (AC) pro „rytmistra“ (O). Překlad AC se snaží tímto překladatelským řešením navodit prostředí a dobovou atmosféru rakousko-uherské armády. Na základě zmíněných příkladů můžeme konstatovat, že dva novější italské překlady používají pro překlad vojenských hodností spíše metodu foreignizace. Toto řešení považuji za ochuzení cílového čtenáře, protože je tímto navozena zcela jiná atmosféra ve vojenském prostředí než jakou popisuje ve svém originále Hašek. Korektní používání vojenských hodností takto spíše připomíná vojenský dril pruského ražení než „švejkování“ českých vojáků v rakousko-uherské armádě.

Poslední dva výrazy, na jejichž překlad bych chtěl upozornit, jsou „ordonanc“ (O) a „kompanieordonanc“ (O). V prvním případě se jedná o „vojenského posla“, v druhém případě o „vojenského posla u roty“. Výrazy pochází z německého „Ordonnanzsoldat“¹⁰⁸ (česky „vojenský posel“ či „spojka“). Překladatelé si s těmito výrazy poradili různě. V prvním případě se překladatelé VV a PM překladem „un’ordinanza“ (VV a PM) (česky „rozkaz“) pokusili italský ekvivalent k výrazu „ordonanc“ (O), taková vojenská hodnost ale v italštině neexistuje. Překladatel GD překládá jako „portaordini“ (GD), zde se jedná o analogickou funkci „vojenského posla“ v italské armádě, proto považuji tento překlad za nejlepší. Překlad AC překládá opisně jako „un soldato con un dispacio“ (AC) (česky „voják se zprávou“), tento překlad považuji za zbytečně složitý. Ve druhém případě překladatelé PM a GD použili německý originál „kompanieordonanz“ (PM i GD), V překladu AC je nesystematicky použit výraz „ordinanza della compagnia“ (AC), ačkoliv pro výraz „ordonanc“ použila překladatelka opisný překlad. Překlad VV používá chybně výraz „furiere della compagnia“ (VV), což je hodnost označující poddůstojníka zaměstnaného v plukovní administrativě, doslova „účetního pluku“ nikoliv posla.

¹⁰⁸ ŠERÁK, Jaroslav. Ordonanc. *Virtuální muzeum Jaroslava Haška & Josefa Švejka* [online]. [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: https://www.svejkmuseum.cz/new/slovník/r_ordonanc.htm

5.2.3. Povolání, organizace, instituce a spolky

Tabulka č. 14 Reálie – Povolání

Překlad VV	Překlad PM	Překlad GD	Překlad AC	Originál
donna	fantesca	governante	domestica	posluhovačka
macellaio	castrino	castratore di bestie	castrino	nunvář
inserviente	padrona di casa	governante	donna delle pulizie	posluhovačka
signore di Brno	precettore di Brema	autista di Brno	direttore scolastico di Brno	řídící z Brna
venditore di sardine	negoziante di sardine	venditore ambulante di sardine	pescivendolo	sardinkář
controllore delle ferrovie	macchinista delle ferrovie	macchinista delle ferrovie	controllore del treno	konduktér od dráhy
bestiame del comune	pastore comunale	pastore comunale	mandriano comunale	obecní pasák

Z této tabulky je zřejmé, že ve většině překladů je použita metoda domestikace, tedy užití domácího ekvivalentu. Zde bych chtěl upozornit na několik chyb, které se vyskytly v italských překladech. První chybou je překlad českého výrazu „nunvář“ (jedná se o člověka, které prováděl kastraci zvířat), který je v překladu VV přeložen jako „macellaio“ (VV) (česky „řezník“), tedy zcela odlišné povolání.

Druhým příkladem chyby v překladu je překlad výrazu „řídící“ (O) jako „autista“ (GD) (česky „řidič“). Výraz „řídící“ je českým zastaralým výrazem označujícím „ředitele školy“, zároveň se ale jedná také o obecné dějové přídavné jméno označující, že někdo něco řídí. Překladatel GD se tímto obecným významem tohoto slova v kombinaci s určením místa „z Brna“ (O) nechal zmást a dopustil se chyby. Naopak překlad VV překládá pouze zcela volně jako „signore“ (česky „pán“) a jakýkoliv jiný význam se vytratil.

Dalším chybným překladem je uvedení „konduktéra od dráhy“ (O) jako „macchinista delle ferrovie“ (PM i GD), jelikož „konduktér“¹⁰⁹ je výraz pro průvodčího vlaku, který kontroluje lístky, naopak „macchinista“ je česky strojvůdce.¹¹⁰ Správný je tedy překlad „controllore delle ferrovie“ (VV i AC).

¹⁰⁹ *Internetová jazyková příručka* [online] (2008–2021). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. Cit. 16. 7. 2021. Heslo: konduktér. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=kondukt%C3%A9r>

¹¹⁰ Macchinista. *Treccani Enciclopedia online: Sinonimi e Contrari* [online]. 2003 [cit. 2021-7-16]. Dostupné z: [https://www.treccani.it/vocabolario/macchinista_\(Sinonimi-e-Contrari\)](https://www.treccani.it/vocabolario/macchinista_(Sinonimi-e-Contrari))

Tabulka č. 15 Realie – Organizace, instituce a spolky

Překlad VV	Překlad PM	Překlad GD	Překlad AC	Originál
circolo	“Circolo Boemo”	circolo cittadino	Česká Beseda	Česká beseda
Giovane ceco	giovane céco	partito dei Giovani cechi	giovanececo	mladočech
circolo di beneficenza “Dobromil”	società di beneficenza “l’Amico del bene”	associazione benefica “L’amante del bene”	associazione benefica Dobromil	dobročinný spolek Dobromil
esploratori	giovani esploratori	gli scout	un boy scout	skauti

Krátce bych chtěl okomentovat několik překladů názvů českých společenských a politických organizací. K překladu názvu českého spolku „Česká beseda“ (O) přistupovali překladatelé různě. Překlad VV zvolil pouze obecný termín „circolo“ (VV) (česky „spolek“), čímž překlad ochudil. Překlad GD „Circolo cittadino“ (česky „občanský spolek“) (GD) považují opět za zbytečně neurčitý. O něco specifictější je překlad PM, který používá „Circolo boemo“ (PM) (česky „český spolek“). Za nejlepší variantu považují ponechání původního názvu jako v pojetí AC „Česká Beseda“ (AC), který bych ještě doplnil o vysvětlivku v poznámce pod čarou.

Za špatné řešení považují překlad neopatřený vysvětlivkou v případě překladu výrazu „mladočech“ (O). Jedná se označení člena české politické strany, která působila v rakousko-uherské monarchii. Překladatelé VV a PM tento výraz přeložili pouze jako „giovane ceco“ (VV i PM) (česky „mladý Čech“), aniž by text opatřili vysvětlivkou. Čtenář se tak může domnívat, že se jedná o „mladého Čecha“ a nikoliv příslušníka politické strany. Takto zavádějícímu překladu se vyhnula překladatelka AC překladem výrazu psaným „giovanececo“ (AC) a vysvětlivkou. Za nejlepší variantu považují buď opatřením výrazu vysvětlivkou v poznámce pod čarou v případě AC anebo řešením GD, který vložil slovo „partito“ (česky „politická strana“) před samotný název strany „partito dei Giovani cechi“ (GD).

Na závěr bych se chtěl vyjádřit k překladatelským řešením názvu spolku „dobročinný spolek Dobromil“ (O). V tomto případě považují za důležité přeložit i vlastní název spolku, protože výraz „Dobromil“ (česky „L’amante del bene“) v tomto případě považují za „mluvící jméno“, protože koresponduje s typem dobročinného spolku, a ještě více zdůrazňuje, že se jedná o spolek, který „miluje“ konání dobra Proto považují za jediný věrný překlad „associazione benefica “L’amante del bene” (GD). Překlady nechávající originální název spolku „Dobromil“ považují za nedostatečně vystihující výchozí text.

5.2.4 Nadávky

Při překladu nadávek není možné vždy nalézt přesný ekvivalent v cílovém jazyce. Při překladu těchto výrazů překladatelé mohou uplatnit své jazykové schopnosti a kreativitu. V této podkapitole se budu věnovat porovnání jednotlivých překladatelských řešení a posouzení toho, do jaké míry jsou adekvátní vůči výchozímu textu a zároveň funkční v cílovém jazyce.

Tabulka č. 16 Realie – Nadávky

Překlad VV	Překlad PM	Překlad GD	Překlad AC	Originál
puzzoni ceci	puzzoni ceci	fetentoni ceci	caproni boemi	čeští smrad'oši
farabutto	farabutto	gran bella canaglia	farabutto	pěknej lump
povero diavolo	bravo bestione	emerito citrullo	buona bestia	dobrý hovado
bruto	canaglia	ignobile citrullo	bestia ignobile	podlé hovado
sguattero	canaglia	villanzone	tanghero	votrapa
monello da strada	ragazzaccio di strada	cialtrone	cafone	rošťák
cialtrone	cafone	bifolco merdoso	stronzo	hajzlík
bestia	bruto	animale	bestia	dobytek
bue	bue	babbeo	coglione	vůl
mariolo	citrullo	manigoldo	gagliofo	holomek
monello	monello	teppista di strada	teppista	uličník
cane d'una troia	cane d'una troia	porco d'un cane	cane suino	svinský pes
pidocchio	bestiolina	cucciolo sudaticcio	sbarbatello affanato	upocený mláďe
volpone	buona lana	gran bel birichino	bel tipo	pěkný kvítko
masnada ungherese	marmaglia ungherese	marmaglia ungherese	canaglie ungheresi	maďarská sběř
chybí	nonno carognone	nonnetto carogna	vecchia canaglia	dědek prevítská
chybí	fessa di putanella	stupida di una bagascia	stupida mignotta	pitomá flundra

Na základě výrazů v tabulce lze konstatovat, že překladatelé při překladu vulgarismů nadávek používají ve většině případů metodu domestikace, tedy užití domácího italského ekvivalentu. Jak už bylo řečeno výše, není vždy možné tento ekvivalent nalézt. V tomto případě volí překladatelé například překlad pomocí slovního spojení, které opisuje danou nadávku, či používají různá opisná řešení. Dalším problémem častá dvojznačnost výrazu z výchozího textu. Překladatel se tedy musí rozhodnout pro jeden z těchto významů a najít pro něj odpovídající ekvivalent. Překlady takových výrazů se tedy v jednotlivých překladech liší.

Prvním výrazem, na který bych chtěl upozornit je překlad „čeští smrad'oši“ (O), který překlad AC překládá velmi zvláště jako „caproni boemi“ (AC) (česky „čeští kozlové“) a odkazuje

zde nejspíše na italské přísloví „puzza come caprone“ (česky „smrdí jako kozel“).¹¹¹ Tento překlad považuji za „originální“, ale možná až zbytečně složitý. Ostatní překladatelé překládají jednoduše doslovným překladem jako „puzzoni cechi“ (VV a PM). Překladatel GD použil „fetentoni cechi“ (GD) ve významu „zapáchající Češi“.

„Dobrý hovado“ (O) přeložil VV jako „povero diavolo“ (VV). Toto slovní spojení označuje člověka, který je chudý a navíc pronásledovaný osudem.¹¹² Tohoto výrazu, ale může být použito nejen ze soucitu, ale naopak může vyjadřovat také opovržení. Tedy zhruba stejně jako v češtině, když o někom řekneme „To je ale dobrý hovado“ v italštině můžeme tedy použít „Ma lui è un povero diavolo“. Význam originálu je tedy v tomto překladu zachován. Překlady PM a AC naopak překládají doslovně jako „bravo bestione“ (PM) a „buona bestia“ (AC). Překlad GD překládá „emerito citrullo“ (GD) tedy v překladu „emeritní hlupák“. Překlady PM, GD i AC překládají ve smyslu originálního výrazu „hovado“, které označuje „tupého“ či „hloupého“ člověka.

S obdobným výrazem se setkáváme i v následujícím příkladu „podlé hovado“ (O). Zde překladatelé VV a PM používají jednodušší překlad. „Bruto“ (VV) ve smyslu „zvíře“ označuje člověka, který se chová jako zvíře¹¹³. V překladu PM „canaglia“ (PM) odkazuje na zvíře, tento výraz je odvozen od italského „cane“ a označuje „zlého psa“. Přeneseně se tento výraz používá také pro zlého či podlého člověka, který se nechová, jak by měl.¹¹⁴ Překladatelé GD a AC se snaží o doslovný překlad. V případě GD „ignobile citrullo“ (GD) ve smyslu „hanebný pitomec“, v případě AC jako „bestia ignobile“ (AC). Tento překlad považuji za nejvěrnější originálu, ostatní překladatelé překládají víceméně v duchu originálu, tedy ve smyslu hloupého člověka, který se nechová tak jak by měl.

Při překladu české nadávky „vůl“ (O), označující „vykastrovaného býka“ či „hloupého člověka“¹¹⁵, se setkáváme s dvojím přístupem k překladu. Překlady VV a PM překládají italským ekvivalentem „bue“ (česky „vůl“) tedy pomocí výrazu označující „vykastrovaného býka“.¹¹⁶ Tento výraz ale označuje i v italštině přeneseně „hloupého člověka“, proto tento

¹¹¹ Caprone. *Treccani Enciclopedia online* [online]. [cit. 2021-7-23]. Dostupné z: <https://www.treccani.it/vocabolario/caprone/>

¹¹² Povero diavolo. *Dizionario Internazionale* [online]. [cit. 2021-7-23]. Dostupné z: <https://dizionario.internazionale.it/parola/povero-diavolo>

¹¹³ LARAIA, Vincenzo. Bruto. *Treccani Enciclopedia online: Enciclopedia Dantesca* [online]. 1970 [cit. 2021-7-23]. Dostupné z: https://www.treccani.it/enciclopedia/bruto_%28Enciclopedia-Dantesca%29/

¹¹⁴ Canaglia. *Treccani Enciclopedia online* [online]. [cit. 2021-7-23]. Dostupné z: <https://www.treccani.it/vocabolario/canaglia>.

¹¹⁵ *Internetová jazyková příručka* [online] (2008–2021). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [cit. 2021-7-23]. Heslo: vůl. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=v%C5%AF1>

¹¹⁶ Bue. *Treccani Enciclopedia online* [online]. [cit. 2021-7-23]. Dostupné z: <https://www.treccani.it/vocabolario/bue>

překlad považuji za plně funkční italský ekvivalent. Překlady GD a AC překládají ve druhém významu tohoto výrazu jako „babbeo“ (GD) či „coglione“ (AC) tedy ve významu „hlupák“.

Za chybný překlad považuji pokus překladatelky AC o doslovný překlad nadávky „svinský pes“ (O) jako „cane suino“ (AC), jelikož tento výraz v italštině neexistuje a působí na italského čtenáře velmi podivně, jelikož přídavné jméno „suino“ označuje v italštině „vepřové“ a používá se tedy ve spojení „carne suino“ (česky „vepřové maso“). V češtině nadávka „svinský pes“, označuje psa, nebo přeneseně i člověka, který se nechová, jak by měl a „dělá problémy“. Za ideální překlad považuji „porco d'un cane“ (GD) v podání GD, který považuji za výstižný italský ekvivalent, který se ale v italštině moc nepoužívá.

Poslední výraz, kterému bych se chtěl více věnovat, je „pěkný kvítko“ (O) ve významu nezbeda, nezvedené nebo nevychované dítě.¹¹⁷ Překlad GD překládá jako „un bel biricchino“ (GD), tedy věrně duchu originálu (česky „pěkněj nezbeda“). Překlad AC používá ironické slovní spojení „bel tipo“ ve významu originálu „pěkný kvítko“ (O). Naopak překlad VV překládá jako „volpone“ (česky „lišák“), což je však označení osoby vychytralé či „prohnané“. Tento překlad považuji za odchýlení od originálu. Překlad PM překládá jako „buona lana“ (PM).¹¹⁸ Toto slovní spojení přeneseně označuje darebáka či uličníka, tedy chlapce, který toho má mnoho na svědomí (způsobil mnoho problémů), jedná se o správný překlad v „duchu“ originálu.

Závěrem lze uvést, že překladatelé při překladu vulgarismů používají metodu domestikace. Dva starší překlady překládají spíše volně, ale v duchu originálu. Občas se v nich vyskytují výrazy pro italského čtenáře těžko srozumitelné. Naopak oba novější překlady se snaží o „přesný“, často „doslovný“, překlad nejlépe vystihující význam výrazu z výchozího textu, nicméně i v tomto případě občas vznikají výrazy, které sice odpovídají výchozímu textu, které ale nejsou funkční v cílové kultuře, protože se jedná o výrazy či slovní spojení v italštině neexistující.

¹¹⁷ *Internetová jazyková příručka* [online] (2008–2021). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [cit. 2021-7-23]. Heslo: kvítko. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=kv%C3%ADtko>

¹¹⁸ Buonalana. *Treccani Enciclopedia online* [online]. [cit. 2021-7-23]. Dostupné z: <https://www.treccani.it/vocabolario/buonalana/>

5.3. Zastaralé výrazy a cizí slova

V poslední části lexikální analýzy bych chtěl rozebrat ještě jednu kategorii, a to překlad zastaralých výrazů a cizích slov. Jelikož se jedná o literární dílo napsané na začátku 20. let 20. století, nachází se zde celá řada zastaralých výrazů, s kterými se musí překladatel nějak vyrovnat. Ponecháním zastaralých výrazů v překladech je možné navodit atmosféru doby, ve které toto dílo vznikalo a v níž se i odehrává. Dávají nám tedy najevo, že je nejedná o současné dílo, ale že bylo napsáno dříve, v tomto případě za první republiky. Zastaralé výrazy nám tedy často zprostředkovávají to, co Jiří Levý nazývá prvky, které jsou schopny být nositeli významu „národní a dobové specifičnosti“, a je tedy nutné je v překladu zachovat. Jelikož se ale jedná o výrazy často velmi specifické, kterým by italský čtenář v originálním znění nebyl schopen porozumět. Je tedy nezbytné najít odpovídající italský ekvivalent, který zachová požadavek historismu v cílovém jazyce.

Ač se jedná, o česky psaný román vyskytuje se v něm celá řada cizích slov, a to zejména germanismy, hojně přejímané do hovorové češtiny a obecné mluvy po celou dobu, kdy české země byly součástí rakousko-uherské monarchie. Kromě germanismů se v originálním textu, vyskytují i další cizí slova, převážně rusismy, a v menší slova pocházející z maďarštiny, polštiny, angličtiny či francouzštiny. Při překladu cizích slov má překladatel dvě možnosti buď tato slova zachovat a příp. je opatřit vysvětlující poznámkou pod čarou, nebo použít metodu domestikace a najít odpovídající výraz v domácí kultuře a cílovém jazyce.

Tabulka č. 17 Zastaralé výrazy

Překlad VV	Překlad PM	Překlad GD	Překlad AC	Originál
il taserino da poliziotto con l'aquila a due teste	aquiletta	il distintivo con l'aquilotto	l'aquilotto del distintivo	orlíček
pagliericcio	pancaccio	branda	branda	kavalec
pagliericcio	materasso	pagliericcio	pagliericcio	slamník
torre a morir di fame	torre della fame	torre della fame	cella della morte	lidomorna
cellulare detto il "Verde Antonio"	carrozzone verde	carrozzone dipinto di verde detto familiarmente il "Verde Antonio"	carro cellulare	zelený anton
tram	tranvai	tranvai	tram	elektrika
fucili	armi	carabine	fucili	ručnice
l'accademia	l'accademia militare	l'accademia militare	la scuola ufficiali	kadetka
gas del fornello	gas	gas da illuminazione	gas illuminante	svítiplyn
chybí	reparto dei pazzi	reparto matti	manicomio	magorka

Na několika konkrétních příkladech bych zde chtěl demonstrovat výše zmíněné přístupy. Výraz „orlíček“ (O), označuje odznak rakouské tajné policie, skrytý pod klopou límce saka, na kterém byla rakouská dvouhlavá orlice. Slangově byl tento odznak označován jako „orlíček“, hanlivě pak jako „slepice“.¹¹⁹ Překladaelé GD a AC použili doslovný italský ekvivalent „aquilotto“, ale pro lepší pochopení jej doplnili ještě výrazem „distintivo“ (česky „odznak“) např. „l’aquilotto del distintivo“ (AC). Překladatel VV použil opisného překladu „il tesserino da poliziotto con l’aquila a due teste“ (česky „policejní průkaz s dvouhlavým orlem“) (VV), tento překlad považuji za funkční, ale příliš dlouhý. Překladaelé PM správně přeložili jako „aquileta“ (PM) (česky „orlíček“) a tento překlad opatřil poznámkou pod čarou.

Různá překladatelská řešení můžeme nalézt u překladu českého výrazu „kavalec“, který označuje vojenské lůžko. Tento český výraz pochází z italského „tavolaccio“¹²⁰ (od „tavola“, česky „stůl“). Jedná se o zastaralý italský výraz, označující lůžko, vyrobené z dřevěné desky, které sloužilo jako místo pro spaní vojákům příp. vězňům. V překladech GD a AC je použito výrazu „branda“ (GD i AC), označující rozkládací lůžko nebo lehátko. V tomto případě se podle mého názoru zbytečně vytrácí zastaralost výchozího Haškova výrazu, jinak se ale jedná o víceméně správný překlad. Překlad PM užívá „pancaccio“ (PM), jedná se o synonymum s výše zmíněním „tavolaccio“, tedy o „dřevěné vojenské lůžko“ v češtině odpovídající výrazu „prycha“ (dřevěná vězeňská postel). Proto i v tomto případě se jedná o přijatelný překlad. Chybný je překlad VV - „pagliericcio“ (VV) (česky „slamník“), označující dříve používaný typ matrace plněné slámou, který se dával na lůžko. Za nejlepší řešení považuji užití výše zmíněného zastaralého výrazu „tavolaccio“.

Výraz „slamník“ (O) všichni překladaelé překládají s použitím italského ekvivalentu „pagliericcio“ (VV, GD i AC), až na překladatele PM, který překládá jako „materasso“ (PM) (česky „matrace“). Tento překlad považuji za „neadekvátní“ vůči originálu, jelikož se jedná pouze o obecný výraz ochuzený o dobový kontext.

Zajímavá překladatelská řešení se objevila v případě dalšího zastaralého výrazu, kterým je „zelený anton“ (O). Přesný původ tohoto slovního spojení je neznámý, jedna z teorií hovoří o tom, že se jednalo o vězeňský vůz, který byl natřen na zeleno, proto „zelený“ a „anton“ zřejmě podle berlínského vězení, které se nacházelo v Antonstrasse v bývalém klášteře

¹¹⁹ ŠERÁK, Jaroslav. Orlíček. *Virtuální muzeum Jaroslava Haška & Josefa Švejka* [online]. [cit. 2021-7-18]. Dostupné z: https://www.svejkmuseum.cz/new/slovník/r_orlicek.htm

¹²⁰ ŠERÁK, Jaroslav. Kavalec. *Virtuální muzeum Jaroslava Haška & Josefa Švejka* [online]. [cit. 2021-7-18]. Dostupné z: https://www.svejkmuseum.cz/new/slovník/r_kavalec.htm

sv. Antonína.¹²¹ Tento výraz se zachoval zčásti i v dnešním jazyce a spojení „policejní anton“ je v mluvě zcela běžné. Jelikož takové slovní spojení v italštině neexistuje, jsou překladatelé nuceni buď překlad ochudit o tento speciální výraz a přeložit jej pouze jako „policejní vůz“ nebo zvolit překlad opatřený poznámkou pod čarou jako překladatelka AC, která jej přeložila jako „carro cellulare“ (AC) (česky „vězeňský vůz“) a opatřila poznámkou, že se jedná o tzv. „zelený anton“ (italsky „l'anton verde“) s vysvětlením původu tohoto názvu podle teorie uvedené výše. Překladatelé VV a GD zvolili opisný překlad – „cellulare detto il Verde Antonio“ (VV) a „carrozone dipinto di verde detto familiarmente il Verde Antonio“ (GD). Za nedostatečný považují překlad PM, který překládá pouze jako „carrozone verde“ (česky „zelený policejní vůz“) a vytrácí se zde celá etymologie „antonu“.

Za zdařilý považují překlad českého výrazu „elektrika“ (O), kterým se dříve hovorově označovala tramvaj. V překladu PM a GD je tedy použita „tranvai“ (PM a GD), výraz, který se v italštině dříve používal. Spolu s „tramvai“ se jedná o příklady postupné adaptace anglického slova „tramway“ do italštiny.¹²² Jedná se tedy o zachování historismu v cílovém jazyce. V současnosti byly tyto výrazy nahrazeny dnes běžně v italštině užívanou zkratkou „tram“, kterou používají i překlady VV a AC. Samozřejmě i v tomto případě se jedná o správný překlad, jen se zde vytrácí zastaralost originálního výrazu.

Za funkční považují překlad VV „gas del fornello“ (VV) (česky „plyn ze sporáku“) jako překlad českého výrazu „svítiplyn“ (O), označující směs metanu, vodíku, oxidu uhelnatého a dalších plynů, který byl používán v 19. a první polovině 20. století nejen v pouličních lampách, ale i v domácnostech k vaření. Překlad PM „gas“ (PM) považují za nedostačující. Za adekvátní tedy považují pouze překlady GD a AC, tedy „gas da illuminazione“ (GD) (česky „plyn k osvětlení“) a stoprocentní ekvivalent „gas illuminante“ (AC).

¹²¹ ŠERÁK, Jaroslav. Zelený Anton. *Virtuální muzeum Jaroslava Haška & Josefa Švejka* [online]. [cit. 2021-7-18]. Dostupné z: https://www.svejkmuseum.cz/new/slovník/r_zeleny_anton.htm.

¹²² Tranvai. *Treccani Enciclopedia online* [online]. 2003 [cit. 2021-7-19]. Dostupné z: <https://www.treccani.it/vocabolario/tranvai/>

Tabulka č. 18 Cizí slova

Překlad VV	Překlad PM	Překlad GD	Překlad AC	Originál
revolver	rivoltella	rivoltella	revolver	revolver
browning	browning	browning	browning	brovnink
trapsarente vestaglia	vestaglia trasparente	négligé	matinée	průzračné matiné
vynecháno	fucile mannlicher	moschetto Mannlicher	Mannlicher	manlicherovka
regolamento di servizio	regolamento di servizio	Dienstreglement	Dienstreglement	dienstreglamá
gabinetto	ritirata	ritirata	WC	klozet
chybí	berretto alla russa	cappello militare russo	cappello russo	ruská furážka
czarda	czardas	czarda	csárdás	čardáš
gli piacevo molto giocare	fare pokerino	giocare a “colore”	giocare a Färbel	hrával ferbla
Tabacco	pacchetto di sigarette	un pacchetto di Drama	Drama	dramky
divisa	uniforme	uniforme	uniforme	mundúr
fucili	armi	moschetti	schiodpi	kvéry
camerata	sala	camerata	camerata	cimra
partita	partita a “sessantasei	partita di “sessantasei”	partita a Schnops	partie šnopsa
fortezza	presidio	guarnigione	guarnigione	garnizón
lo metteremo ai ferri	segregazione cellulare	celle di rigore	isolamento	ajnclick

Z této tabulky opět vyplývá, že ve dvou starších překladech je využita převážně metoda domestikace, tedy využití domácího ekvivalentu nebo opisný překlad. Zastaralý francouzský výraz pro ženský ranní úbor „matinée“ je překládán jako „transparente vestaglia“ (VV i PM) česky „průhledná košilka“; místo německé hazardní karetní hry „Färbeln“ (hra podobná pokeru)¹²³, je originální fráze „hrával ferbla“ (O), přeložena jako „gli piacevo molto giocare“ (VV) (česky „moc rád hrával“) či „fare pokerino“ (tj. hrát poker v menším počtu či rodinném kruhu), a v případě „dienstreglamá“ (O) (německy „Dienstreglement“, česky „služební řád“), který je přeložen pomocí italského ekvivalentu jako „regolamento di servizio“ (VV i PM).

V obou starších překladech je také cizí výraz často vynechán. Například „dramky“ (O) (nejlevnější cigarety zn. Drama), které překládá VV jednoduše jako „tabacco“ (VV) (česky „tabák“) a PM jako „pacchetto di sigarette“ (PM) (česky „balíček cigaret“). Karetní hru v originálu uvedenou jako „partie šnopsa“ (O) (populární karetní hra, německy „Schnapsen“), přeložil VV pouze jako „partita“ (česky „partička“ či „partie“).

Překlad GD působí polovičatě, některé výrazy jsou nahrazeny domácími ekvivalenty, jiné jsou ponechány v originálním znění. „Giocare a colore“ (GD) (česky „hrát na barvu“) je překladem výše zmíněného „ferbla“ a „partie šnopsa“ (O) (karetní hra přezdívaná také jako

¹²³ *Internetová jazyková příručka* [online] (2008–2021). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [cit. 2021-7-23]. Heslo: ferbl. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=ferbl>.

„šestašedesátka“) je přeložena jako „partita sessentasei“ (GD) (česky „partička šestašedesátky“) a odkazuje tak na alternativní název této karetní hry. Jinde naopak nechává GD originální Haškovy výrazy - výše zmíněné „dramky“ překládá jako „un pacchetto di Drama“ (GD) (česky balíček Dramek) či Dienstreglement (GD) (česky „služební řád“), který je opatřen vysvětlující poznámkou pod čarou.

Nejnovější překlad AC až na výjimky většinou ponechává původní výrazy z výchozího textu, které opatřuje vysvětlivkami a aplikuje tedy metodu foreignizace. Jedinou větší odchylkou je překlad výrazu „klozet“ (O) (anglicky „closet“), označující záchod se splachovacím zařízením¹²⁴, který je zde přeložen jako „WC“ (AC) (anglická zkratka „water closet“, česky „splachovací záchod“). Tento překlad nepovažuji za vhodný, protože v Haškově době se tato zkratka v češtině nepoužívala.

¹²⁴ *Internetová jazyková příručka* [online] (2008–2021). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [cit. 2021-7-2]. Heslo: closet. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=klozet>

6. Frazeologická analýza

V této kapitole se budu zabývat překladem „frazémů“. Jedná se o ustálená slovní spojení či jiné jednotky, u kterých nelze odvodit význam z jednotlivých slov, ale pouze z jejich celku, tedy podle toho, co dohromady vyjadřují. Jedná se tedy o slovní spojení, která se vyskytují pouze v jediném konkrétním významu, a která by v jiném kontextu nefungovala.

Jiří Levý se k překladu frazémů vyjadřuje takto: „Kde slovo nemá význam samo o sobě, nýbrž jen jako součást celku, překládá se celek bez ohledu na významy jednotlivých slov. Jako lexikální jednotka se překládají ustálené fráze, idiomy a většina lidových rčení a přísloví.“¹²⁵

Převod „slovních spojení“ čili „frazémů“ z výchozího do cílového jazyka bývá nejčastěji proveden adaptační metodou. Tedy náhradou slovního spojení z výchozího textu za slovní spojení v cílovém textu. Jedná se tedy o již dříve zmíněný překlad „myšlenky za myšlenku“. K užití adaptačního překladu vede překladatele hlavně fakt, že ve většině případů konkrétní „frazém“ výchozího textu nemá v cílovém jazyce odpovídající ekvivalent. Překladatel je v takovém případě nucen nalézt v cílovém jazyce alespoň podobný „frazém“ nebo použít odlišný „frazém“ avšak v duchu originálu.

V této kapitole provedu analýzu příkladů „frazému“, které se vyskytují v jednotlivých italských překladech Haškova románu. Jedná se o překlady přirovnání, ustálených rčení a přísloví. Tyto příklady doplním komentářem, případně vlastním návrhem překladatelského řešení.

¹²⁵ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012. s. 118.

6.1 Přirovnání

Přirovnáními Haškův román přímo překypuje. Použitá přirovnání jsou nejrůznějšího druhu a složitosti, od nejjednodušších jako např. „usnul jako špalek“ přes složitější jako např. „čumí na vás jako tele na nový vrata“ či autorem vymyšlená jako např. „byl vytažen z drožky jako vařený plž z ulity“.

L'arciduca era ridotto **come uno scolabrodo** (VV)

L'arciduca è rimasto bucato **come un crivello** (PM)

Signor arciduca era ridotto **a un colabrodo**. (GD)

L'arciduca era **un colabrodo**. (AC)

Pan arcivévoda byl **jak řešeto**. (O)

V případě, že existuje podobný typ přirovnání ve výchozím textu i v cílovém jazyce není obtížné najít překladatelské řešení, jak je patrné z výše uvedených překladů. České přirovnání „být jak řešeto“ („řešeto“ je zastaralý výraz pro síto, kterým se prosévalo obilí) označuje přeneseně, že někdo byl „děravý“ jak „řešeto“, je v italských překladech použito ve stejném významu, liší se pouze lehce provedení tohoto převodu. Překlad GD používá jeho originální italskou verzi „era ridotto a un colabrodo“ (GD). Nejedná se o přirovnání, ale o „slovní spojení“ označující že někdo „byl děravý jak řešeto“. Italské slovo „colabrodo“ označuje „cedník“, pomocí kterého se „cedil vývar“. Zkrácenou variantu používá i překlad AC jako „era un colabrodo“ (AC) (česky „byl řešeto“). Překlady VV a PM zachovávají v překladu přirovnání, liší se pouze výraz pro „cedník“ či „síto“. Překladatel VV použil regionální variantu pro cedník „scolabrodo“ (VV) z původního „colabrodo“. Překladatelé PM přeložili doslovně jako „è rimasto bucato come un crivello“ (PM) (česky „byl děravý jak řešeto“). „Crivello“ označuje „hrubé síto“ je zde tedy užito ekvivalentu originálního „řešeta“. Všechny překlady tedy považuji za „věrné“ originálu a funkční v cílové kultuře.

Siamo pestati **come il baccalà**. (VV)

Ci trebbiano **come grano**. (PM)

Siamo battuti **come la segale**. (GD)

Ci battono dappertutto **come la segale** (AC)

Jsme bití **jako žito**. (O)

Při překladu českého přirovnání „bití jako žito“ (O), překladatelé GD a AC používají doslovný překlad „battuti come la segale“ (česky „bití jako žito“). V duchu originálu přeložil

PM jako „ci trebbiano come grano“ (PM) (česky „jsme bití jako zrno“). Překladatel VV použil velmi originální způsob domestikace „siamo pestati come il baccalà“ (VV) (česky „jsme drceni jako sušená treska“) odkazující na přípravu typického benátského pokrmu „baccalà mantecato“. Jedná se o rybí salát, který se tradičně připravoval z drcené sušené tresky.

Simulava di essere sordo **come una campana**. (VV)

Simulava d'esser **sordo come un macigno**. (PM)

Simulava di essere **sordo come una campana** (GD)

Simulava di essere **sordo come una campana** (AC)

Simuluje, že je **hluchý jako pařez**. (O)

V případě překladu českého přirovnání „hluchý jako pařez“ (O), překlady VV, GD i AC používají pro překlad domácí italský ekvivalent „essere sordo come una campana“ (VV, GD i AC) (česky „být hluchý jako zvon“). V tomto případě se jedná o přirovnání založené na skutečnosti, že člověk, který byl zblízka vystaven „odbíjení zvonu“ z toho mohl ohluchnout.¹²⁶ Tento překlad tedy považuji za dobrý příklad domestikace. Překladatelé PM použili „esser sordo come un macigno“ (PM) (česky „být hluchý jako balvan“), toto přirovnání se ale v Itálii nepoužívá. Možná jde o pokus o doslovný překlad, ale ani v češtině se takové přirovnání nepoužívá. V češtině existují pouze varianty hluchý jako poleno, pařez či tetřev. Tento překlad tedy považuji za chybný, jelikož není v cílové kultuře zcela funkční.

Fu alzato letteralmente di peso dalla carrozza **come un sacco di patate**. (VV)

Dovettero estrarlo dalla carrozza letteralmente **come una ostrica dal guscio**. (PM)

Fu estratto dal fiacre nel vero senso della parola, così **come una lumaca lessa viene tirata fuori dal suo guscio**. (GD)

Fu letteralmente estratto dalla vettura **come una lumaca lessa dal guscio**. (AC)

Byl v pravém slova smyslu vytažen z drožky **jako vařený plž z ulity**. (O)

V tomto případě se jedná o Haškovo vlastní přirovnání, založené na skutečnosti, že vařený plž se dá z ulity velmi lehce vytáhnout a poté zkonzumovat. Ve výchozím textu toto přirovnání znamená, že dotyčný byl vytažen z drožky „velmi snadno“, bez použití velké námahy. Jelikož se jedná o vymyšlené přirovnání, tak samozřejmě nemá italský ekvivalent. Překladatelé GD

¹²⁶ Perché si dice “sordo come una campana.” *PERCHÉ SI DICE* [online]. 1.6.2013 [cit. 2021-7-25]. Dostupné z: <https://www.perchesidice.it/perche-si-dice-sordo-come-una-campana/>

a AC přeložili doslovně „jako vařený šnek z ulity“. Překladatelé PM použili adaptační překlad „come una ostrica dal guscio“ (PM) (česky „jako ústřice z lastury“). Pokud tím překladatelé mínili snadný způsob, jímž lze ústřici z lastury „vysrknout“, jedná se o funkční adaptaci. Překladatel VV přeložil rovněž adaptačně jako „come un sacco di patate“ (VV) (česky „jako pytel brambor“). V tomto případě je obtížné překladatelův záměr pochopit, což svědčí o chybném překladu. Překladatel VV patrně nepochopil správně originální význam úsloví „jako pytel brambor“, které označuje pasivní těžkou hmoty, což neodpovídá originálnímu významu snadné manipulace, s níž byl dotyčný vytažen z drožky.

... passeggiare attorno a voi **come fa la gatta attorno alla zuppa calda**. (VV)

... girare intorno a voi **come un gatto intorno un bel piatto fumante di patate**. (PM)

... venirle appresso **come una gatta va appresso al lardo**. (GD)

... zampettare intorno a lei **come un gatto intorno alla pappa che scotta**. (AC)

... chodit kolem vás **jako kočka kolem horký kaše**. (O)

Přirovnání „chodit jako kočka kolem horké kaše“ (O) vyjadřuje opatrné, vyhýbavé jednání. Toto české přirovnání nemá italský ekvivalent, překladatelé VV, PM a AC proto použili doslovný překlad, tedy „kočka, která chodí okolo nějakého kouřícího/horkého pokrmu. Překlady se liší pouze ve druhu tohoto pokrmu. Překladatel VV použil „zuppa calda“ (VV) (česky „horká polévka“), překladatelé PM „un bel piatto fumante di patate“ (PM) (česky „pěkný kouřící pokrm z brambor“) a překladatelka AC „pappa che scotta“ (AC) (česky „vroucí kaše“). Všichni zachovali význam originálu „kočky, která se vyhýbá teplému pokrmu, ačkoliv o funkčnosti takového překladu se dá pochybovat, protože italský čtenář také přirovnání nezná. Překladatel GD přeložil adaptačně jako „come una gatta va appresso al lardo“ (GD) (česky „jako kočka, která jde za slaninou“), což je významový posun vůči originálu, protože kočka je slaninou přitahována a spíše se pohybuje rychle než opatrně. Tento překlad považuji za chybný.

Attaccò **una tremenda sinfonia**. (VV)

S'addormentò **come un ghio**. (PM)

Addormentandosi immediatamente **come un ciocco**. (GD)

Si addormentò **come un sasso**. (AC)

Usnul **jako špalek**. (O)

V případě přirovnání „usnul jako špalek“ (O) (ve významu „usnul velmi tvrdě“) se opět můžeme setkat s různými překladatelskými řešeními. Překladatel VV použil slovní spojení „attaccò una tremenda sinfonia“ (VV) (česky „spustil hroznou symfonii“), tedy ve smyslu, že „začal hrozně chrápat“. S tím, že chrápající člověk spí tvrdě, se dá souhlasit, nicméně o zcela věrný překlad se nejedná, v originálu se o chrápání nemluví. Překladatelé PM přeložili jako „s’addormentò come ghiro“ (PM) (česky „usnul jako plh“). V italštině se toto přirovnání používá velmi často (plh v noci loví a ve dne spí dlouho a velmi tvrdě), proto tento překlad považuji za „adekvátní originálu“ a „funkční“ v cílovém jazyce. Překladatel GD použil doslovný překlad „addormentandosi come un ciocco“ (GD), což je varianta k italskému ekvivalentu „dormire come un ciocco“ (česky „spát jako špalek“).¹²⁷ Tento překlad je věrný a funkční. Překladatelka AC použila jiné adekvátní italské přirovnání „si addormentò come un sasso“ (česky „usnul jako kámen“). I tento překlad považuji za funkční.

Le gambe **come colonne**. (VV)

Le gambe gonfie **come salsicciotti**. (PM)

Le gambe **come due brocche**. (GD)

I piedi gonfi **come barili**. (AC)

Nohy **jako konve**. (O)

Přirovnání „nohy jako konve“ (O) označuje „oteklé nohy“, ve významu „plné“, „nateklé“ jako „konve plné vody“. Překladatelé se soustředili na vizuální stránku a pro zachování ducha originálu při překladu použili jako přirovnání tlusté a protáhlé předměty - konkrétně „come colonne“ (VV) (česky „jako sloupy“), „come salsicciotti“ (PM) (česky „jako klobásy“), „come due brocche“ (GD) (česky „jako dva džbány“) či „come barili“ (AC) (česky „jako sudy“). Všechny překlady s výjimkou PM považuji za věrné a funkční, přirovnání oteklých nohou ke klobásám za příliš věrné ani funkční nepovažuji. „Klobása“ podle mého názoru evokuje spíše představu prodloužené délky a „masitosti“ než „vodnatelnosti“.

Vi guarda **con un’espressione taurina**. (VV)

Vi si metteva a guardare **come un vitellino spaesato**. (PM)

Vi fissa tutto imbambolato, **come un vitellino che si trova davanti un cancello nuovo**. (GD)

Ti guarda in faccia **come si guarda un asino che vola**. (AC)

Čumí na vás **jako tele na nový vrata**. (O)

¹²⁷ Ciocco. *Treccani Enciclopedia online* [online]. [cit. 2021-7-28].
Dostupné z: <https://www.treccani.it/vocabolario/ciocco/>

Velmi specifické české přirovnání „čumí jako tele na nový vrata“ (O) označuje člověka, který se tváří „udiveně“, „přihloupě“ či „nechápatě“, neví, jak zareagovat v nějaké situaci a „vyjeveně kouká“. Tele zírá na nová vrata vyjeveně, protože je to pro něj nová situace, která ho překvapila. Toto přísloví nemá italský ekvivalent, a proto překladatelé použili různá řešení. Překladatel VV přeložil jako „vi guarda con un'espressione taurina“ (VV) (česky „dívá se na vás s výrazem býka“). Tuto adaptaci považuji za nesprávnou, protože čtenáři se při představě „výrazu býka“ spíše vybaví situace nebezpečná (býk je zvíře velké, silné a ne právě neklidnější), než překvapený a vylekaný výraz neškodného telete. Překladatelé PM použili opisný překlad „guardare come un vitellino spaesato“ (PM) (česky „dívat se jako zmatené tele“), který vystihuje ducha originálu. Překladatel GD přeložil prakticky doslovně jako „come un vitellino che si trova davanti un cancello nuovo“ (GD) (česky „jako tele, které se nachází před novými vraty“). O funkčnosti takového překladu v italském prostředí můžeme spekulovat. Překladatelka AC použila přirovnání „come si guarda un asino che vola“ (AC) (česky „jako se dívá na osla, který lítá“), které vystihuje význam originálu, protože pohled na „osla, který lítá“ vzbudí pravděpodobně údiv, při němž se na obličejí objeví i nechápatý pohled.

Tremi **come una canna!** (VV)

Tremi **come una foglia.** (PM)

Tremi **come una foglia.** (GD)

Tremi **come una betulla.** (AC)

Třeseš se **jako osika.** (O)

České přirovnání „třeseš se jako osika“ (O) má v italštině domácí ekvivalent, který je použit v překladech PM a GD, tedy „tremi come una foglia“ (PM a GD) (česky „třeseš se jako list“). Překladatel VV použil „tremi come una canna“ (VV) (česky „třeseš se jako rákos“) a překlad AC „tremi jako betulla“ (AC) (česky „třeseš se jako bříza“). V případě překladu VV je v přirovnání použito rákosu, který se ve větru také třese. Překladatelka AC v přirovnání použila břízu, patrně proto, že rovněž třese ve větru listy a větvemi. Podle tohoto typického „třesení listy“, a to často i téměř v bezvětří, byl ve starším botanickém názvosloví pojmenován i jeden konkrétní zástupce rodu „Betula tremula“. Všechny překlady považuji za překlady „adekvátní“ originálu a funkční v cílovém textu.

6.2 Ustálená rčení

... dimostra chiaramente **che avete tutte le rotelle a posto!** (VV)

... prova a sufficienza **che voi siete nel pieno possesso di tutte e cinque le facoltà.** (PM)

... commesso conferma **che le sue rotelle sono tutte quante a posto** (GD)

... dimostra **che lei non è affatto fuori di testa.** (AC)

... svědčí, **že máte všech pět pohromadě.** (O)

Rčení „mít všech pět pohromadě“ znamená mít v pořádku „všech pět smyslů“ tedy zrak, čich, sluch, hmat a chuť. Překladaelé VV a GD přeložili za pomoci domestikace jako „avere tutte le rotelle a posto“ (česky „mít všechna kolečka na místě“). Překladaelé PM použili opisný překlad „siete nel pieno possesso di tutte e cinque le facoltà“ (PM) (česky „máte všech pět smyslů“), který je věrný originálu. Překladaelka AC upravila domácí ekvivalent přidáním záporu na „che lei non è affatto fuori di testa“ (česky „není vůbec blázen“) a zachovala tak alespoň smysl originálu.

Chi risparmia la sferza odia il figlio suo, ma chi lo ama, di quando in quando lo punisce. (PM)

Chi risparmia il bastone odia il proprio figlio, chi invece lo ama lo corregge in tempo. (GD)

Chi risparmia la frusta, odia il proprio figliolo; mentre chi lo ama, lo castiga a tempo debito. (AC)

Kdo šetří metly, nenávidí syna svého; ale kdo ho miluje, včas jej tresce. (O)

Výše uvedená rčení pochází z bible a je proto používáno i v italštině. Překlady se liší pouze překladem nástroje, který je použit k potrestání. Bud' je použita „frusta“ (AC) či „sferza“ (PM) (česky v obou případech „bič“) nebo „bastone“ (GD) (česky „hůl“). To je dáno tím, že i v případě bible existuje více možných překladů. Překladael VV tento text originálu v překladu vynechal.

Non sbuffi, sennò **lo faccio mettere dentro!** (VV)

Smettila di muggire, se no **ti fo segregare finché non sarai tutto nero.** (PM)

Smettila di tossire che sennò **ti faccio sbattere in cella fino a che non marcisci.** (GD)

Non tossicchiare o **ti faccio rinchiudere e poi butto la chiave.** (AC)

Nekuckej, nebo **tě dám zavřít, až budeš černejší.** (O)

Rčení „dám tě zavřít, až budeš černejší“ znamená výhrůžku, že dotyčný bude uvězněn na velmi dlouhou dobu. Překladatelé PM použil doslovný překlad „ti fo segregare finché non sarai tutto nero“ (PM) (česky „nechám tě zavřít, dokud nebudeš celej černejší“). Překladatel GD přeložil jako „ti faccio sbattere in cella fino a che non marcisci“ (GD) (česky „nechám tě zavřít, dokud neshniješ“), jedná se o adaptační překlad ve smyslu originálu, tedy „zavřít na dlouhou dobu“. Překladatelka AC přeložila jako „ti faccio rinchiudere e poi butto la chiave“ (AC) (česky „nechám tě zavřít a zahodím klíč“), tedy spíše ve významu „navždy“. V tomto případě se jedná o mírnou odchylku od originálu. Překladatel VV přeložil pouze částečně jako „lo faccio mettere dentro“ (VV) ve významu „incarcerare“ (česky „nechám tě zavřít“). Za nejlepší překladatelské řešení považuji překlad AC.

6.3 Přísloví

Siete due lazzaroni, **tale il padrone, tale il servo!** (VV)

Siete due canaglie messe insieme: **tale il padrone e tale il servitore!** (PM)

Siete tutti due delle gran canaglie: **Dio prima li fa e poi li accoppia.** (GD)

Siete due mascazzoni, **tale abate tali monaci.** (AC)

Lumpové jste oba; **jaký pán, taký kmán.** (O)

České přísloví „jaký pán, takový kmán“ (O) („kmán“ je zastaralé označení pro prostého člověka v podřízeném postavení) vyjadřuje skutečnost, že jak se chová pán, tak se chová i jeho sluha. Toto přísloví má v češtině několik variant jako „jaký otec, takový syn“ či „jaký pán, takový sluha“. Překladatelé VV a PM přeložili doslovně „jaký pán, takový sluha“ např. „tale il padrone, tale il servo!“ (VV). Překladatelka AC přeložila italským ekvivalentem „tale abate, tali monaci“ (AC) (česky „jaký opat, taková mniši“) tedy v duchu originálu. Překladatel GD použil „Dio prima li fa e poi li accoppia“ (česky „bůh je stvořil a bůh je spojil“). Toto přirovnání vyjadřuje skutečnost, že lidé s podobnými vlastnostmi jsou k sobě přitahováni a skončí často jako pár. Zde se podle mého názoru opět jedná o významový posun vůči originálu, použité italské přísloví považuji spíše za ekvivalent českého „vrána k vráně sedá, rovný rovného si hledá“. Za funkční ekvivalent a nejlepší překladatelské řešení v tomto případě považuji překlad AC.

Più teste sono più cervello c'è. (VV)

Più sono le persone, più è il giudizio. (PM)

Più teste insieme ragionano sempre meglio di una soltanto. (GD)

Più numerose sono le teste, migliore è il consiglio. (AC)

Víc lidí má víc rozumu (O)

Překladatel VV přeložil téměř doslovně jako „Più teste sono più cervello c'è.” (VV) (česky „čím víc je hlav, tím víc je rozumu”). Překladatelé PM přeložili rovněž doslovně „Più sono le persone, più è il giudizio” (česky „víc lidí je, více je rozumu”). Překladatel GD použil opisný překlad „Più teste insieme ragionano sempre meglio di una soltanto” (GD) (česky „víc hlav, které spolu přemýšlí, je vždy lepší než jen jedna“). Překladatelka AC přeložila v duchu originálu jako „Più numerose sono le teste, migliore è il consiglio” (česky „čím více je hlav, tím lepší je rada“).

Chi dorme non piglia pesci! (VV)

Le ore della mattina hanno l'oro in bocca (PM)

“Le ore del mattino hanno l'oro in bocca” (GD)

“Il mattino ha l'oro in bocca” (AC)

Ranní ptáče dál doskáče. (O)

Překladatelé PM, GD a AC použili metodu domestikace a použili pro překlad italský ekvivalent tohoto přísloví buď v originální formě jako „il mattino ha l'oro in bocca“ (AC) (česky “ráno má zlato v ústech”) či v mírně pozměněné formě „le ore del mattino hanno l'oro in bocca” (PM a GD) (česky “ranní hodiny mají zlato v ústech”). Toto italské přísloví vystihuje český originál. Překladatel VV použil jako italský ekvivalent přísloví „Chi dorme non piglia pesci” (VV) (česky „kdo vyspává, nechytí ryby”), které je podle mého názoru stoprocentním ekvivalentem českého přísloví. Rybáři vyjíždějí na moře velmi časně zrána, kdo zaspí, ryby nenachytá.

Chi troppo sale, precipitevolissimevolmente cade ... (VV)

L'orgoglio è inizio della rovina. (PM)

L'orgoglio precede la caduta. (GD)

La superbia precede la caduta. (AC)

Pýcha předchází pád. (O)

Toto přísloví se uvádí již v biblickém Starém zákoně. Překladatelka AC proto použila následující italskou biblickou variantu „La superbia precede la caduta” (AC), která představuje přesný italský ekvivalent. Překladatelé PM a GD přeložili obdobně „L’orgoglio è inizio della rovina“ (PM) (česky „pýcha je začátek zkázy“) a „L’orgoglio precede la caduta“ (GD) (česky „pýcha předchází pád“). Překladatel VV přeložil jako „Chi troppo sale, precipitevolissimevolmente cade“¹²⁸ (česky „kdo příliš stoupá, náhle padá“), význam výchozího textu je rovněž vcelku zachován.

Eh, caro mio, chi scherza col fuoco finisce con lo scottarsi. (VV)

Tanto va la gatta al lardo che ci lascia lo zampino. (PM)

Chi la fa l’aspetti. (GD)

Chi di spada ferisce, di spada perisce. (AC)

Kdo čím zachází, tím schází. (O)

Toto přísloví má řadu variant vždy podle nějakého nebezpečného chování, které ohrožuje samotného jeho původce např. „Kdo mečem zachází, ten mečem schází.“ Italský ekvivalent této varianty použila překladatelka AC „Chi di spada ferisce, di spada perisce” (AC) (česky „kdo mečem zraňuje, ten jím také umírá“). Také překladatel VV použil domácí variantu tohoto přísloví „chi scherza col fuoco finisce con lo scottarsi” (VV) (česky „kdo si zahrává s ohněm, spálí se“), překladatel GD přeložil obdobně jako „Chi la fa l’aspetti” (GD). Překladatelé PM použili jako italský ekvivalent „Tanto va la gatta al lardo che ci lascia lo zampino.” (PM) (česky „tak často chodí kočka na špek, až tam nechá packu“), který však považují spíše za stoprocentní ekvivalent k českému „tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne“. Za nejlepší překladatelské řešení považují použití biblického citátu, který použila AC. Všechny ostatní překlady do určité míry respektují výchozí text a svou funkci v cílovém textu splňují.

¹²⁸ Precipitevolissimevolmente. *Treccani Enciclopedia online* [online]. [cit. 2021-7-28]. Dostupné z: <https://www.treccani.it/vocabolario/precipitevolissimevolmente/>

7. Stylistická analýza

V této kapitole bych se chtěl zabývat specifickými stylistickými prvky v Haškově románu *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* a tím, jak si s těmito prvky poradili jednotliví překladatelé. Ve stylistické analýze se tedy zaměřím na jazykové jevy, které působí hlavně v rovině estetické, jelikož překladatel při překladu uměleckého díla by měl kromě obsahové stránky v díle ponechat také autorovy estetické a ideové hodnoty a zachovat tak specifický autorův styl.

Haškův autorský styl plní v románu nejen sdělnou úlohu, ale současně má významnou funkci estetickou. Sdělná a estetická stránka jsou v uměleckém literárním díle v rovnováze a není možné protežovat jednu na úkor druhé. Estetická stránka díla vede k posílení čtenářova prožitku. Poznání individuality autora je nezbytné pro poznání stylu. Umělecký styl autora je třeba pojímat v širších souvislostech, neboť stylem neobsáhneme jen funkční užití a stylizaci jazykových prostředků, ale celý způsob výstavby komunikátu, a to včetně stránky tematické, obsahové a kompoziční.¹²⁹

Jazykem Josefa Švejka, hlavní postavy Haškova románu, je pražská lidová mluva plná dobových výrazů (zastaralých a cizích slov, zejména germanismů) ale i vojenské hantýrky. Dobový a místopisný kontext vykreslují celé věty či dialogy v němčině, které jsou v Haškově originálu ponechány bez překladu či vysvětlujících poznámek. Italští překladatelé tyto německé části textu ponechali v originále, ale opatřili je překlady do italštiny v poznámkách. Toto překladatelské řešení považuji za správné v souladu s teorií překladu Jiřího Levého, který národně dobové prvky označuje jako prvky specifická, které čtenář překladu může cítit jako charakteristické pro cizí prostředí. A mezi tyto prvky „specifická“ rozhodně německojazyčné dialogy patří, a proto je důležité je v textu zachovat. Švejkovy dialogy vedené se sobě rovnými jsou protkány nespisovnými a hovorovými výrazy, vulgaritami a dalšími prvky obecné češtiny. Naopak jeho dialogy s nadřízenými jsou plné nuceného spisovného či spíše knižního jazyka. Tyto jazykové projevy se vyznačují (obvykle nesprávným) použitím cizích slov a „vykloubenými“ větnými konstrukcemi, jimiž Švejk usiluje o uctivé až hyperkorektní vyjadřování.

Haškův styl se ve vyprávěcích částech románu vyznačuje větnou stavbou charakteristickou pro prosté lidové vyprávění. Haškova souvětí jsou dlouhá, plná vsuvek, doplňků a vedlejších

¹²⁹ MINÁŘOVÁ, Eva. *Základy stylistiky češtiny*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. s. 73.
Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:2a8698a0-3c00-11e7-8881-5ef3fc9ae867>

vět. Kvůli tomu je Haškův slovosled občas nezvyklý až chaotický. Myšlenky jsou kladeny za sebou postupně tak, jak se objevovaly v mysli autora. K napsaným pasážím již obvykle nevracel, což odpovídá jeho stylu psaní, o němž bylo pojednáno výše.

Haškův styl je maximálně podřízen tomu, aby byl co nejrealističtější a zároveň co nejúspornější a kopíroval tak prostou každodenní mluvu. V textech je všude přítomný humor, který je protkáán ironií, která místy přechází až v sarkasmus.¹³⁰ Nezapomenutelné jsou ironické poznámky a prohlášení, nejen Švejka, ale i dalších postav. Mnohé „hlášky“ z románu zlidověly („poslušně hlásím“, „tak nám zabili císaře Ferdinanda“ či „znal jsem jednoho co ...“). Tyto originální promluvy ponechávají překladatelé v co nejvěrnější podobě.

Haškův román je rovněž plný nadávek a dalších vulgarismů. Tento fakt je rovněž spojený s reálnou hovorovou mluvou, jejíž součástí vulgarismy jsou, ačkoliv se jim mnozí jiní autoři ve svých dílech vyhýbají. Pro Haškovo dílo je dále charakteristické časté užití přirovnání, rčení a přísloví, kterými se zabývala předchozí kapitola a která se rovněž podílejí na celkovém humoristickém vyznění díla.

V této kapitole se tedy budu zabývat některými z výše uvedených stylistických prvků Haškova díla a jejich převodem do italských překladů. Konkrétně se zaměřím na germanismy, příklady Haškova humoru, opilecký výstup polního kuráta Katze, vulgarismy a hovorové fráze.

7.1 Dobový česko-německý kontext v textu Haškova Švejka

Jak už jsem tedy zmínil v úvodu této kapitoly, v textu se vyskytují celé věty i dialogy v němčině, které zde autor ponechal jako součást dobového a místního kontextu a navodil tak atmosféru v českých zemích, kde ačkoliv převažovala čeština jako hovorový i úřední jazyk, přesto zde byla němčina všudypřítomná, a to zejména na některých úřadech a v rakousko-uherské armádě, kde velícím jazykem byla němčina či maďarština, ačkoliv jako služební řeč mohly být používány i další národní jazyky v závislosti na národnostním složení pluků.

V této podkapitole se budu věnovat mísení německého a českého jazyka v Haškově románu a jeho překladatelským řešením.

¹³⁰ DANEŠ, František. Příspěvek k poznání jazyka a slohu Haškových „Osudů dobrého vojáka Švejka“. *Naše řeč* [online]. 1954, 37(3-6), 124-139 [cit. 2021-7-28]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4356>

Ihre Dokumente, fostri toamenti? ...

Non li ho, **cocco bello**! Rispose Švejk ...

Was ist das Wort: "**cocco bello**"? chiese sergente maggiore ...

Cocco bello, das ist wie: Herr Feldwebel. (VV)

"Ihre Dokumenten, fostri toamento?" ...

"Non ce li ho, **bellino**" rispose Sc'veik ...

"Was ist das Wort: **pellino**?" chiese il maresciallo ...

"**Bellino**, das ist wie: Herr Feldwebel" (PM)

"Ihre Dokumenten, tfuoi toamento, preko" ...

"**Mio caro**, non ce li ho", aveva risposto Švejk ...

"Was ist das Wort: **miokkàro**?" aveva il sergente maggiore ...

"**Miokkàro**", das ist wie: Herr Feldwebel" (GD)

"Ihre Dokumenten, i fostro toamenti?" ...

"Non ce li ho, **amore mio**" rispose Švejk ...

"Was ist das Wort **amoremio**?" chiese il sergente ...

"**Amore mio** das ist wie: Herr Feldwebel" (AC)

"Ihre dokumenten, vaši tokúment?" ...

"Nemám **miláčku**" odpověděl Švejk ...

"Was ist das Wort **milatschek**?" obrátil se šikovatel k jednomu ze svých vojáků ...

"**Miláček**, das ist wie Herr Feldwebel." (O)

Obsahový kontext: V této scéně se Švejk nachází na nádraží poté, co mu ujel vlak, a ocitá se bez dokladů. Zde k němu přistoupí vojenský velitel stanice a požaduje po něm doklady, jelikož si je Švejk vědom, že německý velitel neumí česky, baví se s ním ne jako se svým nadřízeným, ale naopak jako s někým, ke komu si může leccos dovolit. Proto mu odpovídá „Nemám miláčku“. Tomu velitel nerozumí a ptá se vojáka, který ho doprovází, co výraz „miláček“ znamená. Protože dotyčný voják nemá svého velitele rád, přeloží tento výraz schválně jako „Herr Feldwebel“, tedy jako předpisovou odpověď. Švejk proto za tuto drzost není potrestán.

Všechny překlady ponechávají v této scéně text v němčině a opatřují ho překladem v poznámce pod čarou, ačkoliv autor originálu text překladovými poznámkami neopatřil. Jednotlivé překlady se liší hlavně překladem výrazu „miláček“ (O) (italsky přibližně „amorino“), a poté jeho chybným zopakováním v němčině „milatschek“ (O). Tuto chybnou výslovnost se pokusili překladatelé PM a GD zachovat a přeložili jako „pellino“ (PM) místo „bellino“ (česky „fešáček“) či „miokkáro“ (GD) místo „mio caro“ (česky „můj milý“). Překladatel VV chybné zopakování vynechal a přeložil správně vyslovenou variantu „cocco bello“ (VV) (česky „miláček“). V překladu AC je pouze spojen dvouslovný italský výraz dohromady jako „amoremio“ (AC) na rozdíl od původního „amore mio“ (česky „můj miláčku“).

V dalších dvou příkladech je zaznamenána snaha rakouské baronky mluvit se Švejkem česky, když ho přijde navštívit do nemocnice.

Ceco soltato, bono soltato, faloroso soltato, piacere molto Ceco a Austriaco. (VV)

Céco soltato, puono soltato: soltato essere malato, ma corracioso; io folere molto pene ai austriachi cèchi. (PM)

Soltato cecco, puono soltato, soltato malantato essere soltato coraccioso, io sempre amata austriachi di Poemia (GD)

Zoltato ceco, prafo zoltato, zoltato infalido essere zoltato faloroso, folere crande pene per austriaco ceco. (AC)

Cešky fójak, toprá foják, kriplfójak pýt tapfer fójak, moc rát měl cešky Rakušan. (O)

V tomto případě je patrné, jak si jednotliví překladatelé poradili se šišláním, záměnou znělých souhlásek za neznělé a přítomností německých slov „tapfer“ a „kripl“ v řeči rakouské hraběnky von Botzenheim. Ve všech překladech je použito obdobně jako v originálu neznělých souhlásek na místech, kde by měly být souhlásky znělé. Další provedení jednotlivých překladů se už ale liší. Překladatel VV použil záměnu znělosti u „soltato“ (VV, též PM a GD) a zastaralou formu „bono“ místo „buono“. Tento překlad také vynechává pasáž s německými slovy. Finální část tohoto překladu „piacere molto Ceco a Austriaco“ (VV) považují za příliš kostrbatou a použil bych spíše řešení překladatele PM „austriachi cechi“ (PM).

Překladatelé PM použili záměnu znělosti ve výrazech „soltato“ aa „puono“ (PM a GD) a část „kriplfójak pýt tapfer fójak“ (O) („kripl“ z němčiny, „člověk neschopný vojenské služby“ či „mrzák“, „tapfer“ z němčiny, „udatný“, „statečný“ - česky „zmrzačený voják být statečný voják“) přeložil jako „soltato essere malato, ma corracioso“ (PM) (česky „voják být nemocný, ale statečný“). Dále použil znovuzáměnu znělých souhlásek za neznělé u „folere“ (PM i AC) místo „volere“ a „pene“ (PM i AC) místo „bene“. Podobným způsobem si s překladem poradil i GD, který proti předcházejícímu překladu navíc použil „cecco“ místo „ceco“ (česky „český“), tedy metodu „chybného zdvojení“ jako ekvivalent „šišlání“ v originálu, dále chybnou variantu „malantato“ (GD) místo „malato“ (česky „nemocný“), a ve finální části „austriachi di Poemia“ použil opět záměnu znělosti „Poemia“ místo „Boemia“ (česky „Čechy“) opět jako náhradu „šišlání“ v originálu.

Překlad AC používá překladové varianty se dvěma „změnami znělosti“ v případě „zoltato“ (AC) místo „soldato“ (tedy změny znělého „d“ na neznělé „t“ a naopak změny neznělého „s“ na znělé „z“). Jelikož v originálním výrazu „fójak“ (O) je tato změna pouze jedna, považují dvojí záměnu znělosti v jednom výrazu za nadbytečnou, ačkoliv vzhledem k funkčnosti v cílovém textu to patrně nehraje významnou roli. Dvojí změnu znělosti ve výrazu „prafo“ (AC) místo „bravo“ považují za správnou, jelikož taková změna je i v v originálním výrazu „toprá“ (O). Věrně originálu přeložila AC „zoltato infalido essere zoltato faloroso“ (AC) tedy bez užití německých slov, ale použitím jejich domácích ekvivalentů tedy „infalido“ (AC) (správně „invalido“, česky „invalida“ tedy „mrzák“ ale i „neschopný vojenské služby“) a „faloroso“ (AC) (správně „valoroso“, česky „statečný“). Závěrečná slova „austriaco ceco“ (AC) (česky „český Rakušan“) ponechává bez jakéhokoliv náznaku špatné výslovnosti.

Io **leccere** tutto in **ciornali**, io **portare foi manciare**, succhiare, fumare, bere. Ceco **soltato, bono** soldato. (VV)

Io **afere** tutto letto nei **ciornali**: **afere portato foi pappare, manciare**, fumare, succhiare: cèco **soltato puono soldato**. (PM)

Io **leccere** tutto in **ciornale**, io **portare voi da pappare**, masticare, fumare, **succhiare, soldato cecco, puona** soldato. (GD)

Io **leccere** tutto in **ciornale**, io **fi portare** pappa per **manciare**, fumare, **ciucciare, zoltato ceco, prafo zoltato**. (AC)

Já číst všekno **f nófiny**, já vám **pšínest pápat**, kousat, **kuřit, cúcat, cešky fójak, toprá fójak**. (O)

I v tomto případě je užito některých překladatelských řešení, která již byla rozebrána v předchozím příkladu, zaměřím se proto jen na zde nově použitá. V tomto případě není ve slovech „leccere“ (VV, GD a AC), „ciornali“ (PM) (GD a AC) či „mangiare“ (VV, PM a AC) užito neznělé souhlásky „k“ na místo znělého „g“, které je v správné variantě těchto slov tedy „leggere“, „giornali“ („giornale“) či „mangiare“, ale naopak souhlásky „c“. To je způsobeno tím, že souhlásky „k“ se v italštině, kromě slov cizích, převzatých a jejich odvozenin nepoužívá a jejím domácím ekvivalentem je souhlásky „c“. Opět je zde použito „změny znělosti“ ze znělého „v“ na neznělé „f“ ve slovech „foi“ (VV a PM) místo „voi“ či „fi“ (AC) místo „vi“. V překladech jsou použity různé regionální varianty pro „cúcat“ (O) (správně česky „cucat“) jako „succhiare“ (VV a PM), „succhiare“ (GD) či „ciucciare“ (AC). Ve všech překladech, kromě překladu GD, chybí překlad výrazu „kousat“ (O), který je v překladu GD správně přeložen jako „masticare“ (GD). V překladu PM je použit minulý infinitiv se záměnou znělosti „afere letto“ (PM) (správně italsky „aver letto“) či „afere portato“ (PM) (správně italsky „aver portato“), v ostatních překladech je použití infinitiv přítomný.

7.2 Haškův smysl pro humor

Haškův román je plný humorných scén a hlášek, jiskří slovními hříčkami, přetéká ironií, která občas přerůstá v sarkasmus, často namířený proti monarchii a císařskému majestátu. Pro tuto kapitolu jsem vybral ukázkou Haškovy mystifikace, kterou považuji za charakteristickou pro jeho tvorbu. Druhým příkladem je ukázkou jeho hry se slovy v případě nápisu na stěně vězeňské cely.

Il più focoso era un signore che si spacciava per **il XVI volume dell'enciclopedia** e pregava tutti di sfogliarlo e di cercarvi **la macchina per tagliare il cartone**, altrimenti era perduto. (VV)

Il più furioso era un signore che diceva d'essere **il tomo decimosesto del Vocabolario Otto**, e supplicava tutti quanti perché lo sfogliassero e vi cercassero la voce „**rilegatrice**“, altrimenti sarebbe stato perduto. (PM)

Il più furioso di tutti era un signore che si spacciava per il **sedicesimo volume del Dizionario enciclopedico dell'editore Otto**, e pregava chiunque di aprirlo e di trovargli la voce „**Macchine per lavori di cartonaggio**“ perché altrimenti lui era perduto. (GD)

Il più furioso era un signore che si faceva passare **per il terzo volume dell'Enciclopedia Otto** e chiedeva a tutti di aprirlo e cercare la voce **“Cucitrice per cartone”** perché altrimenti era perduto. (AC)

Nejzuřivější byl jeden pán, kerej se vydával za **16. díl Ottova slovníku naučného** a každého prosil, aby ho otevřel a našel heslo **“Kartonážní šička”**, jinak že je ztracený. (O)

Obsahový kontext: Tento popis pochází z části knihy, kdy byl Švejk poslán do blázince pro svůj „vrozený kretenismus“, ale dlouho zde nepobyl, jelikož byl prohlášen za simulanta a propuštěn. Ve výše uvedeném úryvku popisuje Švejk jednoho z bláznů, s nimiž se setkal v blázinci. Tento blázen se vydával za „16. díl Ottova slovníku naučného“ (nejrozsáhlejší česká tištěná encyklopedie vydávaná v letech 1888-1909 nakladatelstvím Jana Otty) a žádal po ostatních, „aby otevřeli“ a „nalistovali v něm“ stranu, kde se nachází heslo „kartonážní šička“. Výraz „kartonážní šička“ způsobil překladatelům potíže, ačkoliv přímo v textu je zdánlivé vodítko – má se jednat o slovníkové heslo ve skutečně existujícím výkladovém slovníku, a to v jeho 16. díle. Haškova mystifikace je skutečně dokonalá, takové heslo totiž není uvedeno ani v 16. díle ani v žádném jiném díle Ottova naučného slovníku. Ve 14. díle Ottova naučného slovníku jsou uvedena hesla „karton“ a „kartonážní“¹³¹ s odkazem na 5. díl a hesla „carton“ či „cartonage“.¹³² Ani zde se ale přímo výraz „kartonážní šička“ nevyskytuje. Výraz „kartonážní šička“ (O) označuje stroj, který pomocí „kovových skob“ sešívá kartonové krabice z předpřipravených přířezů z kartonu. Jedná se prakticky o zvětšenou variantu kancelářské sešíváčky.¹³³

Překladatel VV použil výraz „la macchina per tagliare il cartone“ (VV) (česky „stroj na řezání kartonu“), což je chyba, protože se nejedná o řezačku ale o sešíváčku kartonu. Také překlad „rilegatrice“ (PM) považuji za chybný, protože v tomto případě se jedná o stroj, určený pro vázání knih. Překladatel GD použil opisný překlad „macchine per lavori di cartonaggio“ (GD) (česky „stroje pro kartonážní práce“), tento překlad považuji za poněkud obecný, jelikož se může jednat o jakýkoliv stroj, který se používá při výrobě kartonu, nikoli o konkrétní „sešíváčku kartonu“, jak je uvedeno ve výchozím textu.

Teprve v nejnovějším překladu AC je použit plnohodnotný italský ekvivalent „cucitrice per cartone“ (AC) (česky „sešíváčka kartonu“) odpovídající výchozímu textu. Překladatelka se

¹³¹ *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. V Praze: J. Otto, 1899. sv. 14, s. 10. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:34a67570-05b2-11e5-95ff-5ef3fe9bb22f>

¹³² *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. V Praze: J. Otto, 1892. sv. 5, s. 190. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:6feac531-07da-11e5-8ce5-005056825209>

¹³³ ŠERÁK, Jaroslav. Kartonážní šička. *Virtuální muzeum Jaroslava Haška & Josefa Švejka* [online]. [cit. 2021-7-28]. Dostupné z: https://www.svejkmuseum.cz/new/slovník/r_kartonazni_sicka.htm.

pokusila překladatelským zásahem uvést Haškovu mystifikaci na pravou míru a na rozdíl od ostatních překladatelů překvapivě uvádí, že slovníkové heslo, jehož vyhledání blázen požadoval, je ve 3. díle Ottova naučného slovníku - „terzo volume dell’Enciclopedia Otto” (AC). Ani tato lokace však není správná. Nejblíže „kartonážní šičce“ je heslo „kartonáž“, v němž je vysvětleno, že existují „kartonážní stroje“, které provádějí mimo jiné sešívání kartonu.¹³⁴ Toto heslo ovšem není uvedeno ve 3. díle Ottova naučného slovníku (základní řada vydaná v letech 1888-1909 zahrnuje díly I.- XXVIII.), jak tvrdí překladatelka, ale ve 3. díle později vydané řady Ottův slovník naučný. Dodatky (I-VI). Tento zásah překladatelky AC do výchozího textu považuji za nevhodný jednak z důvodu obsahové nepřesnosti (odkaz na lokaci, kde se hledané heslo nenachází) a dále proto, že i v případě odkazu na správnou lokaci (3. díl Dodatků Ottova slovníku naučného) by se jednalo o nonsens, protože slovníkové „Dodatky“ vycházely až v letech 1930-1943, tedy po vydání Haškova románu (1921) a po jeho smrti (1923).

Baciami il c... La parola che iniziava con il c era tagliata ed a fianco con grandi lettere: **S.O.S.** (VV)

Baciatemi il C. La lettera C. era stata cancellata, ed accanto v’avevano scritto le lettere maiuscole: **LE CODE DEL FRACK.** (PM)

“Andate tutti a fare in c.” L’espressione **“fare in c.”** era stata però cancellata, ed a lato era stato scritto, tutto a lettere maiuscole **“QUEL PAESE”.** (GD)

“Andate a farvi f.” La lettera **“f”** però era cancellata e accanto c’era scritto in stampatello **BENEDIRE.** (AC)

„Polibte mně p.” Písmena **“p”** byla však přeškrtnuta a po straně napsáno velkými literami **ŠOS.** (O)

Obsahový kontext: Švejk se ve vězení kochá nápisy na stěnách.

V nápisu „Polibte mně p.“ (O), písmeno „p.“ zcela jistě označuje „prdel“, jedná se o vulgarismus „Polibte mně prdel“. Podle následujícího textu bylo písmeno „p“ přeškrtnuto vedle napsáno „ŠOS“ (O). Výraz šos označuje „spodní cíp kabátu“, který zakrývá zhruba tu část těla, kde se nachází pozadí. Nejspíše proto se používá v češtině „polibte mi šos“ jako slušnější výraz pro hrubou urážku „polibte mi prdel“. Obě tyto varianty mají shodný význam „nechte mě na pokoji“ nebo „neobtěžujte mě“.

¹³⁴ NĚMEC, Bohumil. *Ottův slovník naučný nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému*. Praha: Paseka, 2001. sv. 3, část 2, s. 418.

Překladatel VV použil italský ekvivalent „baci mi il c“ (VV) tedy „baci mi il cullo“ (česky „polibte mi p“) a výraz „ŠOS“ zcela nepochopitelně upravil do podoby „S.O.S.“ (VV) bez jakékoliv poznámky či vysvětlivky. Tento překlad je nesmyslný a chybný. Také překladatelé PM použili „baciati mi il c“ (PM), ale výraz „ŠOS“ (O) přeložil opisně jako „CODE DEL FRACK“ (PM) (česky „zadní část fraku“). Tento překlad považuji za funkční, nicméně vzhledem k jeho délce velmi neobratné řešení. Překladatel GD přeložil jako „Andate tutti a fare in c.“ (GD) (česky „jděte všichni do prdele“) ve smyslu italské nadávky „vaffanculo“. Pro výraz „ŠOS“ GD použil „QUEL PAESE“ (česky „tá země“ ve smyslu „někam“) tedy pomocí výrazu, který v přeneseném významu podobně jako ve výchozím textu „slušněji“ posílá člověka „ pryč“, aby mu „dal pokoj“. Tento překlad tedy respektuje originál a používá metodu domestikace.

Překladatelka AC použila italský ekvivalent „Andate a farvi f.“ (AC), což je velmi silný vulgarismus. Výraz „ŠOS“ přeložila jako „benedire“ (AC) (česky „požehnat“), které se používá ve slovním spojení „andare a farsi benedire“ jako slabší vulgarismus (česky ve smyslu „jít k čertu“, „jít do háje“). Tento překlad hodnotím jako plně funkční domestikační překlad respektující originál.

7.3 Opilecký výstup polního kuráta Otty Katze

V této ukázce bych chtěl na příkladu opileckého koktání porovnat různá překladatelská řešení tohoto specifického jazykového projevu.

Obsahový kontext: V níže uvedené ukázce je polní kurát Katz pořadatelem opileckého večírku pro důstojníky. Švejka k němu přivedou dva opilí vojáci, protože Švejk má ke Katzovi nastoupit do služby jako sluha. Opilý polní kurát Katz vede se Švejkem dialog, během něhož má potíže s artikulací a opilecky koktá:

... „je to jeho pucflek. A ten nic nepije, je **ab-ab-abstinent**, a proto půjde s marškou.

Po-poněvadž takového člověka nemohu potřebovat“ ...

... „Ty jsi abstinent,“ obrátil se na vojáka, „že se **ne-nestydíš**, pitomče“ ...

Poté polní kurát obrátí pozornost na dva opilé vojáky, kteří přivedli Švejka:

... „Vy jste se **o-opili**,“ řekl polní kurát, „opili jste se ve službě a za to vás dám **za-zavřít**“ ...

... „Já hned **zatelefonu-nu-nu-ju** do kasáren.“ ...

Po chvíli se ve dveřích objeví znovu polní kurát:

... „**Já, já** se nijak nemohu do těch kasáren dozvonit, tak jděte domů a **pa-pamatujte** si, že veslužbě se chlastat **ne-nesmí**. Marš!“ (O)

V jednotlivých překladech si s tímto koktáním překladatelé poradili následovně:

... „è il suo tirapiedi. Costui non beve eppure lo manderò al fronte, costui.”

„Di un uomo simile io non so che cosa farmene!“ ...

... „Tu sei astemio, e non ti vergogni, imbecille?“ gridò al soldato. ...

... „Voi vi siete **ubri-ubriacati**; vi siete ubriacati in servizio e io vi farò mettere dentro!“ ...

... „Io, intanto, telefono **su-subito** in caserma!“ ...

... „Non riesco a chiamare la caserma, via, filate! Ma **ri-ricordatevi** che in servizio non ci si sbronz. Marsch!“ (VV)

... „è il suo attendente. Lui non beve affatto, è **a... a... astemio**, e perciò se n'andrà al fronte.” „Io di gente così non so che farmene.“ ...

... „Non ti vergogni d'essere astemio, imbecille?“ disse poi rivolgendosi al soldato. ...

... „Voi vi siete **ub ... ubriacati**,“ disse il cappellano militare, „ubriacati durante il servizio e vi farò mettere in **pr ... prigionie**. ...

... „Io vo subito a **telele ... fofona... re** in caserma.“ ...

... „Non c'è assolutamente maniera di mettersi in comunicazione con la caserma.

Andatevene a casa e **te ... tenetevi** bene a mente che in servizio è vietato **ub ... ubriacarsi**.

Marsch!“ (PM)

... „è il suo attendente. E lui non beve nulla, è **a-a-astemio**, è per questo caso che partirà con una compagnia di linea. Perché di una persona simile io non so proprio cosa farmene.“ ...

... „Tu sei astemio“, disse rivolto al soldato, „e non te ne vergogni, pezzo d'imbecille?“ ...

... „Voi vi siete **u-ubriacati**“, disse il cappellano militare, „vi siete ubriacati in servizio e per questo vi farò mettere agli **arr-arresti**.“ ...

... „Io vado a **telefo-fo-fo-nare** immediatamente in caserma.“ ...

... „**Io, io** non riesco in nessun modo a prendere la linea con la caserma, per cui tornatevene a casa e **ri-ri-cordatevi** che in servizio non si deve **be-bere**. Marsc'!“ (GD)

... „è il suo attendente. E non beve niente, è **a-a-astemio**, e quindi partirà con il prossimo battaglione di marcia. Giacché di un **ti-tipo** così non me ne faccio niente.“ ...

... „Tu sei astemio“ si rivolse al soldato, „vergognati, cretino.“ ...

... „Voi vi siete sbronzati“ disse il Feldkurat, „vi siete sbronzati in servizio e io vi **fa-faccio** arrestare.“ ...

... „**Telefo-fo-fo-fo-no** subito in caserma.“ ...

... „Uffa, in caserma non mi risponde nessuno, quindi andatevene a casa e **ri-ricordatevi** che in servizio **n-non** ci si deve sbronzare. Marsch!“ (AC)

Nejméně příkladů koktání nacházíme v překladu VV, a to pouze tři oproti devíti, které se vyskytují ve výchozím textu. Tento překlad vynechává v úvodní části překlad výrazu „abstinent“. Jinak je text věrný originálu, ale překlady koktání, zde v mnoha případech chybí, jak už bylo zmíněno. Dva zmíněné příklady koktání odpovídají umístění v originálu tedy „ubri-ubriacati“ (VV) (v originálu „o-opili“) a „ri-ricordate“ (VV) (v originálu „pa-pamatujte“). Ve třetím případě vložil překladatel VV koktání do textu přeloženo nesmyslně „su-subito“ (česky „hned“) místo „zatelefonu-nu-nu-ju“ (O), který je použito koktavě v originálu. Tento překlad opileckého koktání považuji za nedostačující, protože vzhledem k malému počtu výskytů nevyjadřuje adekvátně, v jakém stavu byl namol opilý polní kurát.

Překladař PM ponechal více příkladů koktání, celkem šest. Tyto příklady koktání ponechal, až na výjimky, na stejných místech jako jsou ve výchozím textu. Chybí zde koktavé zdvojení „já, já“ (O) v části s voláním do kasáren „**Io** vo subito” (PM), které bych použil i na začátku „**Io** di gente così non so che farmene.” (PM) jako náhradu za koktavé „**Po-poněvadž**“ (O), které se nachází ve výchozím textu. Rovněž „zbytečně“ chybí koktavé zdvojení „non ti **vergogni**“ (PM) v originálu „**ne-nestydiš**“ (O). Jinak tento překlad považuji za dostatečně ilustrující opilost polního kuráta.

Překlad GD ve většině příkladů koktání respektuje výchozí text. Nachází se zde nejvíce koktavých slov (celkem sedm). Chybí zde opět zdvojení v případě „non te ne **vergorni**“ (GD) v originálu „ne-nestydiš se“ (O) a zdvojení počáteční spojky „**Po-poněvadž**“ (O) v překladu GD pouze „Perché“ (GD). Tyto dva případy bych tedy upravil podle originálu na „non te ne **ve-vergogni**“ a na „**Pe-perché**“. Překlad GD přesto v tomto případě považuji za nejvěrnější originálu.

Překlad AC zachovává šest případů koktání. Koktavá slova, ale většinou neponechává na stejných místech jako ve výchozím textu, ale používá jiná vhodnější místa v rámci tohoto překladu a zaměřuje se tedy spíše na celkové vyznění opilecké koktavé promluvy polního kuráta. Jelikož ve výchozím textu se v tomto případě nenachází prakticky ani jedna věta, kterou by vyslovil polní kurát bez koktání, doplnil bych překlad AC ještě o dvě koktavá slova například „**ver-vergognati**“ místo „**vergognati**“ (AC) a „**sbro-sbronzati**“ místo původního „**sbronzati**“ (AC). Tento překlad považuji tedy spíše zaměřený na funkční stránku překladu než na „doslovnost“ originálu, přesto je zde plně zachována koktavé mluvení polního kuráta.

7. 4 Vulgarismy

V úvodu stylistické analýzy bylo uvedeno, že Haškův román je plný vulgarismů a nadávek, které mají vystihnout typickou hovorovou řeč. Nadávkám jako samostatným lexikálním prvkům byla věnována podkapitola nadávek v rámci lexikální analýzy. Nejčastěji se tyto pasáže textů s vulgarismy nacházejí v části románu, které se odehrávají ve vojenském prostředí. V této podkapitole se zaměřím pouze na zajímavá překladatelská řešení, příp. chybná řešení.

Invece è un **bel porco**, ed è **cretino come una merda**. Ormai **mi sta sul gozzo**, non fa altro che rompermi **le scatole**. (PM)

Quello lì è proprio **un gran bastardo** e poi è **idiota come un pezzo di cacca**. Io di lui **ne ho piene le scatole**, lui non fa altro che tormentarmi. (GD)

È una **gran canaglia** ed è **idiota come la merda**. Io **ne ho piene le palle**, non fa altro che vessarmi. (AC)

To je **pěkná svině**, a **blbej je jako hovno**. Já **ho mám už po krk**, pořád mě jen sekýruje. (O)

Obsahový kontext: V tomto případě si Švejkovi stěžuje pucflek Kunert na svého pána poručíka Duba.

Překladatelským problémem je slovní spojení „blbej je jak hovno“ (O), jelikož se takové přirovnání v italštině nepoužívá a nemá odpovídající ekvivalent. Překladatelé používají „doslovný“ překlad, který ale v italštině působí těžkopádně. Další problém způsobil český výraz „mám ho už po krk“ (O), který označuje znechuceně či rozčileně, že někdo má dost chování druhého člověka, který se chová vůči němu nespravedlivě. V češtině se používají také varianty „mám tě už po krk“ a „už tě mám plný zuby“. Překladatelé PM přeložili pomocí domácího ekvivalentu jako „mi sta sul gozzo“ (PM) tedy přeneseně jako „ten mi leží v žaludku“, který obdobně vyjadřuje, že někdo má někoho dost, že je nesnesitelný. Naopak překlad GD a AC používají italské ekvivalenty „averne piene le scatole“ (GD) či „averne piene le palle“ (AC) oba ve významu mít někoho nebo něčeho dost, být z někoho otrávený či vyčerpaný. Překlad VV chybí, protože tato část románu nebyla přeložena.

Lazzaroni, furfanti, farabutti, iene striate io per quel cane dovrei farvi assaggiare il rigore, **farvi a fette**, fucilarvi, **far polpette di voi!** (VV)

Straccioni, farabutti, canaglie, assassini, iene striate, per quel cane mi verrebbe voglia di mettervi ai ferri, **di tagliuzzarvi come spaghetti**, di fucilarvi e ridurvi come **pesci in salamoia!** (PM)

Canaglie, smidollati, feccia che non siete altro, **iene maculate** ... io per via di quel cane avrei voglia matta di schiaffarvi tutti quanti in cella di rigore, **di farvi a pezzettini, di fucilarvi** uno dopo l'altro in successione e di **trasformarvi in una carpa in graticola**. (GD)

Canaglie, gaglioffi, farabutti, iene maculate, per quel cane vorrei schiaffarvi tutti quanti in isolamento, **farvi a pezzi**, fucilarvi e cucinarvi come **carpe in blu**. (AC)

Vy **lumpové, padouchové, neřádi, hyeny skvrnitý**, tak bych vám chtěl kvůli tomu psovi všem napařit ajnclíka, **rozsekat vás na nudle**, postřílet a **udělat z vás kapra na modro**. (O)

Obsahový kontext: Jedná se o scénu, kde nadává hejtman nastoupeným vojákům, poté co se dozvěděl, že mu omylem v lese za cvičišťem zastřelili psa. Hejtman nechal vojáky nastoupit a poručil, aby každý desátý vystoupil z řady (zde se jedná určitě na narážku na decimaci, která byla prováděna v římské armádě) a poté ze sebe začal chrlit nadávky. Od nadávek postupně přešel k poměrně originálním výhrůžkám, které překladatelům způsobily potíže.

Překlady VV a PM používají nesprávný výraz pro druhové označení hyeny „iene striate“ (VV a PM) (česky „hyena žíhané“), zatímco ve výchozím textu je uvedena „hyena skvrnitá“ (O), tedy „iene maculate“ (GD a AC).

Výhrůžka „rozsekat na nudle“ (O) je přeložena jako „fare a pezzettini“ (GD) či obdobně „fare a pezzi“ (AC) tedy v překladu „rozkrájet na kousíčky“ či „na kousky“, což odpovídá duchu originálu. Podobně přeložil i překladatel VV jako „fare a fette“ (VV) (česky „nakrájet na plátky“). Překladatelé PM přeložili věrně originálu jako „tagliuzzarvi come spaghetti“ (PM) v překladu „nakrájet jako špagety“, pokud pomineme fakt, že špagety jsou na průřezu kulaté, tedy je nelze vyrobit krájením¹³⁵. Za nejvhodnější překladatelské řešení považuji použít věrně originálu „nudle“ (O) např. „tagliare come tagliatele“.

Problematictější je překlad výhrůžky „udělat z vás kapra na modro“ (O). Jedná se o pokrm, který se připravuje pomalým vařením kapra ve vývaru, takže se jedná o výhrůžku uvařením ve vodě. Překladatelé VV a PM přeložili adaptačně v duchu originálu jako „far polpette“ (VV) (česky „nadělat masové kuličky, používá se i přeneseně) a „ridurre come pesci in salamoia“ (PM) (česky „nacpat jako ryby do slaneého nálevu“). Překladatel GD přeložil jako „trasformare in una carpa in graticola“ (GD) (česky „udělat jako kapra na grilu“).

¹³⁵ Spaghetto. Treccani, *Enciclopedia online* [online]. [cit. 2021-7-31]. Dostupné z: <https://www.treccani.it/vocabolario/spaghetto1/>

Překladatelka AC použila doslovný překlad „cucinare come carpe in blu“ (AC), který však neopatřila vysvětlivkou, proto je funkčnost takového překladu omezena jen na význam „uvařit“.

Imbecille, **bacherozzo**, **cretino di un prete**, porco nero, **becco di parrocchia**, **stupratore della dottrina di Cristo**, **ipocrita e ciarlatano in sottana!** (PM)

Pezzo di babbeo, **bestia nera**, **idiota religioso**, nero maiale, **caprone di parrocchia**, **profanatore degli insegnamenti di Cristo**, **filisteo e ciarlatano con la tonaca!** (GD)

Coglione, **brutto stronzo**, **idiota bigotto**, maiale nero, **becco parrocchiale**, **stupratore della dottrina di Cristo**, **ipocrita e ciarlatano in tonaca!** (AC)

Vy vole, ty **černá potvoro**, ty **nábožnej blbečku**, ty černý prase, ty **farní kozle**, ty **przniteli učení Kristova**, ty **pokrytče a šarlatáne v kutně!** (O)

Obsahový kontext: Švejk popisuje příhodu, kdy jistý pan Znamenáček urážel na ulici kaplana Hortíka, který předtím nafackoval jeho synovi při výuce náboženství. Protože se jednalo o kaplana, jsou tyto urážky zaměřené proti katolickému náboženství.

Překladatelé Haškovy kreativně vytvořené nadávky v překladech plně zachovali věrně, často doslovně. Italský čtenář se tak může setkat s „farním kozlem“ (O) v překladech „becco di parrocchia“ (VV), „caprone di parrocchia“ (GD) či „becco parrocchiale“ (AC), dále s „nábožným blbečkem“ (O) v překladech jako „idiota religioso“ (GD), idiota bigotto (AC) oba ve významu originálu. Na rozdíl od nich překladatelé PM použili „cretino di un prete“ (PM) (česky „kretén kněžská“), čímž se mírně odchyluje se zde od originálu.

V případě nadávky „černá potvora“ („potvora“ označuje expresivně špatného, zlého, nehodného člověka) se setkáváme s různými překlady. Překladatel GD přeložil doslovně jako „bestia nera“ (GD), protože patrně pochopil výraz „potvora“ ve významu již poněkud zastaralém jako „ohyzný tvor, nestvůra“. V překladu PM je použit výraz „bacherozzo“ (PM),¹³⁶ který může označovat jakýkoliv „černý hmyz“, ale přeneseně se používá i pro označení kněží (kvůli černé barvě sutany), jedná se o překlad v duchu originálu. Překladatelka AC použila „brutto stronzo“ (AC) (česky zhruba „hnusný kretén“), poměrně silný vulgarismus, který však se nijak nevztahuje k církevní osobě, na rozdíl od ostatních

¹³⁶ Bacherozzolo. *Treccani Enciclopedia online* [online]. [cit. 2021-7-29]. Dostupné z: <https://www.treccani.it/vocabolario/ricerca/BACHEROZZO/>

překladatelských řešení, u nichž byl zachován tento vztah alespoň odkazem na černou barvu sutany. Překlad VV chybí, protože tato část románu nebyla přeložena.

O sei un **raffinatissimo buono a nulla**, o un cammello o **uno stupido inetto**. (VV)

O siete **finto tonto** o un **perfetto citrullo**. (PM)

O lei è un **delinquente raffinatissimo**, oppure lei è un cammello, **un allocco vulgaris**. (GD)

O lei è un **briccone furbissimo** oppure un cammello di **un dodo**. (AC)

Bud' jste takový **rafinovaný ničema**, nebo jste takový velbloud a **blboun nejapný**. (O)

Obsahový kontext: V tomto případě se stal obětí nadávek samotný Švejk, kterému nadává nadporučík Lukáš, poté co mu způsobil problémy pes, kterého pro něj Švejk tajně ukradl. „Blboun nejapný“ (O) je druh vyhynulého nelétavého ptáka, rovněž se ale tento výraz používá pro označení hlupáka. Překladatel VV místo užití italského ekvivalentu pro tohoto ptáka, kterým je „dodo“, vytvořil doslovný překlad „uno stupido inetto“ (VV) (česky zhruba „blboun nejapný“). V překladu PM je použit výraz „perfetto citrullo“ (PM) (česky zhruba „dokonalý blbec“). Překlad GD použil výraz „allocco vulgaris“ (GD). Výraz „allocco“ v italštině označuje druh sovy puštíka, ale přeneseně i „blbce“ či hlupáka“. V kombinaci s použitím latinského „vularis“ (česky „obecný“) vytváří překlad GD nový druh zvířete „allocco vulgaris“ (GD) tedy v překladu „puštík obecný“ ale i „blboun obecný“. Tento překlad považují za adaptaci hodnou Haškova textu, neboť je blízká Haškovým zvířecím mystifikacím. Překladatelka AC použila italský ekvivalent „dodo“.

7.5 Hovorové fráze

V Haškově románu se vyskytuje řada hovorových frází a hovorových slovních spojení, jejichž překlad může být pro překladatele problematický. Důvodem je autorova jedinečná schopnost reprodukovat mluvenou řeč v celé její šíři a se všemi jejími odstíny.¹³⁷ Na příklady hovorových frází v Haškově románu se tedy podíváme v následující podkapitole.

Dammi una cicca! (VV)

Fammi tirare una boccata! (PM)

Fammi fare un tiro. (GD)

Dammi da fumare. (AC)

Dej mi šluka. (O)

Hovorový výraz „šluk“ a z něj odvozené sloveso „šlukovat“ označuje nasátí kouře z cigarety až do plic a jeho vydechnutí. Hovorová fráze „dej mi šluka“ (O) tedy znamená žádost o „potáhnutí“ z cigarety někoho jiného, kdo ji právě kouří. Proto se někdy říká také „dej mi potáhnout“. Tento zvyk nejspíše pochází z armády, kde pro nedostatek cigaret jedna cigareta kolovala mezi vojáky. Překladatelé PM a GD použili domácí ekvivalenty této hovorové fráze jako „Fammi tirare una boccata!“ (PM) a „Fammi fare un tiro“ (GD) (česky v obou případech „dej mi potáhnout“). Překladatelka AC použila překlad „Dammi da fumare“ (AC) (česky „dej mi kuřivo“), který odkazuje spíše k „žádosti o cigaretu“ než o „pouhé potáhnutí“, tento překlad tedy považuji za lehký posun oproti originálu. Za lehký významový posun vůči originálu považuji i překlad VV, který použil „Dammi una cicca“ (VV) („cicca“ označuje nedopalek cigarety hovorově „vajgl“ či „špaček“). Jedná se tak o žádost o zbytek cigarety k dokouření místo žádosti o pár potáhnutí z kolující cigarety.

Accidenti che gola! (VV)

Che garganella! (PM)

L'ha svuotato d'un colpo (GD)

Hai visto come se l'è scolato? (AC)

Ten to vyžunk. (O)

Hovorový výraz „vyžunknout“ znamená vypít něco „velmi rychle až do dna“ a často „na jeden záťah“. Překladatel VV použil překlad „Accidenti che gola“ (VV) (česky doslova „sakra

¹³⁷ DANEŠ, František. Příspěvek k poznání jazyka a slohu Haškových „Osudů dobrého vojáka Švejka“. *Naše řeč* [online]. 1954, 37(3-6), 124-139 [cit. 2021-7-28]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4356>

jakej chřtán“), který sice neobdivuje rychlost, s jakou byl nápoj vypit, ale pijákův „splávek“. Jedná se tedy o lehký překladový posun, ale smysl zůstal zachován. Překladatelé PM použili „Che garganella” (PM). Jedná se o velmi specifický výraz označující osobu, která vypije na nápoj jeden záťah, aniž by se ústy dotkla sklenice či lahve. Přeneseně tento výraz označuje pijáka, je tedy zachován duch originálu. Překladatel GD použil opisný překlad „L’ha svuotato d’un colpo” (GD) (česky „vyprázdnil ho na jeden záťah“). Také překladatelka AC přeložila opisně v duchu originálu jako „Hai visto come se l’è scolato?” (AC) (česky doslova „viděl jsi, jak to vypil až do dna“).

È diventato matto. (VV)

Ma gli ha dato di volta di cervello. (PM)

Questo qui è proprio uscito di senno! (GD)

Ma gli ha dato di volta di cervello. (AC)

Ale chytł ho rapł. (O)

Hovorové slovní spojení „chytit rapla“ znamená dostat „nekontrolovatelný záchvat vzteku“, „ztratit kontrolu nad sebou“, „zbláznit se“. Všichni překladatelé tedy překládají v jednom, z těchto smyslů. Překladatel VV použil „È diventato matto” (VV) (česky „zbláznil se“). Překladatelé PM a AC použili domácí slovní spojení „gli ha dato di volta di cervello” (PM a AC) (česky zhruba „přeskočilo mu“). Překladatel GD použil jiné domácí spojení „uscire di senno” (česky zhruba „ztratil rozum“). Všichni překladatelé použili pro překlad správný italský ekvivalent.

Voi ve la berrete a sorsi! (VV)

Ve la saprò fare inghiottire. (PM)

La pagherete cara! (GD)

Toccherà anche a voi. (AC)

Vy si to vypijete. (O)

Hovorový výraz „vypiješ si to“ označuje, že dotyčný za to, co provedl, bude potrestán. Překladatel VV přeložil jako „Voi ve la berrete a sorsi!” (VV) (česky doslova „vypijete si to po douškách“). Toto slovní spojení se ale v italštině nepoužívá, nejspíše se jedná o pokus o doslovný překlad. V překladu PM je použito „Ve la saprò fare inghiottire” (PM) (česky „dám vám to spolknout/pozřít“). Ani toto slovní spojení se v italštině nepoužívá, a proto tento

pokus o překlad považuji za nefunkční v cílovém jazyce. Správný domácí ekvivalent použili překladatelé GD a AC - „La pagherete cara!” (GD) (česky „za to draze zaplatíte“) a „Toccherà anche a voi” (AC) (česky „I na vás dojde“).

Ufficiali si rimpinzavano a crepapelle. (PM)

Ufficiali non si facevano certo mancare nulla. (GD)

Gli ufficiali si rimpinzano a tutto spiano. (AC)

Oficíři si dávají do mouly. (O)

Hovorové spojení „dát si do mouly“ znamená „dopřát si do sytosti jídla a pití“, často i ve významu přejít se nebo se opít. Překladatelé PM použili domácí slovní spojení „rimpinzarsi a crepapelle“ (PM) (česky „nacpat se až k prasknutí“). Podobný výraz použila i překladatelka AC „rimpinzarsi a tutto spiano“ (AC), opět ve významu „co nejvíce se nacpat“. V obou překladech je tedy použit domácí ekvivalent věrný originálu. Překladatel GD použil výraz „non farsi mancare nulla“ (GD) (česky „nenechat se o nic ochudit“). Tento překlad považuji za příliš obecný, protože z něj není jasné, „o co se nenechali oficíři ochudit“, tedy o jídlo a pití. Překlad VV chybí, protože tato část románu nebyla přeložena.

Cercate di fare il dritto. (PM)

Calma e gesso. (GD)

Abbia Fischtraun. (AC)

Mějte fištrón. (O)

Výraz „fištrón“ nejspíše pochází z německého slova „Fischtran“ (označující „rybí tuk“), tento výraz v češtině, ale přeneseně označuje výraz pro „důvtip“, „vychytralost“ či „rozum“. Přesná etymologie tohoto významu není známá, ale je zde možná souvislost s tím, že účinky rybího tuku byly považovány za blahodárné pro lidskou mysl. Výraz „mít fištrón“ (O) v tomto příkladu tedy znamená „být chytrý, důvtipný“. Překladatelé PM použili „Cercate di fare il dritto“ (PM) (česky zhruba „snažte se být vychytralý). Překladatel GD použil výraz „Calma e gesso“ (GD) (česky zhruba „zachovejte klid“), čímž se od významu výchozího textu odchýlil. Překladatelka AC použila doslovný překlad s použitím německého výrazu „Abbia Fischtraun“ (AC) a výraz doplnila poznámkou „Un po' di cervello“ (AC) (česky „mít trochu rozumu“), význam výchozího textu zůstal zachován. Překlad VV chybí, protože tato část románu nebyla přeložena.

8. Závěr

Analýza italských překladů *Osudů dobrého vojáka Švejka za světové války* ukázala, že dva starší překlady, Venosty Vorlíčka a překladatelské dvojice Renata Poggioliho a Bruna Meriggiho, se přiklánějí spíše k domestikaci překladu, tedy k jeho adaptaci pro domácí cílovou kulturu a cílového čtenáře. Dva novější překlady sice vycházejí z překladatelské tradice, snaží se však nejen vyvarovat chyb z dřívějších překladů, ale i přivést čtenáře co nejvíce k původnímu Haškovu originálu. Tyto překlady užívají nejčastěji metodu foreignizace, tedy zachování výchozího textu v cílové kultuře, a snaží se specifické prvky originálu zachovat a čtenáře četbou překladu obohatit. Jistou výhodou při vytváření novějších překladů, byl také fakt, že v dnešní době jsou jednotlivé kultury mezi sebou v častějším a užším kontaktu a vzájemně se ovlivňují. Prvky cizí kultury, které dříve byly domácím čtenáři neznámé, dnes již známé jsou, a proto je význam domestikace v překladatelském procesu oslaben.

Závěrečné hodnocení je provedeno pro každý překlad zvlášť, a to na základě jeho funkčnosti v cílovém jazyce a prostředí. Z provedené analýzy, jak už bylo naznačeno výše je zřejmé, že každý překladatel přistupoval k překladu odlišným způsobem.

Překlad Venosty Vorlíčka (1951)

Překlad Venosty Vorlíčka byl prvním italským překladem *Osudů dobrého vojáka Švejka*, překladatel tedy neměl možnost se inspirovat dřívějšími překlady. V tomto překladu je nejvíce jak překladových, tak tiskových chyb. Otázkou je, jaké jazykové znalosti a překladatelské zkušenosti tento překladatel měl. Při překladu toponym i antroponym se vyskytuje řada překladatelských chyb, ale i jazyková neznalost českého pádového systému. Snaha o objektivní posouzení tohoto překladu je komplikována skutečností, že Venosto Vorlíček je (nejen v Itálii) a nejen jako překladatel neznámý.

V tomto překladu je nejčastěji použita metoda domestikace, tedy použití italských domácích ekvivalentů, a to i v případě vlastních jmen, zejména pravých antroponym. V případě názvů kaváren, restaurací a hostinců bývá nesmyslně použito adaptačního překladu, a i zde se vyskytuje řada chyb. Při překladu dobových reálií je nejčastěji použita metoda adaptace či vynechání překladu. Při překladu frazémů se překladatel snažil buď najít italský ekvivalent či překládat doslovně, občas se najde i velmi originální řešení. Jak se dozvídáme z jednoho dopisu, které si vyměnil redaktor nakladatelství Universale Economica Luigi Diemoz se slavistou Luigim Salvinim, kteří oba s tímto překladem pomáhali, nejvíce potíží

překladateli působila Švejkova pražština a zejména četné germanismy v textu. Co se týče stylistické analýzy, tak Haškovy specifické stylistické prvky jsou často buď výrazně zjednodušeny či správně nepochopeny či převedeny do podoby, která je nefunkční v cílovém jazyce.

V překladu je také často vynechán překlad složitějších jazykových prvků, často jsou vynechány celé pasáže textu, bez jakéhokoli důvodu či vysvětlení, někde je provedeno výrazné zjednodušení textu, patrná je také nesystematičnost překladu. Otázkou je, jak v této době fungovala odborná a jazyková redakce, a jestli někdo text před tiskem vůbec kontroloval. Za největší problém však považuji, že přeložena byla pouze polovina díla Haškova originálu a čtenář na tento fakt není v textu nijak upozorněn. Tento překlad tedy považuji za nejvíce adaptační, volný a zároveň nejvíce vzdálený originálu, ačkoliv měl k době vzniku originálu nejbližší.

Překlad Renata Poggioliho a Bruna Meriggiho (1961-1966)

V případě překladu Renata Poggioliho a Bruna Meriggiho se jedná o první kompletní překlad Haškova románu. I v jeho provedení je patrná doba jeho vzniku. Je zde ve velké míře použita metoda domestikace, která byla v těchto letech zcela běžně používána. Nicméně v překladech antroponym či toponym se mísí výrazy převzaté z originálu a domestikujícími, takže překlad působí nesystematicky. U toponym je v několika případech zcela zbytečně použit zastaralý italský ekvivalent, který velmi znesnadňuje pochopení textu. Opět se zde vyskytuje řada překladatelských chyb, které souvisí s neznalostí českého pádového systému (zejména u antroponym a toponym). Otázka redakční kontroly finálního textu je zde ještě závažnější vzhledem k tomu, že tento překlad vychází v nových reedicích každých několik let (od 60. let až do současnosti), aniž by byla provedena revize původního textu, jehož první část v podání Renata Poggioliho byla napsána již ve 30. letech 20. století. Tuto skutečnost považuji za ostudnou, měla by být sjednána náprava.

Při překladu názvů českých ulic jsou všechny ulice překládány doslovně do italštiny, tento způsob považuji za chybný (navíc často provedený velmi nešťastně) a pro cílového čtenáře spíše matoucí. Také názvy českých kaváren, restaurací a hostinců jsou přeloženy všechny názvy do italštiny (někde dokonce i podle tak skrytých vnitřních významů, že by nad tím žasnul i majitel sám). Při překladu reálií je použito nejčastěji domácího ekvivalentu, a tedy metody domestikace, v některých případech je použito i opisného překladu, jen zřídka byl text

vynechán. Záměr zjednodušit čtenáři pochopení textu prostřednictvím adaptace se občas nevydařil kvůli špatnému pochopení výchozího textu. Při překladu frazémů je opět nejčastěji použito metody domestikace, jindy byl vytvořen autorský ekvivalent v duchu originálu. Na stylistické úrovni se snaží tento překlad zachovat všechna specifika Haškova stylu.

Kromě výše zmíněných nepřesností a chyb se jinak jedná o zdařilý překlad, jímž se další překladatelé často inspiroují, a kterému by k lepšímu hodnocení rozhodně prospěl redakční zásah a úprava textu. Celkově hodnotím tento překlad jako zdařilý a za relativně funkční v cílové kultuře.

Překlad Giuseppe Dierny (2010)

V případě překladu Giuseppe Dierny se jedná o první moderní překlad Haškova románu. Překladatel měl možnost inspirovat se či poučit se z chyb dvou starších překladů. Tento fakt přispěl, k tomu, že překladových chyb je zde minimum, ale několika chybám se překladatel nevyhnul. K znatelně menší počtu chyb v překladu (stejně jako v následujícím překladu Annalisy Cosentino) přispěl také to, že v dnešní internetové době je daleko jednodušší si vysvětlení k problematickým prvkům v textu nalézt na internetu. Významnou změnou oproti starším překladům je podstatně častější použití metody foreignizace, zejména při překladu antroponym a toponym. Tímto způsobem je výchozí kultura přivedena k cílovému čtenáři.

Metoda foreignizace jako základní postup překladatele, jej staví před rozhodnutí, jak usnadnit cílovému čtenáři pochopení těchto pro něj cizích prvků a výrazů. K tomu mohou pomoci poznámky pod čarou, kterými ale autor v překladu celkem šetřil. Za chybné považuji rozhodnutí ponechávat v překladu názvů ulic překlad v původním znění včetně výrazu, který označuje, že jde o „ulici“, „třidu“ apod. Tyto prvky, které pomáhají čtenáři pochopit, o jaký typ místního označení se jedná, je nezbytné vždy překládat. I v tomto překladu se vyskytují příklady nesystematičnosti (zejména v případě překladu antroponym a toponym), které by bylo vhodné v případě reedice odstranit. Při překladu reálií je použita častěji metoda domestikace či mírná adaptace originálu. Silná nesystematičnost se projevuje při překladu vojenských hodností, kdy v některých případech je použita Haškova „hovorová“ varianta z výchozího textu, jindy italský ekvivalent. V některých případech překladatel usiloval o dosažení maximální věrnosti originálu prostřednictvím doslovného či opisného překladu „za každou cenu“, což vedlo vytvoření zbytečně složitého a neobratného vyjádření v cílovém jazyce. Při překladu frazémů překladatel nejčastěji použil správný domácí ekvivalent či

podobné domácí slovní spojení při zachování ducha originálu. I v tomto překladu jsou plně zachovány stylistické prvky Haškova výchozího textu. Celkově tento překlad hodnotím jako překlad věrný originálu a funkční v cílové kultuře, kterému by prospěla drobná revize.

Překlad Annalisy Cosentino (2014)

Nejnovějším překladem je překlad Annalisy Cosentino, která se snažila vyvarovat chyb předchozích překladatelů a dovést překlad Haškova románu prakticky k dokonalosti. Tohoto cíle se jí, podle mého názoru, téměř podařilo dosáhnout. Závažné překladatelské chyby se v jejím překladu prakticky nevyskytují. Její překladatelská řešení jsou často velmi nápaditá a originální.

Základní metodou překladu je foreignizace (zejména u antroponym a toponym), která je až na pár drobných chyb provedena velmi zdařile. Stejně je tomu v případě zoonym, kde se zde překladatelka věrně drží výchozího textu a její překlady odborných jmen smyšlených zvířat jsou originální a současně respektují výchozí text. Při překladu názvů ulic či názvu místních označení použila překladatelka ve většině případů metodu foreignizace. Názvy kaváren, restaurací a hostinců jsou v textu obvykle uvedeny v originále podle výchozího textu, po kterém následuje překlad názvu do italštiny. Při překladu reálií, konkrétně jídel a nápojů, se překladatelka snažila najít co nejlepší domácí ekvivalent, v případě zachování originálního názvu jej opatřila vysvětlující poznámkou. Vojenské hodnosti jsou v tomto překladu použity důsledně v původním oficiálním německém znění, což neodpovídá převážně hovorovým výrazům ve výchozím textu. S tímto překladatelským řešením nesouhlasím, protože čtenáře ochuzuje o dobový a místní jazykový kontext. Na konci knihy je (stejně jako u překladu Giuseppea Dierny) uveden slovníček německých hodností a jejich italských ekvivalentů, což je pro považuji pro čtenáře za přínosné a užitečné. V případě cizích slov nechala překladatelka tato slova v originálním znění a opatřila je vysvětlující poznámkou, jen zřídka použila jejich italský ekvivalent. V případě překladu frazémů je v tomto překladu nejčastěji použit italský ekvivalent či slovní spojení v duchu originálu. Stylistické prvky Haškova textu jsou v překladu plně zachovány (s výše uvedenou výjimkou vojenských hodností), ale důraz je zde kladen i na funkčnost těchto prvků v cílovém jazyce.

Propast mezi výchozí a cílovou kulturou je v tomto překladu překlenuta rovněž za pomoci poznámek a vysvětlivek, které jsou ale kvůli menšímu formátu této knihy umístěny až na konci knihy. Ačkoliv chápu, že kvůli formátu nebylo možné tyto poznámky, které jsou někdy velmi detailní, umístit přímo na příslušné stránky textu do prostoru „pod čarou“, je pro

čtenáře obtížné a dost nekomfortní listovat na konec knihy, aby si zde vyhledal konkrétní vysvětlení. Domnívám se, že tato formální úprava čtenáře od používání kvalitně zpracovaných vysvětlivek spíše odrazuje, což je podle mne velká škoda. Překlad Annalisy Cosentino se snaží být co nejvíce věrným originálu a zároveň co nejvíce funkčním v cílové kultuře a jazyku. Zatím se jedná o nejzdařilejší překlad Haškova románu do italštiny.

9. Resumé

Tato diplomová práce se zabývá italskými překlady románu *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*, který napsal český spisovatel a humorista Jaroslav Hašek. Cílem práce bylo analyzovat italské překlady, vzájemně je porovnat, konfrontovat je s českým originálem a v závěrečném hodnocení stanovit, jestli se jednotlivé překlady přiklánějí spíše adekvátnosti vůči výchozímu textu či spíše k přijatelnosti vůči cílové kultuře a cílovému čtenáři. Analyzovány byly čtyři italské překlady Haškova románu, které vyšly v Itálii mezi lety 1951-2014. Jedná se o překlady Venosty Vorlíčka (1951-1952), Renata Poggioliho a Bruna Meriggiho (1961-1966), Giuseppa Dierny (2010) a Annalisy Cosentino (2014). Tyto překlady byly porovnány s českým vydáním románu z roku 1975.

Po úvodním představení Jaroslava Haška a jeho díla následuje kapitola, která se zabývá otázkou, kdo byl reálný Josef Švejk a zda se mohl stát Haškovou inspirací pro jeho stejnojmennou literární postavu. Další kapitola přibližuje Haškův styl spisovatelské práce. Následně jsou krátce představeni jednotliví italští překladatelé Venosto Vorlíček, Renato Poggioli, Bruno Meriggi, Giuseppe Dierna a Annalisa Cosentino a jejich překlady. V tomto přehledu je navíc uveden i Sergio Cordus, autor překladu pouze první kapitoly románu (1975). Závěrečná kapitola teoretické části diplomové práce je věnována teorii překladu v podání autorů Jiřího Levého, Gideona Touryho a Lawrence Venutiho, která je následně použita pro hodnocení překladů.

Vlastní výzkum představuje srovnávací analýza jednotlivých italských překladů s českým originálem, která byla provedena na úrovni lexikální, frazeologické a stylistické. Lexikální analýza se zaměřuje na překlad vlastních jmen (antroponyma, zoonyma a toponyma), reálií (jídla, nápoje, vojenské hodnosti, zaměstnání, organizace a vulgarismy) a zastaralých a cizích slov. Frazeologická analýza se zabývá rozborem přirovnání, ustálených rčení a přísloví. Předmětem stylistické analýzy jsou vybraná specifika Haškova autorského stylu - výskyt germanismů a vulgarismů, Haškův humor, použití hovorových frází v lidové „pražštině“ a opilecký jazyk polního kuráta Katze. Tato analýza italských překladů je podrobena hodnocení z hlediska jejich funkčnosti v cílovém prostředí a působení na cílového čtenáře a zároveň jejich adekvátnosti vůči originálu.

V závěru práce je na základě provedené analýzy konstatováno, že dva starší překlady Venosty Vorlíčka a překladatelské dvojice Renata Poggioliho a Bruna Meriggiho se přiklánějí spíše k metodě domestikaci, tedy k adaptaci výchozího textu pro domácí cílovou kulturu a cílového

čtenáře. Dva novější překlady se naopak výrazně odlišují od svých předchůdců, jak co do počtu a typu překladatelských chyb, tak i tím, že se snaží cílového čtenáře přivést co možná nejbližší k Haškovu originálu častým použitím metody foreignizace.

10. Riassunto

Questa tesi magistrale si occupa delle traduzioni in lingua italiana del libro *Le avventure del buon soldato Svejk* scritto dallo scrittore e umorista ceco Jaroslav Hašek. Lo scopo della tesi è analizzare delle traduzioni ceche, paragonarle l'una con l'altra, confrontarle con l'originale ceco e nella valutazione finale stabilire se queste traduzioni sostengono più adeguatezza rispetto al testo originale oppure se sostengono più accettabilità rispetto alla cultura e al lettore di destinazione. L'oggetto dell'analisi sono stati quattro traduzioni italiane del romanzo di Hašek, che sono uscite in Italia tra gli anni 1951-2014. Si tratta delle traduzioni di Venosto Vorlíček (1951-1952), Renato Poggioli e Bruno Meriggi (1961-1966), Giuseppe Dierna (2010) e Annalisa Cosentino (2014). Queste traduzioni sono state paragonate con il testo originale ceco di Hašek pubblicato nell'anno 1975.

Dopo la presentazione di Jaroslav Hašek e della sua opera segue il capitolo che si occupa della questione d'identità del vero Josef Švejk e indaga se quest'uomo poteva essere l'ispirazione di Hašek per il suo omonimo personaggio letterario. L'altro capitolo ci avvicina al modo di scrivere di Hašek, dopo di quale segue una breve presentazione dei singoli traduttori italiani ovvero di Venosto Vorlíček, Renato Poggioli, Bruno Meriggi, Giuseppe Dierna e Annalisa Cosentino e delle loro traduzioni. Il capitolo finale della parte teorica della tesi si occupa delle teorie delle traduzioni degli autori Jiří Levý, Gideon Toury e Lawrence Venuti che in seguito sono state usate per la valutazione delle traduzioni.

Ricerca propria presenta l'analisi comparativa delle singole traduzioni italiane con originale ceco, che è stata eseguita al livello lessicale, fraseologico e stilistico. L'analisi lessicale si occupa dei nomi propri (antroponimi, toponimi e zoonimi), degli elementi della civiltà (cibi, bevande, gradi militari, occupazioni, organizzazioni e parolacce) e alla fine delle espressioni antiche ed espressioni straniere. L'analisi fraseologica si occupa delle similitudini, dei modi di dire e dei proverbi. L'oggetto dell'analisi stilistica sono le particolarità scelte dello stile d'autore di Hašek cioè presenza dei germanismi e volgarismi, l'umorismo di Hašek, l'uso delle frasi colloquiali dello praghese popolare e lingua ubriaca di cappellano militare Katz. Questa analisi delle traduzioni italiane è sottoposta alla valutazione dal punto di vista della sua funzionalità nell'ambiente di destinazione e del suo effetto sul lettore di destinazione ed allo stesso tempo dal punto di vista della loro adeguatezza rispetto all'originale.

Nella parte finale della tesi e sulla base dell'analisi fatta, è dichiarato, che le due traduzioni più vecchie di Venosto Vorlíček e la coppia dei traduttori Renato Poggioli e Bruno Meriggi sostengono piuttosto il metodo della domesticazione, quindi l'adattamento del testo originale per la cultura di destinazione e per il lettore di destinazione. Al contrario, le due traduzioni più recenti si distinguono fortemente rispetto ai loro predecessori per quello che riguarda il numero e il tipo degli errori di traduzione, ma anche perché cercano di avvicinare più possibilmente il lettore di destinazione all'originale di Hašek usando frequentemente il metodo di straniamento.

11. Seznam použité literatury

NIKOL'SKIJ, Sergej Vasil'jevič. *V Haškových stopách za Josefem Švejkem*. Vyd. 1. České Budějovice: Společnost pro kulturní dějiny ve spolupráci s Novou tiskárnou Pelhřimov, 2012. 152 s.

HAŠEK, Jaroslav. *Opere*. Milano: Mondadori, 2014, 1519 p.

HAŠEK, Jaroslav. *Křížem krážem Evropou*. Praha: Emporius, 2019. 172 s.

LADA, Josef. *Kronika mého života*. 6. vyd., v Čs. spis. 4. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1986. 456 s.

PYTLÍK, Radko. *Švejk hádankou?: pražská bohéma*. [Praha]: Emporius, [2020], ©2020. 127 s.

DELL'AGATA, Giuseppe. *Luigi Salvini (1910-1957): Studioso ed interprete di letterature e culture d'Europa*. 2. Pisa: Tipografia Editrice Pisana, 2000. 110 p.

PELÁN, Jiří et al. *Slovník italských spisovatelů*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. 751 s.

Hašek, Jaroslav. *Svejk contro l'Italia racconti 1904-1923*, Materiale raccolto, trad. e note Corduas, S., Milano: Garzanti, 1975. 454 p.

COSENTINO, Annalisa, KUBÍČEK, Tomáš a WIENDL, Jan. *Annalisa Cosentino*. 1. vydání. V Brně: Moravská zemská knihovna, 2020. s.7-13. Premia Bohemica. 93 s.

ZEHNALOVÁ, Jitka a kol. *Kvalita a hodnocení překladu: modely a aplikace*. První vydání. V Olomouci: Univerzita Palackého, 2015. 343 s.

LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012. 367 s.

GARAJOVÁ, Kateřina. Problematika italských překladů Devatera pohádek Karla Čapka [online]. Brno, 2013 [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/tfldn/Text_disertacni_prace_Garajova.pdf. Disertační práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. 215 s.

HRDINOVÁ, Eva Maria. *Kultura v procesu překladu*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2017. 137 s.

PECHAR, Jiří. *Interpretace a analýza literárního díla*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2002. 286 s.

DVOŘÁKOVÁ, Žaneta. *Literární onomastika: antroponyma*. Vydání první. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2017. 291 s.

KANTNEROVÁ, Dana. *K otázce antroponym*. [online] České Budějovice, 2015. [cit. 2018-04-14]. Dostupné z: https://theses.cz/id/wdo6ob/Bakal_ka_DK.pdf. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta. 52 s.

Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze: J. Otto, 1902. sv. 19. 1051 s.

Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze: J. Otto, 1892. sv. 5, 894 s.

Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze: J. Otto, 1899. sv. 14, 1066 s.

NĚMEC, Bohumil. *Ottův slovník naučný nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému*. Praha: Paseka, 2001. sv. 3, část 2, 676 s.

Vertova, Luisa. "La Morte Secca." *Mitteilungen Des Kunsthistorischen Institutes in Florenz* 36, no. 1/2 (1992): s. 103-128. [online]. [cit. 2021-7-19]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/27653325>.

KRATOCHVÍLOVÁ, Hana. *Problematika překladu reálií v dramatu Antona Pavloviče Čechova Tři sestry* [online]. Olomouc, 2010 [cit. 2021-7-15]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/ljpcmy/67686-347077132.pdf?lang=en>. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. 36 s.

MINÁŘOVÁ, Eva. *Základy stylistiky češtiny*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. 82 s. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:2a8698a0-3c00-11e7-8881-5ef3fc9ae867>

Slovníky

ČERMÁK, František, HRONEK, Jiří a MACHAČ, Jaroslav. *Slovník české frazeologie a idiomatiky. I, Přirovnání*. 2., přeprac. a dopl. vyd., V nakl. Leda vyd. 1. Praha: Leda, 2009. 507 s.

SEHNALOVÁ, Zlata a SEHNAL, Roman. *Velký taliansko-slovenský frazeologický slovník*. 1. vyd.

Bratislava: Kniha-spoločník, 2005. 778 s.

DEVOTO, Giacomo a OLI, Gian Carlo. *Dizionario della lingua italiana*. Firenze: Le Monnier, 1985. 2712 s.

Internetové zdroje

Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Jaroslav Hašek [online]. c2021 [citováno 4. 07. 2021]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jaroslav_Ha%C5%A1ek

František Strašlipka. *Spolek Jednadvadesátníci* [online]. 2016 [cit. 2021-7-4]. Dostupné z: <https://www.ir91.cz/clanky/pripad-svejk/frantisek-straslipka.html>

ŠERÁK, Jaroslav. *Virtuální muzeum Jaroslava Haška & Josefa Švejka* [online]. [cit. 2021-7-13]. Dostupné z: <https://svejkmuseum.cz/>

PYTLÍK, Radko. Ze Světa zvířat do Českého slova a naopak. *Radko Pytlík* [online]. [cit. 2021-7-12]. Dostupné z: http://radkopytlik.sweb.cz/hasek_ke_n.html

PESWEB [online]. [cit. 2021-7-22]. Dostupné z: <https://www.pesweb.cz/>

La Storia dello Spritz. *Venezia e Eventi* [online]. 8. 2. 2016 [cit. 2021-7-16].

Dostupné z:

https://web.archive.org/web/20160314073537if_/http://veneziaeventi.com/inviati/382-societa-e-costume/3851-la-storia-dello-spritz#.VuZp1mb7SEs

Perché si dice “sordo come una campana.” *PERCHÉ SI DICE* [online]. 1.6.2013 [cit. 2021-7-25]. Dostupné z: <https://www.perchesidice.it/perche-si-dice-sordo-come-una-campana/>

Internetové slovníky a encyklopedie

Treccani Enciclopedia [online]. [cit. 2021-7-6]. Dostupné z: <https://www.treccani.it/enciclopedia>.

Dizionario Italiano [online]. [cit. 2021-7-22]. Dostupné z: <https://www.dizionario-italiano.it/>.

Internetová jazyková příručka [online] (2008–2021). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. Cit. 19. 7. 2021. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz>.

Dizionario Internazionale [online]. [cit. 2021-7-23]. Dostupné z: <https://dizionario.internazionale.it/>

Internetové články

Pro jedny moc bohém, pro jiné moc anarchista, takový byl Jaroslav Hašek [online]. 2.1.2013 [cit. 2021-7-7]. Dostupné z:

https://www.idnes.cz/kultura/literatura/vyjde-nova-kniha-o-haskovi.A130102_120305_literatura_ob

KOPÁČ, Radim. Svět blbců musí zaniknout aneb Josef Švejk superstar [online]. Lidové noviny. 15.3.2017 [cit. 2021-7-7]. Dostupné z:

https://www.lidovky.cz/kultura/preklady-zname-knihy-svet-blbcu-musi-zaniknout-aneb-josef-svejk-superstar.A170315_113326_ln_kultura_jto

PODSKALSKÁ, Jana. *Haškův Švejk má kompletní vydání* [online]. 2019 [cit. 2021-7-8]. Dostupné z: <https://www.denik.cz/knihy/haskuv-svejk-ma-kompletni-vydani20091106.html>

FIALOVÁ, Zuzana. Krakonoš a jeho proměny. *Český rozhlas Plus* [online]. 24. září 2010 [cit. 2021-7-13]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/krakonos-a-jeho-promeny-6646731>

DORNIČOVÁ, Pavla. *Malý, střední nebo velký? To všechno je knírač!* [online]. 2.3.2019 [cit. 2021-7-22]. Dostupné z:

https://www.ecanis.cz/clanky/maly-stredni-nebo-velky-to-vsechno-je-knirac-_1127.html

Zvukový záznam rozhovoru

CHMEL DENČEVOVÁ, Ivana. Host: italský bohemista Giuseppe Dierna. In: Hovory [rozhlasový pořad]. Český rozhlas Plus, 10. 1. 2019. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/host-italsky-bohemista-giuseppe-dierna-7723356>.

Digitalizované noviny a časopisy

VESELÝ, Jaroslav. Haškův přítel Josef Švejk. *Květy* [online]. Praha: Rudé právo, 1968, 7. 9. 1968, 18(35), s. 26-28 [cit. 2021-7-12]. Dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/view/uuid:b69d2520-7a93-11e3-989f-5ef3fc9bb22f?page=uuid:806b4c30-7c45-11e3-a80c-005056825209>

CATALANO, Alessandro. Italská recepce Švejka ve světle nového překladu. *Ústav pro českou literaturu* [online]. 2 [cit. 2021-7-6]. Dostupné z:

<http://www.ucl.cas.cz/cs/casopis-ceska-literatura/ceska-literatura-v-siti/2188-italska-recepce-svejka-ve-svetle-noveho-prekladu>

ŠVESTKOVÁ, Ludmila. Šperky. *Naše řeč: Drobnosti* [online]. 1986, 69 (1), 53-54 [cit. 2021-7-20]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6603>

DANEŠ, František. Příspěvek k poznání jazyka a slohu Haškových „Osudů dobrého vojáka Švejka“. *Naše řeč* [online]. 1954, 37(3-6), 124-139 [cit. 2021-7-28]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4356>